

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-STIENTIFICĂ-LITERARĂ.

Apare
de zece ori pe an.

Redactor: GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament
5 fl. (10 franci) pe an.

TREABA MEMORANDULUI.

Avem d'a ne pronunța și noi în treaba memorandului sibian. Toți românii își cuprinși cu întrebarea aceasta, nu din punct de vedere că aceea ar avea oarecare ponderositate, ci ia numai așa, din lipsa altelor treburi politice mai de valoare. Bărbații noștri „conducători“ nu cunosc alte datorințe față de poporul român decât a scrie memorande, proteste, apeluri etc, cel mai ușor lucru pe pământ. Măța n'are alt lucru . . . . . să joacă cu coada. Al câtelea va fi memorandumul Sibian? Și rezultatele? Nicăiri nimic.

Dar să fie. Treaba memorandului e treaba conducătorilor noștri politicieni, și din voia lor astăzi treaba poporului român. Să o vedem.

Într'una dintre conferințele ultime ale alegătorilor români s'a hotărât așternerea unui memorandum „împăratului“ despre starea politică a românilor din statul unguresc, mai ales despre „asupririle“ și „prigonirile“ ungarilor față cu poporul român. Esecutarea acestei hotărâri s'a încredințat comitetului național din Sibiu. După aducerea hotărârii au trecut ani; memorandumul nici s'a concipiat, nici s'a așternut „împăratului“. După ani de zile i-a plesnit prin minte Tribunei treaba memorandului; a umplut lumea la noi și în România că Babeș și Mocioni stâlpii comitetului

din Sibiu, sunt cumpărați de unguri, își trădători etc., pentru-că întârziec cu așternerea memoriului. S'a încins o luptă crâncenă. „Conducătorii“ ultraiști la acuzarea Tribunei au auzit și sunarea banilor ungurești cu cari bărbații aceștia s'a cumpărat de unguri. Căci la noi toți aceia cari au o părere de sine stătătoare față cu aspirațiunile bucureștenilor sunt trădători și cumpărați de unguri. Mocioni și Babeș și-au desfășurat ideile în treaba aceasta accentuând tot-odată că așternerea memorandumului numai a strica poate românilor.

Comitetul central electoral al partidului național în ședința sa din 31 august 1891 a enunțat ca concluderile următoarele:

„II. Comitetul declară, că atitudinea președintelui său a fost corectă și conform cu însărcinarea sa și cu programa națională, și că astăzi poșede toată încrederea comitetului.

„III. Comitetul în fine declară sus și tare, că în direcția sa politică nu a suferit și nu va suferi nici odată vr'o ingerență străină, ci s'a condus și se conduce totdeauna numai de postulatele, dorințele și aspirațiunile poporului român.“

Și noi ne-am bucurat de aducerea acestor concluderile prin cari bărbaților noștri de frunte la atacurile bucureștenilor li s'a dat o satisfacție deplină;

dar ne-am bucurat mai virtos de aceea că ingerința străină (a bucureștenilor) s'a refuzat într'un mod solemn din partea comitetului central al românilor din statul unguresc; acesta ca și când ar fi zis: Regatul român are destul de cârpit, nu se amestece în treburile noastre.

Apoi s'a apropiat conferința din ianuar 1892. Toți aceia, cari au colindat prin București strigăte de „să trăiască!“ un Coroian, un Lucaciu și soții, au cutrierat cercurile electorale, ca pentru conferința dela Sibiu să se aleagă drepti români (?) adevărați naționaliști (?). În cercurile electorale n'au avut valoare cei cu dreptul electoral; patru-cinci oameni fără dreptul convenit au espedat mandate pentru oameni necunoscuți. Însuși Coroian în Cluj, în butul inteligenței clujene, s'a ales prin niște calici din jurul Gilăului, țitatu în Cluj într'alte treburi. Ici-coalea, în multe cercuri electorale fără știrea vr'unui alegător s'a edat mandatele, fără ca presedintele sau oare-care din cerc, să-l fi cunoscut pre deputatul cinstit „drept național“. Așadară alegerile s'au făcut fără alegători prin trei-patru oameni despre a căror păreri nime n'a avut nici o cunoștință.

C'un cuvânt alegerile pentru conferința dela Sibiu s'au făcut fără oarecare interesare viuă, fără întreținerea formalităților convenite. Așa s'a putut falsifica voința poporului român. Așa s'a putut întâmpla că conferința s'a alcătuit în mare parte din elemente dubioasă, fără cunoștința marelor interesă naționale; fără prevederi convenite, fără caractere politice consolidate. Cunoaștem câțiva oameni din deputații conferinței sibiene, cari nici n'au știut

pentru-ce 'su „chiamăți“ ei la Sibiu; și cunoaștem niște oameni acăror spesă.. dar să nu vorbim mai mult despre Liga bucureștenilor.

Trecă-meargă. Așa s'a putut întâmpla că conferința din Sibiu a ales un comitet din uneltele Ligei bucureștene; s'a delăturat toată ființa serioasă din sînul ei ocupând loc cei cu punga mică dar cu gura mare; cari nu prin fapte convenite ci prin sudalme necuviincioasă vreu a-l mântui pre poporul român. Comitetul acesta și Liga, ideile Ligei și ideile comitetului sunt una.

Și s'a mai hotărît din partea conferinței ca memorandumul de multe-ori amințit să se aștearnă „împăratului în Viena.“ Adecă conferința sibiană a românilor din statul unguresc și-a rupt toate legăturile cu coștituțiunea, cu așezemintele noastre constituționale; fără înțelepciune s'a aruncat în brațele bucureștenilor pē terenul ilegalităților.

O mare parte a membrilor, cei mai devotați cei mai înțelepți, cei mai folositori bărbați ai națiunii române au combătut din rășputeri flecurile, illoialitatea, părerile de tot rēutăcioasă pentru poporul român, însă guriștii tot au învins nu prin minte și înțelepciune, prin adevărul ideilor, ci prin numărul de 12 capete de tot întunecate.

Așa-dară în politica noastră conferința din Sibiu a dat loc și curs ingerințelor străine, bucureștene și prin aceasta noi ne-am perdat dreptul de a mai ajunge constituționalmente la oare-care rezultat; n'avem drept de a pretinde dela unguri că aceștia să ne asculte s'au să stee în vorbă cu noi. Anteluptătorilor noștri nu mult le pasă, după-ce ei hălăduesc pe o cale revoluționară.

Precum se aude memorandumul e gata. Se va susține tronului prin o monștră deputație, care se va duce la Viena și declamând înaintea „împăratului“ va zice: „Iată noi deputații poporului român din statul unguresc, am venit să te informăm despre voința și dorința poporului român.“

Aceasta e treaba memorandumului. Nu ne-am fi ocupat de ea dacă treaba aceea s'ar fi isprăvit numai în Sibiu între membrii comitetului, în numele comitetului actual. Însă membrii comitetului după datina veche, se învelesc cu voința poporului; cu o minciună, cu un neadevăr în contra căruia trebuie să protestăm solemn, — mai virtos și din cauză, că membrii comitetului în numele poporului român sevăresc o faptă neconstituțională, revoluționară, care va fi o pată vecinică pe poporul român, fidel cătră tron și cătră patria sa ungurească.

Mai înainte de toate trebuie să constatăm, că comitetul sibian n'are de a-și sevrși fapta neconstituțională în numele poporului român. Poporul nu face parte din faptele comitetului. Hotărârile sibiene în privința memorandumului nu-s aprobate nici de un prelat românesc. Vancea, Miron Romanul, Szabó, Pavel, Mihali, Metian și Popea nu și-au dat învoirea la treaba memorandumului; bărbații noștri cei mai de frunte precum is Mocionești și Băbești, s'au declarat în contra memorandumului. Toată jurnalistică noastră: Gazeta, Luminătorul, Telegraful Român, Unirea ma însuși și Calicul combat zilnic purtarea comitetului. Tribuna singur susține memorandumul, o foaie în jurul căreia sunt niște esistențe dubioase, plătite de Ligă și de Diamandi, cari astăzi una, mâni alta vor vorbi, după mărimea lefei în-

ghite. Așa-dară bisericile românești, presa română, sunt în contra hotărârilor sibiene, în contra memorandumului, putem zice poporul român din statul unguresc n'are parte din gugumăniile comitetului central.

Nici materialul adunat pentru memorandum, nici cele zise de comitet prin memorandum, nu-s ale poporului. Auzim lucruri de tot ciudate. Nu rîdeți, căci aceste sunt lucruri serioase.

Se zice, că comitetul sibian al „bărbaților anteluptători“, într'o noapte au furat memorandumul junilor din Graz cu tot materialul cu toți banii adunați pentru editarea acestuia. Așadară copilașii din Graz, prin voința „anteluptătorilor naționali“ au rămas în mijlocul drumului desculți, pe jos, fără memorandum, fără bani, cu buzăle umflate. Memorandumul lor va fi așternut împăratului, ca operatul comitetului sibian, în numele poporului român! Bărbații anteluptători și au împrumutat mîntea dela studenții din Graz.

Poate că așa a folosit mai mult națiunei, după-ce cu mîntea lor ar fi făcut ceva nebunie. Ce conține memorandumul acesta? Cunoaște-l cineva din poporul român? Nimene. Fost-a materialul acesta revizuit de oare-care organ al poporului român? Desbătutu-s-a cuprinsul lui cu oare-care serioșitate? L'au făcut trei patru oameni; îl cunosc trei patru oameni; s'a desbătut de trei patru oameni; s'a făcut într'un mod tainic, mistic, nu cumva să se audă ceva despre el. Ce batere de joc cu voința și numele poporului român. Fiind întrebare de un act solemn, de un paș măreț, de o faptă ponderoasă a poporului român, ar fi trebuit ca spre desbaterea operatului făcut pre

basa unui material revizuit, să se convoace conferința generală a alegătorilor români, ca aceea recunoscând paternitatea operatului să aleagă și o deputație care să susțearnă memorandumul coronei, cu drept cuvânt în numele poporului român.

Cum stă cauza memorandumului într'aceste împrejurări? Dorințele exprimate în memorandum nu-s dorințele poporului român; operatul acela nu-i făcut după dorința poporului român, nici se poate așterne în numele poporului român.

Auzim că memorandumul se va prezenta; „împăratului“ prin o monstră deputație. Înc'o nebunie de ale bărbaților anteluptători. Așa-dară se va face și de rîs. Precum auzim membrii comitetului vinează în toată țara după oameni, cari ar voi a lua parte în deputația sus numită. Să mințește prin toate unghiurile că „împăratul“ îi chiamă. Să svonește că se face „cu voia împăratului“ ceea ce se face. Adecă prin neadevăruri, prin minciuni se vor aduna mulți vor trași-împinși, fără dreptul de alegere, și vor vorbi în numele nostru. Aceștia oare mandatorii poporului nostru vor fi? Oare aceștia încă de poporul român vor fi trimiși la Viena? Dela cine și au oamenii aceștia credenționalele, ca să vorbească în numele acelora cari nu se vor duce la Viena? Sau ce va însemna mulțimea acelora, cari vor lua parte în tîmbălăul dela Viena? Nimic. Să zicem, vor merge trei mii de români la Viena cu memorandumul subsuoară. Aceștia se vor duce în numele lor; vor putea vorbi numai în numele lor după-ce dela cei ce au rămas acasă n'au credenționale; nici nu-s trimiși de vre-o conferință generală. Așa-dară rezultatul va fi, că trei mii de oameni din poporul

român au fost pre lângă cele zîse în memorandum, și românii rămași acasă (vr'o 2,500.000 de oameni) sunt în contra lui. Poate avea ceva ponderositate memorandumul acela? Poate-să acela duce în numele nostru? Nici într'o împrejurare.

Dar tot tîmbălăul cu memorandumul nu va avea nici un efect. Din punct de vedere constituțional nare nici o valoare. Din punct de vedere constituțional și patriotic treaba memorandumului e o absurditate, un atac crâncen în contra așezămintelor noastre constituționale. Este o pată pe numele nostru, care ungurilor dă un argument puternic a ne striga în urechi: Poporul român n'are simț constituțional patriotic. Și ungurii au drept.

Comitetul, care astăzi le isprăvește treburile noastre politice, n'are simț constituțional, loial, patriotic. Toți aceia, cari dela 1848 au stat în fruntea poporului român și au condus-o politica noastră, au avut o creștere politică fără simț constituțional; aceștia au fost totdeauna inimizii constituțiunei patriei. Nici pentru un moment nu s'au arătat de patrioți buni, de oameni constituționali, cari pentru drepturile, libertățile patriei noastre s'ar putea lupta. Piedestalul pre care au stat oamenii aceștia fusesă ilegalitatea, neconstituționalismul, absolutismul. În 1848 s'au luptat pentru zdrobirea constituționalismului sub stindardul nemților, al rușilor. În 1867 când au văzut, că absolutismul nemțesc e zrobit, și regele s'a împecat cu ungurii, aceștia recâștigând toate libertățile patriei, oamenii noștri au protestat în contra așezămintelor constituționale și văzînd că protestarea lor n'are efect, în pronunțamentul dela Mercurca (1869) s'au declarat de pasivi, s'au rîtras de pe te-

renul politic, ca când poporul român ar fi creat numai și numai pentru absolutism și n'ar fi apt spre constituționalism. Oamenii aceștia au fost totdeauna în jurul inamicilor patriei, iar cu ungurii n'au conlucrat nici odată spre înflorirea patriei. Oh! o înțelegere, o frățietate sinceră, îmbrățișarea călduroasă a acelor, cari ne-au dat toate libertățile omenesti în 1848, o legătură strinsă cu ungurii în 48, ori în 67, noi astăzi nu ne-am văieta, că suntem subjugați! Am fi de națiunea ungurească omeniți și primiți ca drepti patrioți, iar nu susționați de trădători de patriă.

Iată tot oamenii aceștia astăzi, când întregitatea și independința țerei ungurești e răcunoscută de toată lumea, se duc la Viena, la împăratul Austriei, cu memorand, ca împăratul Austriei să le facă românilor din statul unguresc dreptate. Ce va zice împăratul Austriei deputațiunei adunată cu forța din părțile locuite de români? Va zice: „Eu, împăratul Austriei, n'am nici o putere asupra Ungariei voastre; patria voastră are rege, despre care voi nu știți nimic!“

Și ce va răspunde regele Ungariei, dacă deputații adunați se vor duce, ca să-l informeze și pre el despre treburile românilor? Va zice: „Nu vă pot ajuta! Eu la anul 1867 v'am pus la o masă cu ungurii; v'am pus pe masă toate drepturile și libertățile patriei. Cum v'ați folosit voi de buna mea voință? V'ați sculat, v'ați retras, v'ați zdrobit scaunul sub voi, l'ați lăsat terenul ungurilor... n'aveți dreptul d'a vă văieta; dreptul acela l'ați fi fost câștigat poate atunci, dacă v'ați fi luptat cu energie și învingându-vă, ungurii v'ar fi fost aruncat afară din drepturile

voastre. Nu vă pot ajuta după-ce nu putem merge înapoi cu 25 de ani. Dar nu vă pot ajuta, căci statul unguresc își are constituțiunea sa; fără parlamentul țerei cu nu vă pot ajuta, mergeți luptați-ve cu ungurii pre teren constituțional!“

Comitetul nici idee n'are despre loialitate, despre constituționalism; dacă ar avea, nu l'ar pune pe rege în stare, ca el însuși să-i învețe la regulele cele mai elementare ale constituționalismului.

Dar îi pricepem noi pre cei cu memorandumul. Știm noi foarte bine, că din afară fiind de cadrele constituționalismului, își bat capul dintr'un părete într'altul; n'au sub picioare nimic solid, nici o direcție bună. Acela, care a pornit pre o cale rea și nu vrea să se întoarcă înapoi să ajungă la calea bună, umblă dintr'o vale întralta; dintr'un șanț într'altul; ici sare, colo se îngloadă; se udă, se întinează, se oboșește, de multe-ori cade. Răul românilor zace în pronunțamentul dela Mercurea, în politica pasivă pronunțată în anul 1869. Aceasta-i calea rea, care ne-a înglodat. Ne batem precum se bate pasărea în coliviă. Oamenii noștrii jocul de-a politica l'au învățat sub nemți și dela nemți, cari n'au poșezut nici odată simț constituțional. Oamenii noștrii dela unguri n'au învățat nimic. Așa ei și sub constituționalismul unguresc au continuat jocul nemților. Nemții, cehii s'au retras din Ungaria în țările lor, în locul lor au rămas oamenii noștri conducători cu vederile antic constituționale cehești, nemțești; cu spiritul de tot dușmănos nemțesc față de constituționalismul unguresc. Firește, spiritul acesta ne-a dictat nouă pasivitatea cugetând, că prin aceasta îl vom împedeca con-

stituționalismul unguresc. Ne-am retras din comitate, la alegeri am dat terenul altor popoare; alegătorii români au fost folosiți de multe-ori chiar în interese dușmănoase românilor (Mocsári); ne-am îngădit, isolat; ne-am făcut cui-bul în spinarea poporului, toți reflectând la averea și sudora acestuia; am alergat la București, la cehi, la alte popoare străine, ne-am rupt toate legăturile cu ungurii și astăzi ne vedem cu totul îngrađiți, isolați, cu o politică, cu pasivitatea în cap, care ne-a înglodat cu totul și ne-a rupt toate legăturile cu popoarele din patriă, cu constituționalismul unguresc.

Dătorința noastră ar fi fost, că în 1867 să le dăm mână ungarilor; să le zicem franc: Aici suntem și noi, patrioți buni, fideli, loiali. Luați-ne hasna; noi încă voim a lucra pentru bunăstarea statului unguresc. Datorința noastră ar fi fost, să năvălim în societățile ungurești cu înțelepțiune, cu dulceață să atragem, să cucerim; să câștigăm amici ideilor noastre; să ne luptăm cu iubire, să ocupăm loc pre tot terenul; numele de român astăzi ar fi cinstit; oamenii noștri ar putea trăi pre alt teren iar nu numai din spinarea poporului român. Noi cu politica noastră, cu ideile noastre uricioase de tot absolutiste, am voit să cucerim cu măciuca; am făcut o politică „dă cu bota 'n baltă“, după care simțim, că măciuca sună pe spatele noastre.

Înzădar zicem că suntem buni patrioți, fideli și loiali. Patriotismul și loialitatea cu care ne fălim, is minciuni; s'au mai bine zis: atacuri chiar în contra patriei și regele nostru unguresc. Patriotismul nostru cu care astăzi ne mândrim, l'am

învățat dela cehi, dela nemți cu cari odată am zugrumat toate libertățile statului; și loialitatea noastră e loialitatea nu față cu regele constituțional, ci față cu împăratul nemților, e loialitatea rămasă din absolutismul crâncen. Patriotismul și loialitatea noastră e o minciună, un joc de vorbe. Nici regele, nici nime în statul unguresc nu ne vor crede, când ne ved a colinda prin București; când lovim în patriă și așezămintele noastre din străinătate, din Paris, Berlin, Praga, din București; când tot omul vede că ținta noastră e uniunea tuturor românilor și ferindu-ne de capitala regatului unguresc, pre căi de tot străine mergem la Viena, la împăratul Austriei, ca să ne ajute în contra ungarilor.

Dar noi, am zis, îi înțelegem pre cei ce fac atari ilegalități. Ei nu voiesc a recunoaște că cu pasivitatea lor în statul constituțional unguresc se duc pe o cale de tot rea. Nu vor să se întoarcă la calea constituțională de și ved, că singur pe calea aceasta putem ajunge la fericirea poporului român. Mai bine fac nebunii, săvârșesc fapte din punct de vedere constituțional condamnate, decât să-și recunoască greșala. Politica pasivă într'un stat constituțional e moarte pentru poporul care o face.

Iată treaba, memorandumului sibian, din care n'a avea nici un folos poporul român, după-ce trebile popoarelor în oare-care stat nu se isprăvesc prin memorande ilegale, ci prin lupte constituționale bărbătești. Treaba aceasta nu-i treaba poporului român ce-i treaba acelora, cari cu politica pasivă și-au înglodat carul de tot. Poporul român, alegătorii români în toate cercurile elec-

torale au ales; poporul, care odată și-a exerciat drepturile cetățenești nu se poate duce mai mult cu memorande la Viena, ca când el ar face o politică pasivă.

Din cele zise urmează, că cu memorandumul Sibian poporul român n'are nici o legătură; că cei ce îl va duce la Viena, nu-l pot duce în numele poporului român și că memorandumul sibian e o absurditate, o ilegalitate, care

nu poate folosi, numai strica poporului român.

Noi încă am putea striga, precum a strigat poetul german pe patul de moarte acelora, cari astăzi conduc politica noastră; Mehr Licht! Mai multă lumină și înțelepciune, loialitate și iubire de patriă în treburile voastre, domnilor, căci la din contra ne vom întuneca, ne vom îngloda cu toții.

Grigoriu Moldovan.

ELEMENTE CLASICE ÎN POESIA POPULARĂ ROMÂNĂ.

(Finea.)

Bocetele acestea formează o parte integrantă a funcțiunii de înmormântare la poporul român, din gură în gură, din neam în neam trec acestea, cari sunt interesante și pentru filologi intrucât, în lipsa documentelor concrete, lasă a deduce, că cum au putut fi a Romanilor.

Un atare bocet, precum și o colindă într'un mod special au conservat credința lui Vergiliu despre infern ¹⁾ și oare acestea produse populare să fie traducerea a cântului VI din Vergiliu? Precum Vergiliu a imitat liber bucolicele lui Teocrit, și dacă luăm în considerare unele părți mai mici, le-a și tradus; astfel a prelucrat și spiritul poporal acest obiect conform înțelegerii și culturai sale. Limbajul classic a lui Vergiliu, fanatismul poetic al lui, și coloritul lui vioiu, il înlocuște fluiditatea limbei populare, sonoritatea rimului și a rytmului; precând frumoasele asemănări și celelalte frumseți ale propunerii dispar; și de-și știm, că Vergiliu a nimerit destul de bine în eclogele sale tonul poporal, și de-și știm, că judecata lui Horațiu „molle atque facetum Vergilio amonerunt gaudentes rure Camoenae;” ²⁾ cu toate acestea nu odată, și chiar în cântul VI. îl copleșește fanatismul împreunat cu inspirațiunea poetică și lasându-se în definițiuni filosofice se avântă așa de sus

încât vedem în el pre un adept al unui sistem filosofic. ¹⁾

Sufletul eșind din debilul corp, care l-a ținut legat în viață, își începe drumul lung din cealaltă viață, și oare-și-cumva se înflorează de aceasta călătoria. Cei rămași în viață conștii de acest lucru îl încurăgiază oare-și-cum asigurându-l și îndrumându-l: ²⁾

Pas, suflete, pas,
Dute făr' năcas,
Pân' vei trece tu cu dare
Cele grele 7 vame,
Ține dragă sufletele
Drumulu înainte,
Pân vei ajunge,
Unde se înfrânge
Drumul jumătate,
Ce locuri desparte,
Acolo să stai
Și samă să ai.
Că-i vedea o salcă
Mare și înaltă . . .

Aci e de a se înțelege aceea vamă, pre care, atât la greci cât și la romani o plătea sufletul luntrașului Charou, pentru-că îl trecea preste fluviul Styx. Acest ban îl puneia în mâna sau în gura mortului.

¹⁾ Aen VI. 724—720 etc.

²⁾ Bocet, Transilvania, 1882. pag. 121. comunicat de Simeon Manguica, din a cărui cuvinte aceea apare, că de rezultatul ce avem al arăta noi nici nu visează precum nu presupune nici nexul cu colinda ce o vom aduce mai jos. Atanasiu Marienescu, Golescu și Schuller încă nu cunosc aceasta poesie, deoarece în articlii lor nu fac amintire de ea

¹⁾ Cânteccele mortuali intitulate „Strigatul zorilor” încă păstrează atari date.

²⁾ Horatius. sat. I. 1. 10.

Aceasta datină la români se află și azi. După credința poporului român până la patria fericirii sunt 9 vămi, și la fiește care vamă îi stau în cale monștrii sufletului călător, și acuzându-l cu păcatele comise în viață pretind dela îngerul cel petrece să-l dea pe mâna lor.

Ca bietul suflet să se scape de urmările acelor păcate grele, de condamnarea eternă: poporul român respective muierile se îngrijesc de sufletul celui mort, punând în coștiug 9 bani (de comun cruceri), 9 colaci și 9 lumânări de ceară zicând următoarele cuvinte:

„Doamne primește pe sama îngerului mântuitor.“

Sau: „Doamne primește pre sama vămașilor.“

Sufletul ajungând la singuraticile vămi, plătește fie-care câte un ban, un colac și o luminare de ciară ca corumpere. Numărul de 9 s'a lătit pretutindenea, așa p. e. și în cântarea „Strigatul zorilor,“ și și în povestile de rînd. Espresiunea maghiară „hetedhét országon tul“ limba română astfel o exprimă „peste nouă mări și nouă țeri.“ La toată întemplerarea e caracteristic aci numărul șapte, și e foarte probabil, că în limba maghiară își are basa în influința popoarelor vecinoase și conlocuitoare.

Și la Vergiliu aflăm în continuu numărul 9, așa p. e. VI. 439: noviens Styx interfusa; v. 596: novem cui ingera corpus porrigitur etc.

Fenomen vrednic de atențiune e fără îndoială și salca (salcă mai jos însă răchită), care de'mpreună cu mesteacănul obvine și în tartarul lui Homer. (od. 10. 509—10.)

„Ἐνθα ἀκτῆτε λαχεῖα καὶ ἄλσεα Περσεφονείθς, μακκαὶ τ' αἰγεροι 1) καὶ ἰτέαι ὃ λεσίκαρποι.“

Pre Vergiliu în călătoria sa în tartar îl conduce Sybilla, în infernul lui Dante e conducător Vergiliu; călăuzul infernului în poesia populară română un timp e anonim; mai în jos însă apoi e amintită vergura Maria, ca îndrumătoare; sufletul ajunge la alegerea căilor:

„Samă aici iar să ai

Și pe stânga să nu-mi dai;

1) ἰτέα=salix, salcă; αἰγερος=populus, alba; amândouă cresc mai virtos în locuri umede.

Căci în partea stângă
E calea cea strimbă. 1)

Strimbă și astupată
Cu lacrimi udată.
Sunt câmpuri urit arate
Și cu spini răi sămănate.
Acolo-i zina bătrână
Și-ți ia posportul din mână.
Ci să dai în mâna dreaptă
Precum finea îți arată
Că acolo vei afla
Spre indestulirea ta
Câmpuri frumoasă. 2)

Iată infernul poporului român stă din mai multe părți; căile acelora se rămuresc, se cotesc și acum conduc în orcus (câmpuri urit arate), acum în Elyseu, câmpuri frumoasă; sau doară ar fi alusiune la Asphadelos, despre care cetim în cântul 24 din Odyss. lui Homer. (vers 13)

Zina bătrână ce domnește aici, care culege pasaporturile și care îndreaptă calea sufletului mai departe, e probabil că e Juno infernalis sau Proserpina.

Sufletul în calea sa apoi ajunge la un stéjar răcănat, a căruia numai corona îi mai înverzește; aci se manifestează credința creștină, întru-cât sufletul primește îndrumările dela P. V. Maria:

Jos la rădăcină
E lină fântână;
Acolo-i sânta Mariă
Cu noi mila ei să fie
Călători câți mai trecea,
Ea pre toți se îndura.
Ea pre toți îi adăpa,
Druaurile le-arăta:
Sufletul din apă bea
Și el lumea o uita.

Cine nu vede aici alusiunea la fluviul Lethe, despre care astfel scrie Vergiliu (VI. 714):

Animae . . . Lethaei ad fluminis undam
Lecuros latices et longa oblivia potant.

Amăsurat bocetului sufletului numai trecând preste mare ajunge la ceialaltă lume; după-ce adevă a beut din apa uitării:

1) Verg. Vs. 540 hic locus est, ubi se via finit in ambas; dextera quae Diis . . . ; at laeva malorum exercet paenas et ad impia Tartara mittit.)

2) V. 154. hicos Stygis et regna invia vivis aspicias.

V. 541. hac iter Elysium nobis.

V. 638. devenere locos laetos et amoena vireta fortunatorum sedesque beatas.

Pleacă și se duce
Marea o ajunge
Vine marea mare
Vine 'n tulburare
Greu urlând și urducând
Toată lumea spăimântăud.

Marea viforoasă preste care trece sufletul, ne aduce aminte Oceanul din mythologia greacă, despre care la Homer in Odyss. 10 508 cetim, că pre acolo e intrarea¹⁾ în cealaltă lume:

ἄλλ' ὅπότε' ἄν δῆ νηϊ δὲ Ἰακχυκίῳ περιήσῃς,
ἔν ἄκτῃ τε λαρεία καὶ ἄλσεα Περσεφονείης

După aceasta bocetul iară îi spune sufletului calea și îl încurăjază să meargă numai înainte până ce va ajunge la o răchită mândră, la rădăcina căreia șede și scrie Vergură Maria și inducând în protocol pe cei vii și pre cei morți, destinând totodată și soarta fieștecăruia. Aci acum de abia mai putem cunoaște descrierea lui Vergiliu (566 v.)

Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima regna
Castignatque auditque dolos subigitque fateri
întratăta se ved a fi introdus principiile religiunii creștine (aci se refereste și v. 433).

Amăsurat scopului meu, de a descoperi ereditatea credinței despre infern, mă provoc încă și la un alt product al poesiei populare; cu atât mai vârtos, ca să pot da o imagine oare-careva despre mistificarea conceptelor credinței creștine cu celea păgâne.

Acest product popular e „colinda“, care a păstrat mai fidel elementele mythologice păgâne.

Colinda e atare poezie, pre care o cântă poporul român în sărbătorile crăciunului, și care formează tradițiunea verbală a poporului mai vîrtos în părțile ardelenne și în Bucovina. Athanasiu Marienescu a fost primul care a adunat câteva colinde și le-a elat.²⁾

Din cuvintele „Leru-mi Domne“ ce formează refrain-ul unora dintre colinde Marienescu deduce, că Leru-a-Relu, adică Aureliu. Au-

relianii au fost împărații romani sub a căror potestat a stat și Dacia, ca provinciă romană. Domnirea de 42 ani a Aurelianilor a fost atât de salută față de toate popoarele supuse, încât așa zicând au răvocat timpul de ani în memoria aceloră.

Leru-mi Doamne (=mi Domine Aureli) așadar e amintirea acestor nume mari, anume Antoninus Pius a fost binefăcătorul popoarelor și acest caracter nobil într'atăta s'a întâpărit în memoria poporului, ch'iar și pe teritorul dacic, — încât după moartea lui, în timpuri rele și desastroase fantasia l'a încoronat ca nimb dumnezeesc și i-a eternizat numele în colinde ca a unui ânger păzitor.

Nu mai puțin salutară a fost și domnia lui Antoniu Philosophul.

Colindele sunt de două specii, anume: lumești și religioase. Obiectul celor lumești îl formează amorul, vitejie, fanaticism național și amăsurat obiectului lor în multă privință samănă cu ballada. Ceialaltă specie e religioasă și rolul îl joacă în ele Christos, Maria, sântii etc. însă acestea nu trebue să le confundăm cu acelea colinde cari le cântă copiii la crăciun, când umblă cu steaua și cu vișlaimul, de cari se îndatinează a cânta și la noi în preseara crăciunului, și de cari au fost publicate în foiletonul foiei „Fővárosi Lapok“ 1886 XII. 24. Colindele acestea religioase sunt continuarea ideilor mythologice a păgânilor, sunt transformățiunile figurilor mythologice în figuri creștine, dacă am putea zice așa, ele sunt celea mai pregnante manifestări ale credinței păgâne cu ceea creștină, și și din mica colecțiune, ce ne stă la dispozițiune se poate dovedi ușor timpul originii lor, întru cât unele se apropie foarte tare de credința păgână; acestea sunt puține la număr; într'altele se vede sămînța credinței păgâne îmbrăcate în vîstmânt creștin, iar în altele aflăm numiri creștine aplicate la idei păgâne; întraceste însă încep a se nimici ideile păgâne; iar altele supunându-se progresului irresistibil a creștinismului, sunt scutite cu totul de aceea credință, și sunt exclusiv interpreții principiilor creștine. Acestea trăsuri caracteristice luându-le de basă și referitor la timpul originii colindelor putem deduce, și anume, că celea de categoria primă se pot reduce la epoca păgână, iar în celea din categoria de mijloc

¹⁾ După Vergiliu (VI. 106) intrarea e poământul Italiei: hic in ferni ianua regis dicitur et tenebrosa polus Acheronte refuse.

²⁾ Colinde. At. Marienescu, Pesta, 1859, în edițiunea lui Herz. În limba germană a disertat despre ele Carol Schuller. Colinda. Hermannstadt, 1860. În l. română a scris G. Gofescu un articol în „Columna lui Traian“, 1872.

să manifestează lupta crâncenă dintre creștinism și păgânism, cea din urmă apoi vor fi vestitoarele triumfului pe deplin a creștinismului și sunt de origine mai nouă.

Colindele acestea ca tradițiuni au fost supuse unei rotațiuni triple și anume a) au trecut din gură în gură, b) din țară în țară c) dintr'o epocă au trecut întraltă 'epocă și numai într'atâta au suferit schimbare, întru cât sau putut transforma conform ideilor poporului român. După Gibbon ¹⁾ „religiunea Greciei și a Romei n'a fost aptă spre a primi în sine principiile despre Dumnezeu și imortalitatea sufletului . . . . . și poporul nu s'a putut deslipi cu una cu două de convingerile sale religioase de până acum.“

Colindele formează șirul neîntrerupt a chipurilor celor mai frumoase din mitologia greacă și romană, în transformăriune conform principiilor poporului; ci cu schimbarea numelor nu odată cetim chipul cel mai fidel a mithului original, încât și mutato nomine știm, că una sau alta dintre colinde din care original e prelucrată.

O atare colindă religioasă o putem numi „Colinda Raiului și a Iadului.“

Să vedem și aci pre basa firului poeziei credința populară despre acestea două împărții și să o confrontăm cu descrierea lui Vergiliu.

Raiul e ca o grădină,
Unde-i ziua tot senină,
Și nu-i noapte 'ntunecoasă,
Și nu-i soarta ticăloasă,
Câmpurile înfloreșc
Iară munții înverzesc.
Apele se limpezesc,
Și cei buni în veci trăesc.

Aceasta descriere simplă ne aduce aminte acea depingere măiastră alui Vergiliu, cu care colorește locul fericirii (VI. 640).

Devenere locos laetos et amoena virecta
Fortunatorum nemorum sedesque beatos.
Largior hic campos aether et lumine vestis
Purpureo, solemque suum sua sidera norunt.

Mai în jos însă v. 673. lucis habitamus
opacis
Riparumque toros et prata recentia rivis In-
[colimus.

Și nu cunoaștem apriat în aceasta descriere reflexiuni din Elyseul lui Homer (Hom. Od. 4. 563.)

Ἄλλὰ σ' ἐς Ἴλιόσιον πεδῖον καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι περιψουσιν, εἴθι ξανθὸς Ῥαδάμανθος.
Ἐῆπαρ βῆλοισι βιοτὴ πέλε: ἀνθρώποισιν.
οὐ νικητός, οὐτ' ἄρ χειμῶν πολὺς, οὔτε ποτ' ὀμβρός.
ἄλλ' αἰεὶ Ζεφύροισι γ' ὑπνεύοντασ ἀήτας
Ἵσσανός ἀνίησιν ἀνοψύχειν ἀνθρώποισ.

Și oare cine sunt locuitorii elyseului după părerea poeziei române ?

Prunculeți d'ei mititei,
Ca și niște îngerei,
Și feciori nevinovați
Cu flori albe 'ncununați
Și bătrâni încărunțiți
Do păcatul lor căți.
Fetișoare, muieri, babe,
Cari de fire n'au fost slabe. ¹⁾

Musa poporului rămâne ce e drept, foarte departe de coloritul frumos și măreț a lui Vergiliu și trăsurile ce marchirează partea din dos a chipului — asemănrările și figurile lipsesc cu totul.

Partea ceialaltă a colindei apoi se bazează pur pe principii creștine religioaso-morale și astfel formează oare-și-cum închierea descrierei raiului, îndigitând, că aceasta patriă a căror suflete e.

Partea colindei de mai jos ne descrie iadul, a cărui intrare, după cum a fost amintit la bocet, e la marginea unei mări mare și viforoasă; conform colindei ¹⁾ încă e cătră apus acel loc înfiorator, de care sufletul se îngrozește foarte:

Colo 'n jos cătră apus,
Soare nu-i pe cer în sus,
Ci e nor și 'ntunecime,
Ș'o grozavă adâncime,
Unde munții vomă foc,
Unde marea-i tot potop,
Unde-i peștera urită,
De bălauri rēi păzită,
De șerpi, fere ocolită.
Lângă poartă nu e nime,
Poate să 'ntre ori și cine

¹⁾ Verg. 306. ~~matres atque viri, pueri innuptaeque puellae.~~

V. 660. ob patriam pugnando vulnera passi.

V. 307. corpora magnanimum heroum.

V. 665. omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.

V. 745. infectum eluitur scelus et exurit igni. v. 306.

¹⁾ Colinde, Marienescu, Pesta, 1859. p. 87.

¹⁾ Geschichte de röm. Reiches, Tom. II. p. 75.

Dar nimeni de voie bună
Pe aicea nu s'adună:
Ici e iadul cel spurcat,
Pentru oameni răi gătat.
În lăuntru cine sunt?

— Să ferească Domnul sânt. — ¹⁾

La Vergiliu cu mult mai frumoasă și amenunțată descriere aflăm despre această speluncă a colindei păzită de monstru și șerpi înfioratori. (VI. 417 etc.)

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro,

Præcum v. 285:

Multa preterea variarum monstra ferarum;
Centauri in foribus stabulant Scillaque bifformes,
Et centumgeminus Brianus, ac belua Leonæ
Horrendum stridens, flammisque armata Chi-
[mera,
Gorgones Harpiaque, et forma tricorporis um-
[brae.

Întrarea în iad e iertată ori și cui, nici nu e împreunată aceea cu greutatea, dar posibilitatea reîntoarcerii nu e admisă nimenui.

Lângă poartă nu e nime,
Poate să 'ntre ori și cine,
Dar nimeni de voie bună
Pe aicea nu s'adună;
Ici e iadul cel spurcat,
Pentru oameni răi gătat.
În lăuntru cine sunt?

— Să ferească Domnul sfînt. —

Lângă poartă stau tot draci,
Și slujesc pentru haraci,
Și pre nimeni ei nu lasă,
Ca la lume să mai iasă!
Cătră mijloc cine sunt?

— Să ferească Domnul sfînt —

Sunt cei răi în fer legați, . . .
Pân' în brîu în foc băgați, . . .
Fripti de sete, morți de foame, . . .
Nimeni din ei nu adoarme,
De dureri din dinți scrișnesc,
Și nici când se miluesc. ²⁾

¹⁾ Od. 10. 508 v.

v. 534. tristis sine sole domos
v. 452 . . . agnovitque per umbram
v. 462 obscuram noctemque profundam . . .
v. 296. turbidus hic caeno vastaque voragine gurges aestuat atque eructat harenam.
v. 262. antro se immisit aperto . . .
v. 287. belua Leonæ, monstra ferarum
v. 576. immanis hiatibus hydra sedem habet.
v. 285—290 . . . . .

²⁾ . . . facilis descensus Averno.

v. 126: noctes atque dies patet atri ianua Ditis . . .

Iadul după mythologia poporului român, de și nu are aceea împărțire precisă, de-și nu-i locuit de aceeași monștri, totuși ne reaminteste reminscenții romane, și învingerea creștinească asupra celei păgâne tocmai într'aceea se manifestă, că a fost în stare a nimici conceptele acestea Gorgo, Hydra, Chimaera, Cerberus etc. și a și valora dogmele ei.

În mijlocul iadului sunt cei ferecați în fer, și cei scelerați ce 'noată în foc până în brâu. Aceasta alusiune poate să referește la Titani și la cei cu o sută de mâni, cari loviți prin fulgere au fost alungați în infern.

Și oare acestea expresiuni, „fripti de sete, morți de foame“ nu documentează despre pedepsele lui Tantal și Ixion ?!

Că iadul are mai multe părți, arată întrebarea ce urmează după părțile tractate până aci:

Dar în iad ori-ce mai sunt?

Nu e cer, ci 's numai nori,
De 'ntunec te 'nfiori,

Focul arde fără lumină,

Nu sunt păreri, nu sunt flori,
Numai giar și numai nori.
Dar acestia cine sunt?

Sunt cei răi, ce-au omorît,
Traitul vecinic de-au urît,

Sunt cei răi, ce-au înșelat,
Și 'n minciună s'au spurcat. ¹⁾

v. 128. Sed revocare gradum superasque evadere auras, hic opus, hic labor est.

v. 425. inremeabilis unda . . . . .

v. 417 și 285—290.

v. 128. sed revocare gradum.

v. 425.

v. 318. surasque evadere auras labor est.

318. Qui viri tanto complerunt agmine ripas

v. 261. nunc animis opus, nunc pectore firmo

v. 558. stridor ferri tractaque calenae.

v. 742. aliis infectum scelus exurit igni.

v. 606. furiarum maxima manibus prohibet contingere mensas.

v. 616. saxum ingens volvunt, alii radiis rotarum districti pendent

v. 614. inclusi poenam expectant.

¹⁾ v. 462.

v. 624. ausi omnes immune nefas . . . .

v. 494—497 și 601.

v. 912 qui ob adulterium caesi . . . .

v. 623.; v. 568; 609.

lată! părțile unui bocet și a unei colinde cât material conțin din mythologia păgână și vrind nevrind ne reamintesc isvoarele romane. Nici nu ne putem mira de aceea, dacă în provincia romană, în această colonie romană dăm de elemente mythologice; căci e fapt, că religiunea se înrădăcează mai adânc

în viața unui popor, și limba portul i se pot schimba, însă credința lui rămâne permanentă din generațiune în generațiune. Nici atunci nu e bătătoare la ochi aceasta identitate de idei, dacă pre români nu-i vom recunoaște de drepti descendenți ai romanilor.

Nicolau Putnok.

„FORMAȚIUNEA LIMBEI ȘI A NEAMULUI ROMÂN.”)

Sunt aproape cinci ani trecuți de când în literatura maghiară a apărut sub titlul de sus o carte scrisă de tinerul istoric Dr. Réthy László, ajutor-custod a secțiunii de anticități a Muzeului național maghiar din Budapesta.

Noi românii însă nu ne-am ocupat de ea, cu toate că ne privea în primul rând pe noi înșine.

După cum știu, singurul dl Ión Russu din București a scris la prima apariție a cărții, o dare de samă despre densa,²⁾ dar aceasta nu e vre-o critică serioasă, ci numai un articol ziaristic fără nici un rezultat concret și plin de ură, pismă și dispreț pentru tot ce e maghiar. — Devisa revistei noastre însă, fiind expunerea liberă a adevărului în toate ce privește cultura și dezvoltarea noastră română, fără a ne fi rușine, de a da pe față chiar minciunile și erorile împrăștiate de noi înșine, ne simțim datori (în propriul nostru interes) de a face cunoscut — în cele ce urmează — mai pre larg cartea aceasta interesantă a istoricului maghiar.

* . . .

A scrie azi ceva nou despre originea limbei și a neamului român, despre aceasta temă, care și posedă deja o literatură specială, e cam greu lucru și d'acea, citim

hic thalamum invasit natae et vetitosque hime-
naeos . . . . .

v. 613. nec veriti dominorum fallere dextras.

v. 568 și 609. et fraus inuixa clienti.

1) Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. Második kiadás. Nagy-Becskerekén. Pleitz Fer. Pál könyvnyomdója 1890. Szabó Ferencz N.-cléméri plébános Történeti- nép- és földrajzi könyvtára XX. kötete 8° 268 lap.

2) Vezi: Originea limbei și a poporului român. în „Romanul” din 26—27 August 1887.

cartea dlui Réthy cu un interes, care crește cu atât mai mult, cu cât ne cufundăm într-nsa. Căci cartea e scrisă într'un mod enciclopedic și totdeodată atractiv.

Autorul a studiat toată literatura relativă temei sale și pre lângă, că ne introduce bine în această chestiune, (fără însă a ne îngreuna mintea prin enumerarea largă a diferitelor teorii) face concluziuni, deduceri, cari o lămuresc pre deplin, arătându-ne adevărul curat al lucrurilor.

Lucrarea este împărțită în XI. capitole și o prefață, în care ne dă pe scurt istoricul dezvoltării originii neamului român.

Scriitorul italian Bonfiniu din curtea regelui maghiar Matei Corvin era cel d'antâi, care a zis, că românii sunt urmașii romanilor. Dar n'a zis-o oare din lingușire cătră stăpânuseu, care cu cultura sa clasică latină, se știa deja poate, de origină română? Lucru, ce nu se mai neagă nici de istorici maghiari. Într-adevăr, presupunerea lui Bonfin, basată pe espunerea Anonymului Notar al regelui Béla, rămâne uitată până la finele secolului trecut, când se ivește Maior și Șincai dezvoltând această teorie, de cari se țin și istorici renumiți ca Thierry, Gibbon, Ranke și Mommsen, din veacul acesta. Ei însă necunoscând nici limba, nici istoria principatelor române și a țărilor locuite de români, repetă numai cele zise de tovarășii lor, fără a face sau a putea face vre-o critică adevărată sau vr'un studiu special în această privință. E de menționat și Pič, Jung, Hașdău și Xenopol, oameni învățați d'altmintezele, dar cari citesc prea mult între liniile documentelor.

Se naște însă totdeodată și o altă școală, care ocupându-se serios și cu de-amănuntul cu aceasta teorie, începând cu cartea lui Thun-

mann din 1774, cu aderenții ei ca Sulzer, Kopitar, Miklosich, Goos, Roesler, Tomasehek și mai cu samă vestitul istoric maghiar Hunfalvy, dovedesc prin operele lor, cu argumente limbistice și istorice bine brodite, cumcă românii s'au trag din peninsula balcanică, de unde s'au strămută pe la sfârșitului evului mediu, dincoace de Dunăre, formând state și începând astfel a juca un rol istoric expresionat.

Aceasta ne probează și dl Réthy, cel mai nou discipul al acestei școli, cu concluziuni și deduceri noi. Și ca să vă convingem și noi de modul de tractare a autorului, să mergem pas cu pas, urmând capitol pre capitol, espunerile cărței sale.

*

În primul capitol, autorul dorind a ne introduce în firea limbei române, ne face cunoscut cu cele trei dialecte române, adică cu limba vorbită de românii de dincoace de Dunăre, de cei de dincolo de Dunăre, adică de macedo-românii și de puținii români locuind peninsula Istria, ai căror limbă e subjucată rotacismului, auzit și în unele părți ale Transilvaniei. Descriind apoi cu exemple nimerite, structura, compozițiunea fonetică și gramaticală a limbei române, împreună cu deosebiriile existente între diferitele ei dialecte, din cari deduce, că ea samănă cu limba italiană și nu latină, citează după dicționarul lui C h a c, o sumă de cuvinte, adevărindu-ne că limba noastră conține de-abia a $\frac{1}{6}$ -a parte vorbe latine, iar celelalte părți sunt împrumutate din alte limbi nelatine, cu cari limba română a fost timp îndelungat în legătură.

Din aceste rões dar următoarele puncte prepuse de autorul nostru, cumcă cele trei dialecte române nu s'au putut forma, decât într'unul și același loc, — că limba română s'au esplică cu cea italiană, că compozițiunea limbei nu s'au potrivește cu legile gramaticale a celorlalte limbi latine și că materialul original latin al limbei noastre este cel mai s'rac dintre toate limbile surori-latine.

Este de origină dacică limba română? S'întitulează cap. al II, în care ne dovedește prin însuși structura și materialul limbei, precum și cu multe inscripțiuni epigrafice găsite în Ardeal, cumcă limba noastră

nu s'au putut forma aci și nici de cum din limba rustică latină, după cum o susțin mulți. Căci Dacia era populată în cea mai mare parte, de colonii asiatice, aduse cu legiunile lui Traian și urmașii săi, în a căror mijloc social nici nu s'au putut forma limba rustică latină, în acei 160 de ani, cât a fost Dacia stăpânită de romani. Limba latină nu era altceva, decât limba administrației, o limbă învătăată impusă de cultura română, vorbită numai de funcționarii, guvernatorii provinciei și de capii comandanți ai armatei iar contingentul legiunilor aduse, trăia în limba sa părințască, neavând nici ocaziune directă, de a învăța graiul stăpânilor săi.

Într'adovăr legiunile aduse de Traian s'au compunea din syrieni, palmyri, comogeni, numizi, dolichei, greci, frigieni, galatei și pirusteni din Dalmația, cari își aveau cultul lor separat, obiceiurile și numirile lor particulare, presărate pre nenumăratele lor monumente epigrafice, găsite în diferitele părți ale Ardealului. Astfel de popoară nu pot romaniza și de aceea nici n'au putut fi romanizm în Dacia, căci lipsea adevăratul element roman. Și așa de mixtă era și armata, adunată de prin toate provinciile imperiului.

Toate aceste neamuri semitice trăsese separate între autochtonii daci și slavi, pe pământul, unde s'au zice de Xenopol și confracții săi, formată limba română. Dar de ce n'au rămas măcar urmă sau un singur cuvânt semitic, din graiul acestor barbari asiatici, în limba noastră? — Xenopol, profesorul universității române din Jași, scoate la iveală vechia teorie, zicând, că latinii Daciei, rămași acolo, după retrăgerea legiunilor de Împăratul Aurelian, s'au fi tras împreună cu vechii locuitori romanizați, în munții și pădurile înfundate ale țerei, unde s'au susținut secolii întregi, din creșterea vitelor, trăind sub proprii lor voveozi, până-ce a trecut potopul emigrațiunei popoărelor, din care ei n'au simțit și n'au împrumutat asemenea nimica, ci s'au dezvoltat limba latină, fără nici o înfrurire a barbarilor menționați!

Însă teoria aceasta e prea copilărească, căci limba română, care mult e mai tînără, decât să s'au născut în Dacia, singură ne arată, că s'au dezvoltat tocmai în secolul al VI—VII-lea, atunci, când Dacia nici nu mai exista ca

provincie; căci limba română nu știe nimica despre viața română prin Dacia, n'are nici cuvinte dacice, nici tradiții despre daci sau războaiele române cu dacii; ci din contra e plină de schimbarea diferitelor forme gramaticale și fonetice, de o mulțime de expresiuni și vorbe, despre cari se știe hotărît, când și prin ce mod de transformare s'au născut.

Căci, dacă am accepta teoria, cumcă limba română s'a născut în Dacia, atunci negreșit, că ar trebui să aibă însușirile syntactice arhaice a limbei latine din secolul al II—III după Christ. Dar lucrul nu e așa, fiind-că limba română, desvoltându-se odată cu limba italiană, născută din limba latină rustică, prezintă întocmai aceiași termeni noi și aceleași modulări fonetice gramaticale, ca aceasta limbă italiană, sub a cărei efect s'a format, ce-a ce e pe deplin și frumos explicat de autorul nostru, prin exemplele respective, luate din cartea filologului roman Diez.

Pe de altă parte, dacă romanii lăsați de Aurelian în Dacia, retrăgându-se în adâncul munților, ar fi trăit acolo sute de ani neatinși de invasiunile popoarelor, care au devastat țara, atunci e evident, că toată nomenclatura geografică a acestei țări, ar trebui să fie română și nu slavă, după cum este. E lucru curat, chiar din firea și vechimea limbei, că atât poporul român cât și limba sa, n'a existat încă pe atunci, fiind-că după cum vom vedea, s'a ivit cu sute de ani mai târziu.

Unde să căutăm dar, leagănul neamului și a limbei române? La aceasta ne răspunde cap. al III-lea, una din cele mai interesante părți a cărții autorului. Într'adevăr, bine zice profesorul român George Alexi, în critica s'a maghiară, *) cumcă: „N'am citit încă nici o carte asupra românilor, care se poată precisa cu atâta siguranță și convingere, locul nașterii limbei române, ca tocmai lucrarea aceasta. Ștudiile de până acum erau toate nedeterminate; au putut circumscrie generalminte, unde s'a născut limba română, dar n'au ajuns mai departe decât a spune, că s'a format unde-va prin Balcan, în Macedonia și cititorul depunea cartea în totdeauna cu oare-carii dubii. Cine a citit însă cu băgare de samă această parte a cărții dlui Réthy, e imposibil, să nu-i dispară toate dubiile și să nu zică cu autorul, că: **Dalmația și țermul**

mării adriatico este leagănul strămoșesc al românilor.”

Și altfel nici nu s'ar putea aceasta.

Limba română e înrudită cu cea albaneză din peninsula Balcan, unde limba populară italiană (latino-rustică) era foarte întinsă și sub a cărei influență s'a născut limba română, păstrând în mare parte, structura limbei illyre-albaneze. Precum o are mai cu seamă (și până astăzi) dialectul macedo-român și istriean a limbei noastre.

Bizantinii, pomenesc pentru întâia-oriă de poporul vlah, care locuia în Moesia, romanisată asemenea de coloniile latine, și azi știm că chiar și numele de Dalmația sau Delminium însemnează asemenea păstor, adică vlah. Și spre dovadă, bogăția limbei române constă tocmai în termeni, cari se referă la păstorit și viața nomadă, în care poporul trăia sute de ani. Ne-ar duce însă prea departe, dacă am reproduce bogatele exemple gramaticale și vocabulare ale autorului, în cari vă demonstrează, cum s'a născut vre-un cuvânt, cum s'au muiat cu timpul diferitele consonanțe latino-albane, cum s'a păstrat acelea în limba albană și română și cari sunt vorbele și termenele psihologice, cari ne conduc prin deduceri, sigur la locul nașterii și vechimea limbei noastre.

Capitolul al IV-lea ne vorbește mai pre larg despre timpul formării limbei române, care (cum văzurăm) autorul ni-l pune între veacul al VI—VII-lea d. Christos. Căci în primele cinci secolii, popoarele illyre-albane din Balcan, trăiau încă în fundul munților și a pădurilor, nomadizând cu turmele lor, fără ca să se fi asimilat sau apropiat de viața occidentală latină. Numai între secolii menționați mai sus s'a lăfit adevărat între ele, creștinismul și prin el civilizațiunea nouă, cu toată înfurierea ei binefăcătoare. Și aceasta e o dovadă principală pentru demonstrarea formațiunei albane a limbei române. Căci dacă limba noastră s'ar trage după teoria falsă a continuității, de-a dreptul din limba latină, ea ar trebui să conțină mai toți termeni vechiului cult păgân al romanilor. Dar ea n'are nici un cuvânt relativ la aceasta, iar terminologia creștinizmului o poșede complet și format din limba italiană,

*) Din „Budapesti Szemle“ anul 1888.

dela care a și primit noua religie, împreună cu fonetica limbei, zicând de-atunci înainte *ye* în loc de *j* și *g* și *ce* în locul lui *le*, înaintea vocalei *e* și *i* a vorbelor.

Însă se ivește un nou curent, acela al emigrațiunii slave, continue, sub a cărei influință se desvoltă noua limbă română în toate privințele. Căci slavii locuiau o parte a Ungariei chiar în timpul colonisării Daciei lui Traian și acestia urmând natura lor, emigrau mereu spre sud și în secolul al VII-lea erau deja întinși peste tot Balcanul, slavizând cu repezițiune toate limbele, ce le întâmpinau în drumul lor. Și urmele considerabile lăsate de slavism în limba română abia concepută, cred că nu trebuie să le demonstrăm mai pre larg, căci le vedem mereu în toate fraslele limbei noastre. D'aceea a rămas limba română, după cum zice dl Réthy, un simplu iargon a limbei italiene, neavând timp de a se desvolta din cauza invasiunii gramaticale slave și pe urmă greco-bizantine, din cari s'a contopit atât cuvinte, cât și forme, obiceiuri, moravuri cari și le-a păstrat și până azi.

Partea aceasta e așa de interesantă, încât autorul nostru îi consacără tot capitolul al V-lea, intitulat: Slavii și românii în Balcan, care îl resumăm asemenea pe scurt.

Aceasta parte a cărții se ocupă cu demonstrarea istoricului cuvântului de vlach, care atât în samnă român, dar în urma înriuririi slave, care devine limba bisericească, numele se dă păstorilor în genere, astfel că și sârbii îl întrebuințază sub aceași însemnare și avem documente unde îl găsim și la unguri cu același înțeles. Numele acesta se da înainte illyrilor latinisați, adică românilor din Balcan și numai după aceea s'a vulgarizat prin slavi, în a însemna păstor, în tot Bizanțul. Și e curios, că numele de vlach, dat de slavii ca-

toliei românilor, a devenit totdeodată un termen religios și astfel se referă la toți acei schismatici, ortodoksi, ca sârbii, bulgarii și grecii, cari trăiau în contact cu românii păstori nomazi.

Și cunoașterea însemnătății multiple a termenului vlach, ne dă cheia de-a înțelege espunerile cronicelor vechi. Căci astfel ne putem convinge despre ceea-ce citim în următorul capitol: Invasiunea românilor spre Ardeal, cumcă românii lui Anonymus n'au fost altceva decât păstori vlachi, nume împrumutat dela popoarele balcanice. Dar chiar dacă am presupune, că între acești păstori a fost și români, aceasta nu dovedește pre lângă teoria continuității române, căci se știe, că la venirea ungarilor spre finele secolului al IX, n'a existat stat român, trăind o viață municipală română, fiindcă nici urme nu mai era de această viață și civilizațiune presupusă a vechii Dacie. Cu toată aceasta nu e imposibil, ca după știrea lui Anonym, trăit în timpul regelui Béla al III, să nu fi locuit români străcurați aci, din munții Balcanului, poate chiar în epoca primilor regi maghiari. Însă adevărata strămutare a românilor în Ungaria, se face mai târziu în veacul al XII-lea, când statul maghiar locuit de maghiari, secui și sași, e pe deplin consolidat, în toate provinciile lui. Și aceasta ne dovedește asemenea limba română, care împrumutându-și toate cuvintele sale culturale, de la stăpânitorii noiei patrie, e bogată în elemente maghiare. Dar ne-o dovedește și faptul acela, că pentru țara în care românimea nomadă găsiindu-și mijloacele de traiu, se așază pentru veci, nici n'are denumire proprie, ci o numește Ardeal, după maghiarul auzit Erdély sau cu traducerea lui latină, Transilvania.

(Va urma.)

A. V. din Bucuresci.

INFLUINȚA REFORMAȚIUNII ASUPRA POPORULUI ROMÂN ÎN ARDEAL.

Voi tracta despre starea religiunii și a literaturii din seculul al XVI-lea și XVII-lea la poporul român. Voi arăta influința binefăcătoare a reformațiunii, ce o-a avut în amândoi secli.

Cu tractarea acestor două întrebări nu s'au

ocupat mulți în literatura maghiară; cu atât mai mulți s'au ocupat dintre scriitorii români, dar într'acea n'a fost mulțămită.*) Vorbesc românii,

*) Nicolau Popea: Vechia Metropoliă ort. rom. a Transilvaniei. Sibiu, 1870, I Moldovan: Libertatea conștiinței în Transilvania. In archivul lui Ci-

despre persecuțiune de rasă și de religione și s'au năsuit a fabrica arme nu numai contra liberalismului maghiar, dar totodată și contra constituțiunei țării. Pământul classic al libertății conștiinței a fost arătat în culoarea unei clime înfiorătoare și sugrumătoare de orice suflare mai liberă, de unde, cine numai poate, se silește a scăpa și a fugi pe un teritor mai călduros.

Acest teritor însă se pare a-l fi aflat în celea două principate române. Vom vedea, că în aceasta privință cum a stat lucrul și acolo.

Istoricii români au descris fals, înaintea publicului relațiunile religioase a acelor 2 secli; e fals dar și conceptul, cari și l-a format poporul român despre acelea

Dar să vedem, cum s'a format aceasta credință.

I.

Când vr'un bărbat român se dispută cu un bărbat de altă naționalitate asupra vr'unei fapte istorice, străinul înzădar se va provoca la autorități străine, la scriitori contemporani, la afirmările martorilor oculați, căci bărbatul român nu va concede, zicând: „Toate acestea în istoria românilor nu sunt așa scrise, ci altcum.“

Și într'adevăr așa stă lucrul! Istoricii români au făcut o altă istorie. Posițiune și pământul a fost foarte potrivitoare pentru așa ceva.

Până în anul 1870 poporul român a fost împărțit în tabere. Uneia au aparținut aceia, cari s'au ocupat cu „știința“ — scriitorii. Ceialaltă parte o-a format poporul propriu zis, care a crezut orbește tot aceea, despre ce numai a scris partea primă, admirând toate figurile ce s'au rădicat mai pre sus de el. — Eliade Radulescu, creatorul, părintele literaturii române, a zis să scrie tot românul care știe numai scrie. N'a zis așadar, că tot românul, care știe numai ceti, să cetească și să

pariu pre pag. 219 și cealalte. Petru Maior: Istoria bisericei Românilor. Buda 1813. Tot dela el: Istoria pentru începutul Românilor în Dacia. Buda 1812. Harian Papiu: Istoria Românilor din Dacia superioară. 1851—1852. Timotheu Cipariu: Acte și fragmente. Blajiu, 1855. etc. etc.

învețe, ei a zis că să scrie. Astfel cântă și George Sion în poesia sa.¹⁾ Acestea cuvinte îndemnătoare însă n'au rămas versul celui ce strigă în desert.

S'a format clubul scriitorilor. Acești bărbați cu cercul lor de vedere strimt, se glori ficau reciproc. Unul era „renumitul poet,“ celalalt „marele istoric,“ al treilea „escelentul gramatist,“ și așa mai departe. Toți au fost bărbați mari „anteluptători naționali.“ Ce a fost scris românește și a emanat dela ei, necondiționat a trebuit să fie și bun. Pentru plăcerea reciprocă și-au crezut unul altuia toate neghiobiile, nime n'a mințit, nime n'a plagizat, nime n'a falsificat, toate opurile până într'unul, au fost lucrări meritoare.

Onoare escepțiunilor! Au fost și bărbați, cari au cultivat știința și cu o cunoștință oare-careva, — acestia apoi a fost „semi-zăii;“ și pre dreptul! Dar direcțiunea generală a fost iacă așa.

Și apoi rezultatul? Înaintea scrutătorului de azi e foarte curios. Ce numai nu și-a conces șie-și patriotismul fals! George Șăulescu circa 1850 scie o cronică, despre care afirmă, că aceea ar fi cronica lui Hurul din 1495, care a fost cancelarul lui Dragoș.

Acest op a lui Hurul scris în limba latină îl traduce românește cutare Petru Clănău încă în seclul al XV-lea și astfel îl află acest op în orașul Văslui. În 1856 aceasta cronică apare și tipărită.²⁾ urmată de esplicările lui George Șăulescu, manuscrisul însă dispare pentru totdeauna, nu cumva să poată privi în acela ochi scrutători.

Fie-cine a crezut, că aceasta eronică e adevăretă.³⁾ Însă profesorul Lambrior dovedește, că limba cronicei nu corăspunde limbei române din seclul al XV-lea; Negruzzi, Odobescu și Tocilescu asemenea arată că acest op e falsificare; Robert Roesler⁴⁾ o ține felul unor creeri morboși, dar pentru aceea în ma-

¹⁾ George Sion: Poesii. București, 1857. p. 190—193.

²⁾ George Șăulescu: Cronica lui Hurul. Iași, 1856.

³⁾ Celebrul istoric episcopul Melchisedec și Eliade dispute adevăretatea acestei cronice.

⁴⁾ Robert Roesler: Romänische Studien, Lipsca, 1871. 204.

nualele de istoriă ¹⁾ totuși figurează ca op adevărat, din care apoi tinerimea primește po-vață falsă referitoare la originea neamului său, referitor la petrecerea aceuia timp mai îndelungat în Dacia și referitor la organismul lui guvernator. Acest op s'a creat de-a dreptul și cu scop, oare-și-cum ca combatere în contra teoriilor mai nouă. ²⁾

Toate teoriile acestea se ruinează prin cronica lui Hurul din anul 1495.

George Șincai, dela capătul seclului present, scrie o cronică încă cu multă tendință și înfoiată de invidie în contra constituțiunei maghiare. ³⁾ Petru Maior ajunge la ea în un mod oare-careva și tot materialul îl folosește în istoria lui; pre care o și edă în 1812. ⁴⁾

Opul lui George Șincai, care și cu sine însuși a venit în conflict, prin Petru Maior devine istoria poporului român, și înzădar îl rușinează Tit Maiorescu ⁵⁾ — istoria poporului român deja e creată, tinerimea română numai dintr'acea cearcă trecutul poporului român. Referitor la istoria română Missail zice: „...Rea istoriă facem noi ținându-ne în străvechiul ogaș al rutinei. A zis unul, să zicem toți. A greșit unul, să greșim toți. Oile încă sar sermaneale, una după alta, fie și în produșcă. Dar să mai scrutăm, să mai cercetăm? Pace. Pace, sănătate! Crede și nu cerceta fătul meu! ⁶⁾

Trecutul istoric a trebuit să se îngri-gască de limbă corăspunzătoare.

Trebonian Lauran în anul 1840 edă un op limbistic român în limba latină. ⁷⁾ Înaintea

¹⁾ Vasile Pop: Conșpect asupra literaturii române. București, 1875. t. I. p. 39—40. Justin Popfiu: Poesiă și prosă. Oradea-Mare, 1870. p. 120—121; 185—188. Arone Pumnul: Lepturariu românesc. Wiena, 1862. t. III. 1—29 pagine.

²⁾ Alesandru Urechca: Șchițe de istoria literaturii române. București, partea I. p. 55.

³⁾ Acest op: sub titlul „Cronica românilor“ a văzut lumină numai în 1853 în Iași, cu spescele lui Alexandru Georgiu Ghica, principele Moldovei.

⁴⁾ Petru Maior: Istoria pentru începutul românilor în Dacia. Bud., 1812. Cu literele cyrilice, mai târziu și cu litere latine.

⁵⁾ Tit Maiorescu: Critice, București, 1874 p. 314.

⁶⁾ G. Missail: Epoca lui Vasile Lupul. București, 1866. p. 8—8.

⁷⁾ Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguæ romanæ in utraque Dacia videntis. Wiena. 1840.

străinului se prezintă o limbă română ne esistentă, care așa de tare samănă cu limba latină, ca un ou cu celalalt; un curiosum, un monștru, care însă răsuscită admirațiunea străinului, prin asemănarea ei cu cea latină. ¹⁾

Tit Maiorescu declară, că acest op e monștru, dar pentru aceea lumea română e plină de laudele acestui op, iar tinerimea română cu acest op în mână documentează latinitatea limbei române.

Aceasta direcțiune ușoratică se introduce în anul 1867 și în academia română, e de însemnat, că prin scriitorii transilvaniei, cari pe atunci aveau o superioritate și față de cei din România. Deja statutele Academiei sancționează aceasta nebunie de a mări lucrurile. Se constituște Academia; membrii ei nu se aleg după știință, ci după locuința lor, ca astfel Dacia română veche să fie la un loc. Astfel Marmăția a avut de a trimite doi, Transilvania trei, Bănatul doi, Bucovina doi, Besarabia trei, Macedonia doi, Moldova trei, Muntenia patru membri la Academie. ²⁾

Astfel foarte mulți bărbați nu atât pe basa științei lor au devenit membri ai acestei societăți, care la început n'a fost într'atăta societate științifică, cât mai virtos politică.

Prima datorință a fost aceea, de a fabrica un dicționar corespunzător principiilor lui Laurian. Acest dicționar ³⁾ a costat aproape 100,000 franci; și cu toate aceste totuși acesta n'a fost dicționarul limbei române. Toate acelea cuvinte nouă, ce numai le-au putut cugeta trei bărbați, Maxim, Hodoș și Barișiu, acelea toate ocupă loc în acelea 2 tomuri voluminoase, iar cuvinte adevărat româ-

¹⁾ În contra direcții de astăzi în cultura română. 1868.

²⁾ Vezi § 4. statutele întărite în 1 April 1866. Acest paragraf s'a modificat radical; societatea de la început pur limbistică s-a împărțit în trei despărțăminte, în: limbistic, archeologic-istoric și științele naturale. Nouele statute s'au întărit prin principele Carol în 26 august 1867, Nr. 1246.

³⁾ Titlul lui: Dicționarul limbei române. București, tomul I. 1871, iar tom. II. 1876. Primul tom. numără 242 pagine, al doilea 1622. Tomul al treilea îl formează: Glossariul. București 1871 cu 584 pagini; în aceasta ocupă loc așa zisele barbarizmele din limbile străine; propriaminte acesta e adevăratul dicționar român.

nești sunt foarte puține. Fătul monstrului e acela în toată plenitudinea lui!

Academia numai târziu după aceea și-a venit în ori, numai târziu după aceea a scuturat aceasta povoaă neplăcută, și frângând influința celor din Ungaria cu ajutorul re-gesc a început redactarea unui nou dicționar ¹⁾ care promite a fi adevăratul dicționar al limbei românești.

A enunțiat totodată și aceea, că dacă cei din Ungaria au de a face cu maghiarii, să-și isprăvească trebile lor interne acolo acasă, dar să nu călbăjească cu alusiuni toată știința română, în contra adevărului și a intereselor bine pricepute de lumea română.

Au falsificat produsele spirituale ale poporului. Athanasiu Marienescu a fabricat colinde pe baza unor evenimente împrumutate din istoria romanilor, zicând: „Iată istoria romanilor în colindele poporului român.“ ²⁾

Ma chiar și în anele societății Kisfaludy (Kisfaludy-Társaság) cetim următoarele: ³⁾ „..... de pe buzăle poporului român și azi se aude o colindă (!), care enarează un fapt întemplat înainte de aceasta cu două mii (!) de ani, adecă răpirea femeilor sabine de către romani, cu ocaziunea sărbătorii orânduite de Romulus.“ — Și apoi iarăși: „cutare colindă e o adevărată baladă cronică, care enarează colonizațiunea Daciei!“ Aceea sigur va fi colinda intitulată. „Jocul.“

Demetriu Teodorescu ⁴⁾ arată însă că Jocul, și celelalte colinde de asemenea categorie din colecțiunea dlui Athanasiu Marienescu — sunt falsificații, fabricații; că acelea preste tot nu 'su culesé de pre buzăle poporului, — aceasta împrejurare însă încă tot nu numără nimica; căci aceasta nu împedecă pre junimea română în aceea, ca pre acestea să nu le iee drept produse populare și să nu se

provoace la acelea, ca la atari documente, cari își au originea de pe timpul lui Romulus!

Dar cine ar și fi în stare a enumera toate acelea păreri greșite, cari, mai vârtos până în anul 1870, au jucat rolul principal atât în credința poporului cât și în literatura lui. Așa-dară o parte din poporul român a scris câte verzi-uscate; ceealaltă iarăși a crezut iarăși câte verzi uscate toate. Cei ce au scris au contractat între sine alianța de apărare și atac, spre spriginirea reciprocă.

Șcrie numai într'un mod s'a putut, a a glorifica tot ce e românesc, și pre toți cari au scris românește! Cine n'a scris astfel, pre acela l'au timbrat de „renegat“, căci acela „calumniază poporul român.“ A crede încă numai într'un mod s'au putut — necondiționat; cine n'a crezut astfel, acela încă a fost „renegat“ și l'au afurisit, scoțându-l afară din sinul poporului român.

Adânc întristat 'mi aduc aminte de acestea timpuri dureroase! M'am atras cătră acel popor, cărui aparțin; l'am iubit atunci întocmai așa, precum îl iubesc și acum. Tinerimea română a fost abătută într'o direcțiune sterilă și s'eracă în idei, n'a căpătat sămânță, ci numai frasă goale, la cari apoi a avut ce roade. Creșterea tinerimei de atunci a fost unilaterală, superficială. Cine a putut fi îndestulit cu ea?

În 1866, încă ca student am început a scrie, căci așa era lumea. Aurora din Budapesta, și mai târziu Familia a publicat unele lucrări de-a mele. Apoi în feriile de vară am umblat prin sate și am adunat poezii populare eșite de pre buzăle poporului iubind poporul și mai tare, și compătîmîndu-l și și mai mult. Familia a publicat mai multe bucăți din colecțiunea mea în anii 1867—1868. Apoi într'un articlu am cutezat a desvolta aceea părere, că nu este roman și novelă românească! Redactorul nu mi-a publicat acest articlu, scriindu-mi, că așa ceva nu e iertat a scrie! Cum să nu fie, când sunt! Familia își aducea în fiește-care număr în mulțime mare lucrări de acest soi, dar acelea totuși n'au fost romanele, căci acelea esprimau numai o engetare s'eracă, cultură primitivă, dar nici o idee măreață. Și deoarece n'am crezut necondiționat și n'am scris așa, după cum i-a plăcut firmei, mi-au dat drumul și afară

¹⁾ Etymologicum magnum Romaniae. București, 1886. În anul acesta a început a apărea, și până acum a apărut un tom și jumătate.

²⁾ Athanasiu Marienescu: Colinde. Budapesta, 1859. Jocul p. 104—105.

³⁾ Josif Vulcan: Doine române. Budapesta, 1877. Introducere pre pag. 19+20. Edițiunea societății Kisfaludy.

⁴⁾ Noțiuni despre colindele române. București, 1879. p. 27—32.

de aceea mi-au retras și știpeudiul meu de 300 fl.

Dar trăznetul tocmai în acest timp a fost căzut în clubul scriitorilor. Tit Maiorescu, cu sbicui de flacări a început a sbicui direcțiunea ușoratică. N'a cruțat pe nimeni și nimica. Pre acei bărbați, cari până atunci au fost ținuți de semi-zăi, i-a aruncat jos în pulvere, ca odinioară Moise vițelul de aur, și i-a tras la răspundere. Acest bărbat așa a aflat, că dreptul ¹⁾ lui Simeon Bărnuț e un op unilateral și de puțină valoare; că istoria lui Petru Maior nu numai e plagiu, ci cuprinde în sine și lucruri imposibile; că dicționarul Academiei și opul limbistic a lui Laurian Trebonian e un făt curios al monștrului, că gramatica lui Timoteu Cipariu ²⁾ e conținutul al formelor vechi.

Pre ceata poeților mari o-a alungat, ca pre o mulțime de vrabii ciripitoare, pre gazetarii români din Ungaria i-a isbit unul într'altul cu stilul lor germân și cu originalitatea lor forțată, așa încât toți se văietau începând dela Barițiu, până la Alexandru Roman.

Vaieratul pigmeilor a fost groaznic; — cei mari încă au stat față cu inimicul nou și s'au luptat cu el. Să vedem ce zice Maiorescu: „Vițelul rădicat în toată direcția de astăzi a culturai noastre este neadevărul, pentru a nu întrebuița un cuvânt mai colorat; neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului politic.“ ³⁾

Maiorescu accentuează, că tinerimea trebuie abătută dela aceasta direcțiune falsă, căci „fără cultură poate trăi un popor, dar cu o cultură falsă nu.“ ⁴⁾ Și iarăși: „De aci înainte timpul și activitatea acestor nefericiți (scriitori) se pierde în producerea de maculatură literară, și o parte a timpului și activității generației june se pierde în cetirea acestei maculaturi.“

„Drapelul sub care se introduce aceste disertatiuni personale și crudități estetice este totdeauna Națiunea și Libertatea, și astfel două idei din cele mai înalte au ajuns a fi

¹⁾ Dreptul public al Românilor. 1867.

²⁾ Gramatica limbei române. București, 1869. Premiata de Academiă cu 300 galbini.

³⁾ Critice p. 327.

⁴⁾ Ibid. p. 341.

scară, pre care călcându-o în picioare se urcă oamenii cei mai lipsiți de ori-ce merit.“ —

„... Îndrăsnesc a identifica națiunea română cu aceste anomalii ale lor și strigă, că se atacă romanismul îndată ce se atacă aceste rătăcirii bolnăvicioase ale literaturii române.“

Într'un astfel de ton vorbește Maiorescu, Barițiu, Hodoș, Alexandru Roman, Aron Denșusan, Josif Vulcan, în foile românești și alții, în surprinderea lor de abia pot reveni iarăși la sine; apoi îndreaptă contra lui Maiorescu și contra soților lui atacurile personale. Lupta aceasta a fost lupta vrabiilor contra vulturului. Maiorescu edă unul după altul opurile lui atacătoare, ¹⁾ în care depune nu numai știința profundă, cari vedesc nu numai un cerc de vedere estins și curat, ci totodată dovedesc și aceea, că Maiorescu poșede o dialectică escelentă, așa zicând fără păreche în limba română.

L'au timbrat cu aceea, că e cosmopolit. „Nu suntem cosmopoliți“ — replică Maiorescu. Alesandru Roman a apucat a mână arma vechiă. În Federațiunea ²⁾ astfel stătorește scopurile lui Maiorescu:

„A șterge tot ce e românesc!“

„Espulzarea românilor și înlocuirea lor prin străini și jidani!“

Suspiciuni ridicule! „A șterge lucrarea rea — e atâta cât a șterge tot, ce e românesc, și a sbicui pre anteluptătorii naționali superficiali, timizi și unilaterali, e atât cât a alunga pre poporul român din țară afară!“

De când a devenit poporul român de a fi unul și acelaș cu unii nebuni cu minte mărginită? Cine ar putea afirma, că sbicuiind cineva pe poetași, superficialitatea, mărimea goală a unora — acela sbicuieste pe poporul român!

Cine poate zice, că cine afirmă de rele p. e. novelele și posesiile lui Vulcan (precum și sunt), acela az dejudeca cultura popoului român, respective gradul spiritului popoului? Fiește-cine fie răspunzător pentru faptele lui, și nu-și apere pelea cu trupul națiunei. Pe

¹⁾ Titlele lor: Boția de cuvinte; Limba română în jurnalele din Austria 1868; Despre scrierea limbei române; In contra direcții de astăzi. 1869; Direcția nouă în poezie și proză. 1874. Poesia română. 1861.

²⁾ Nrul din 11 Iuliu 1871.

basa aceasta judecătoria, care judecă pre uci-gașul român, pre furătorul de pui, pre înșelător — judecă pre poporul român; sau nu e așa? Căci golătățile bombastice, opurile lui Vulcan, precum și a tuturor soților lui, a lui Șaulescu ori Hodoș sunt tocmai așa de fapte private din partea auctorilor, ca și la furător furatul, la înșelător înșelatul și așa mai departe; nu e în nici o legătură aceea cu poporul român, unul pentru altul preste tot nu poate fi responsabil.

„Mie de insulte și de calumnii am primit — observă încă Maiorescu — dar o mie de insulte nu fac încă o singură critică și o singură critică încă nu am primit.“¹⁾

Tit Maiorescu a creat critica la români; a introdus o judecătoria, care a avut chiamarea a aduce sentința asupra opurilor apărute. Înaintea scaunului de judecată a criticei a fost citat și adus fiește-care „anteluptător național,“ a căror număr a scăzut peste măsură.

S'au deschis ochii — Academia a căzut pre cugete și pentru critica strictă numai atare opuri au apărut, cari au poșezut valoarea internă și prețul actual, și pre basa aceasta a fost reieptată *Negriada* lui Aron Denșușian,²⁾ e popea lui Marc de Marienescu³⁾ ca tot atâtea fantasii morboase despre mărirea vechiă; ca tot atâtea lucruri goale și ușoratic, aduse ca balade ce ar fi în circulație la popor.

Junimea României l-a luat împrejur și la ajutorat pre Tit Maiorescu.*) Pășirea lui și publicul o-a primit cu aplaus. Direcția lui a învins. Acest bărbat mai târziu a devenit ministru, senatorul României, a devenit creato-

¹⁾ Critice, p. 438.

²⁾ *Negriada*. Jași, 1885; epos. Academia o-a reieptat, deoarece în ea au rol și zăii păgâni pre timpul lui Negru Vodă; să afă în ea multe anachronisme și mărit fără măsură. Acest op la criticat Maiorescu.

³⁾ A adunat 96 de variațiuni din balada lui Mare și a făcut din acestea epeoa, ca să aibă și poporul român de aceasta. Însă Academia la reieptat în 1884, ca pre un op de prisos și netrebnic.

*) În Jași să constitue în anul 1867 o societate sub titlul de *Junimea*, foaia ei *Convorbiri literare* vestește învățăturile (dogmele) lui Maiorescu. — Pre membrii acestei soc ețafi ia batjocorit de junimiști. Dar junimiștii au răportat învingere asupra țopfoșilor.

rul noiei direcțiuni și profesor la universitatea din București; — aceia însă, cari l'au timbrat cu epitetul de renegat, s'au rētras cu rușine îndērēpt, acūțindu-sē și mai departe în rēntatea opurilor lor și în paltonul națiunei, au simulat o față de oameni mari. Acolo în România însă nu mai au public admirător.

Dar totuși mai au într'un loc!

Până când în România s'a curățit atmosfera de miasmele periculoase, — până atunci la noi în Ungaria aceea s'au înmulțit mai mai tare. La noi Maiorescu n'a avut influință. La noi a critica un op apărut în limba română și acum e atăta, cât a atăca romanismul, și cine condamnă lucrarea cutăru „anteluptător național,“ s'au îi vatēmă persoana, acela încă tot în contra maiestății poporului păcătuește.

Acest lucru ușoratic la noi încă e mai general.

La noi poporul român încă e tot în donē tabere împărțit, o parte scrie căte-toate, iar cealaltă parte crede necondiționat. Numărul opurilor netrebnice e groaznic. De când și-a isprăvit Cipariu opurile s'ale, de 10—20 de ani, n'au apăru încă un op de dai domne, un op cu ceva simbure. Sē înneacă în strigatele gazetelor zilnice. — Sterilitatea și golicuinea lor și o apără cu aceea, că ei „luptă pe moarte pe viață cu maghiarii!“ Așadar lor li ertat a comite ori-ce nerozii. Pe basa aceasta ei totuși au rēmas „anteluptători naționali.“ Istoria o predau și mai departe în mod falsificat; minciuna o susțin în aspiratiuni, poesii, știință.

Strigatele lor apoi au public și în România. Spre dauna istoriei maghiare, și a constituțiunei cioplese visiuni, cari acolo încă tot de bani buni sunt primite; și cum nu, când acești luptători sē vestesc pre sine de martiri față de purtarea maghiară, care ucide naționalitatea și religiunea română.

Aceasta o vestesc și despre maghiarii seclului al XVI-lea și XVII-lea.

George Șincai a început și după el o pleiadă de scriitori vorbesc despre persecuțiuni religioase și naționali în acești secli, precum Petru Maior, Laurian Trebonian,¹⁾ S. Moldovan, Ilarian Papiu, Timoteu Cipariu, Nicolau

¹⁾ Istoria Românilor. București 1867. a 3-a edițiune 1—3 tom.

Popea, Andreiu Șaguna, ¹⁾ și mulți alții. Istoriei României susțin aceste afirmații și opiniunea română pre basă aceasta mărturisește așa, că în acești secli protestanții s'au nutrit neîncetat cu sânge greco-oriental, și că în curțile principilor carnea română a fost una dintre fripturile celea mai gustoasă. Vom vedea numai decât, ce basă solidă are aceasta credință!

Scriitorii români la noi pot scrie ușor ori și ea, căci opurile lor nu le critică nimeni. Patriotismul aici e în strînsă legătură cu scornirea lucrurilor ne mai auzite și cu persecuțiuni; a zice, că mințesc, e lucru nepatriotic. Pentru plăcerea reciprocă cred toate celea; se întăresc în credință, ca-și

acel vînător, care atîta vorbește despre cutare faptă vînătorească ne mai auzită, până când și el însuși crede, că aceea s'a întîmplat în adevăr. Nu cearcă în știință adevărul, știința în creerii lor, dacă au, e numai un instrument, spre ațîțarea aspirațiunilor false și mincinoasă.

Onoare — repet iarăși — esecțiunilor! Acestea esecțiuni însă preste tot nu se năsuesc a abate tinerimea dela acele superficialități goale, ci dincontra, se bucură, că figura lor se vede de departe dintre pigmei. Dar să vedem persecuțiunile religioasă din Transilvania, cari s'au făptuit în seclii amintiți.

(Va urma.)

(Din „Budapesti Szemle“)

Grig. Moldovan.

FETELE LUI PETKI FARKAS.

(Chip romantic din trecut.)

(Urmare.)

Ce e bun și ce e frumos; ce e plăcut ochilor, inimi și gurei, să nu cumva să rămână dela ospet.

Necasul și-l lesă fiește-cine acasă, lăsându-și totodată toatecelea în rîndul cel mai bun, că din ziua aceea în care a intrat în ograda lui Petki Farkas începînd în două săptămâni de acolo nu se va mișca.

Roatele căruții le vor ascunde, caii îi vor deshăma, pre cociși îi vor îmbăta, pre oaspe însuși îl vor grigi, îl vor reținea cu puterea, cu promisiunea, cu buna și cu răul, și dacă va voi să fugă îl vor aduce înderăpt, și dacă va fi fugit îl vor blăstăma, încât i se va îmburda căruța, i se vor rupe hamurile și iș va pierde plosca.

Căci domnul bătrîn ține ospetul fetei celei mai mare, a moștenitoarei averei, pre care atăța o-au cerut, dar nu o-a dat după nici unul, și după care în urmă a venit cel mai sdravân fecior din giur, avutul Aloisiu Bărczay. După cum e zicala: „fata care așteaptă dobândește cetate.“

Să mergem și noi acolo.

¹⁾ Andreiu Șaguna: Istoria bisericeii. Sibiu 1860. Geschichte der griechisch-orient. Kirche in Oesterreich. Popea cu și Boiu. Sibiu, 1860. Acest op e un extras în limba germană din opul lui Șaguna.

Să lăsăm însă de-o parte salele răsunătoare ale timpului de azi, și să mergem la un ospet din timpurile mai vechi, cum îl serbau aceia a căror osăminte sunt praf și cenușă.....

O, cum își petrec de vesel în salele mari, a căror numai păreții mai exist azi.

Masa se încovoiaie sub greutatea blidelor, câte-odată pocnește încât toți tac în mijlocul veseliei: „... „va muri cineva!“ cugetau în sine? Să bem! să trăiască frumoasa mireasă! strigă unul mai cu curăgia dintre ei, și se începe iarăși veselia, pocalele de aur țingănesc, ca-și cum ar suna sabiile, și înderăpt răsună posauzele.

Cine mai are idei de acest soi de musică? Mai există oameni, cari ar ști sufla în acelea? cine ar ști zice pre ele acelea doine doioasă, cari storceau lacrimi din ochii oamenilor să fi fost aceștia cât de veseli, și îi însuflețau iarăși dacă erau triști? Ce au fost acelea? De ce a trebuit să le ardă pretutindenea în țară: să nu-i doară așa de rău pe oameni după ele! De atunci încoace a devenit orfană musica maghiară, și numai țiganii o mai știu aceea, acești oaspeți mai părăsiți din Ungaria. Poate de aceea o părăsesc, unde și aceea e atât de părăsită, ca și ei? După douăzeci de ani, dela întîmplarea aceasta, scrieau despre musică ca despre lucruri trecute.

Posaunele răsuna la ospetă amestecându-și tonul lor ascuțit în toiul veseliei, — ele plângeau la înmormântări, amestecându-și tonul doios cu plânsurile color jelnici; acelea răsuna puternic în răsbele, a căror ton se uea atât de minunat cu larma resbelului și cu țingăiturile sabiilor! — acelea seulau cu ton de filomelă pe mireasa dormindă, când se iveau primele rază de soare în fereasta ei... Daună, că le-au perit urma așa încât nu le mai cunoaștem.

Iată acolo șed în jurul mesei strămoșii noștrii dispăruți, — cari au fost tocmai așa de veseli și de tineri atunci, ca-și noi acum. După masă mirele și mireasa lângă o altă. Mirele e atât de roșu, mireasa e atât de palidă! însă este o ființă care e și mai palidă decât ea; aceasta e soru-sa Elisabeta, care era cunoscută ca veselă și copilăreață. S'au convorbit să se îmbrace într'o formă amândouă: damast de culoare palidă le acopere trupul, și de pre umeri le spânzură mantilă de culoare vineție decorate cu hermelin de munte; pre atunci era rușine a purta mănăși când nu era frig, fără locul acestora îl suplinea mânecile dela cămeșa albă ca lebeda, cari erau brodate în modul cel mai frumos. — Imbrăcămintea le acoperia umerile și peptul. Pe atunci era mai greu de-a străbate la inimi! Părul încrețit spânzura de pe umeri, pre cap aveau două pene de struț cari erau încovoiate înainte pre frunte.

Doamnele cele mai bătrâne purtau bondiță mai scurte de catifea, pre margini cu broderii late de sîrmă de aur, care imbrăcămintea nu o puneau jos nici chiar la masă. Colorile mai deschise competeau tinerilor; alb, verzfu ca marea, galbin ca topazul era culoarea plăcută fetelor, iar doamnelor mai tinere le era plăcută culoarea șcarlată, roșie închisă și verde ca smaragdul, iar vėduvelor era culoarea vioală, precând cea neagră a bătranelor.

Nevestele cele tinere purtau la brău un șir de mărgele de clariș, cari dinainte spânzurau în două șiruri, tot astfel purtau și celea mai tinere.

Bărbații erau imbrăcați cu mantile de postav în culoare șcarlat de Venetia sau de cel turcesc, berleşul era sau de calmuc venetian, sau de bagaziă, cu trei rinduri de nasturi de aur sau de argint, la cei mai

avuți înfrumsętați și cu petri scumpe, tivite cu șinor de sîrmă de aur sau de argint, ori de mătasa. În briele late, cu cari erau încinși se afla totdeauna în focuri frumoasă cuțitul și furcuța turcească, de la alții nu lipsa nici călămariul nici când. Domnii cei bătrâni purtau mantilă lungă de boer și căciulă lungă, cei mai tineri pălăria cu peană neagră de struț. Mai puteai vedea ici coalea și șolouri pe la feciori, cari însă pe atunci tot de ce mai tare eșau din modă.

Prânzul de abia se fini de cu sară. Cine ar fi în stare a enumera șpețiile de męcări și beuturi? Cine ar putea esplica bucătarilor de azi, că ce fel de męcări au fost acestea: supă de cosaș pipurată, — pecie cu must — pancovele ușorele, galuștele umplute așa numite hic, haec, hoc, — supa gustuoasă de umidă — bomboanele cu ouă, — supă sură aramată, — și gustuoasă friptură? Doară nici nu le-ear ști pregăti nimenea acestea, sau doară nici nu le-ar plăcea nimenui și dacă le-ar pregăti.

Pre atunci încă nu erau cunoscute instrumentele pentru de a alunga uritul, cărțile și pipa, cari în ziua de azi eschid ori-ce petrecere socială. Dacă omul a umplut chilia de fum, încât nu vede pre vecinul său, și dacă până dimineață au bătut filcăul, așa crede că și-a petrecut minunat peste noapte și pre lângă acea nu și-a ostenit nici mintea. Pre timpurile acelea erau oamenii siliți să ducă cu sine inimă bună și minte invențioasă, dacă voiau a-și petrece în vre-o societate; — azi însă e de ajuns dacă își duc puzunarul plin de bani și tabachiera plină de tăbac; — pre atunci dacă ziceau, haidăți să ne petrecem, să ne jucăm! înțelegeau: să ne desmerdăm, să ne sărutăm, să glumim! azi dacă zicem, haidiți să ne jucăm! înțelegem: să ne ducem banii unui altuia.

O frumoasă dame ale timpului nostru să nu vė mirați cetind cuvintele acestea: și nu roșiți, când auziți vorbind de sărut. Căci pre atunci îl cerea inima blândă, și îl da simțământ vergnr, și credeți-mi, că sărutu atunci a avut mai mare valoare, când n'avea preț, și de ce îi pun mai mare preț, de aceea îi scad mai tare valoarea. — Și însuși jocurile străbune așa erau întocmite, încât le puteai numi mai bine jocuri sociali cu musică.

Pre atunci încă nu erau inventate, spre mărirea nații maghiare, figurile de joc scrinuitoare de picioare a fericitului jucăuș Farkas, cari figuri dacă voiesște să le facă cineva nu-i este de ajuns o sală de joc, și apoi cel ce era în apropiere trebuia să-și grijească bine de ochi și de dinți, să nu-i scoată prin asvirlitul picioarelor. N'a fost învățată încă pe atunci nația maghiară a-și svirli așa de sus picioarele, încât să poată săruta tălpile acelor, nici a vijăi din mâni, ca și cum ar voi să-și prindă înțelepțiunea; fără mai întâi să înșirau bărbații roată cu mânilor în șolduri, spre a juca verbuncul și să auzia numai zurnăitul tactic al pintinilor, și dacă vinea rîndul la jocul mai repede, așa de natural să mișcau picioarele, ca-și cum le-ar fi dictat numai posaunele. Despre acest joc putea zice versul, „că numai adevăratul joc maghiar e jocul dreptului David.“ A putut zice pentru aceea, pentru-că cum se știe din sânta scriptură, întorcându-se odată din resbel învingător David, rēdicându-și tunica lungă a picat. Însă nici la o națiune pe lumea aceasta nu e de lipsă să i-se vadă picioarele jucând, ca la națiunea maghiară. Însă ca David să fi jucat așa sărind și asvirlind din picioare, precum arată pre binele teatrale ca prototipul jocului serios maghiar, aceea e imposibilitate.

Gătând cu verbuncul, puneau de-o lăture sabiile ce le-au ținut în mâna stângă în decursul jocului, și apoi se începea jocul torțelor.

Doi feciori tineri luau două toarțe de ceară, la care erau aplicate tăiere de argint, ca să nu-i picure ceara pe vestminte, și apoi sau prinzîndu-se de mâni, sau unul câte unul juca jur prin sală, până ce ajungeau în fundurile opuse ale salei, aci fiește-care se complimenta înaintea unei femei tinere, îi dădea în mână torța și apoi juca și aceasta, tot așa decurgea lucrul până juca prin sală unul fiește-carele.

După aceea se înșirau părechește în două șiruri vis-a-vis unul de altul; părechea primă jucând se învîr'ea în jurul șirurilor, și apoi ajungând iarăși la locul său strigă lăsând de mână pe jucăușă-sa: „șorecelule mântuește-te!“ și apoi se începea jocul șorecelului, fata pre de-o parte, feciorul pe de-alta parte juca în jurul părechilor sînguratică, și apoi de câte-

ori ajungeau la mijloc, feciorul trēbue să se nisuiască să i prindă mâna fetei. Dacă fata era astuță, atunci își ostenea jucăușul până la una, de-oare-ce cu puterea nu era iertat să o țină locului, și astfel ușor putea să luneca din mânilor jucăușului său, și dacă în urmă îi succedea a o prinde, și a o ținea rēsplata îi era un sărut: apoi s'a și ostenit pentru el. *)

Începū jocul cu frumoasa mireasă nunul, pre atunci încă tînărul Paul Bēldi, se destingea de cātră ceialalți tineri prin aceea, că umbla ras de barbă. Aceasta o făcea el din vot; cānd au fost el prinsonier la tātari tiranul său domn de câte-ori se mânia pre el, totdeauna îl sgālția de barbă, atunci a promis, că dacă se va elibera, nu va purta barbă spre aducerea aminte de prinsoare.

Mireasa atāta destoinicie, atāta grațiositate arēta prin jocul său, încāt cei ce stāteau în jurul mirelui, nu-i puteau lāuda în de-ajuns fitoarea soții. Bārczay zīmbea îndestulit și modest.

Acum veni rîndul la el; privi odată în jur la cumuna de fete, și ca și cum în continuu ar fi urmărit cu coada ochiului, nu cumva se-o piardă din vedere, o află între ele pre ceea căutată și mergēnd la ea o condusă în mijlocul salei.

Aceasta a fost Elisabeta, — fetița modestă, palidă și tremurāndă. Cānd auzi versul lui Bārczay a fost să cadă jos; nimenea nu-și putea închipui pentru-ce e așa de palidă?

În jur îi mersē faimă de o jucăușă vioaia și bună fetiței frumoasē, care în jocul șorecelului așa știea osteni și pre jucăușul cel mai bun, încāt îi curgeau sudorile pre față, și acum cānd a ajuns dar rîndul la ea au venit toți domnii cei mai bētrāni de prin chiliile laterali, ca să-și petreacă de faptelei petulante.

Bunule Doamne! ce hūbāucă deveni fata aceasta dintr'una! se împedeca, se clātina iară uitată de sine, nu stātea acolo unde trēbuia, toate le făcea îndērēpt și se lāsa să fie prinsă la prima întēlnire.

— Te-am prins! strigă tînărul, strîn-

*) Jocul acesta d'impreună cu mai multe datini străvechi astfel îl descrie Gregoriu Apor în un op inedit al său. „Metamorfosis Transilvaniae.“ Espliat de Michail Cserei.

gându-o în brață, ca să-și iee sărutul de răsplată.

Fata momentan, ca-și cum ar fi revenit iarăși în fire, își întoarsă capul punându-și amândouă mâinile înaintea feței lui Bărczay, ca-și cum ar voi să-i răspingă cu puterea sărutul, și așa de rugător, așa de fricoasă privea la el, încât chiar și tînărul încă să înspăimântă, o compătimi pentru acest obraz rugător și doios, și sărutul îi dispărură fără sunet între blondelei plete de păr.

Cei din jur din tot lucrul nu înțelegeau nimic. La finea jocului era datina de a ride; după aceea venia la rînd altă păreche spre a câștiga un nou interes celor privitori; mirele a mers lângă mireasă spre a conversa cu ea. Elisabeta din acest moment nu sa mai ivit altul în sală.

Preste o jumătate de oră observă în fine soru-sa Elena, că soru-sa șede prea mult unde s'a dus, și de aceea a mers să o caute.

După-ce o-a cercat prin toate chiliile, și neaflându-o nicăiera, întrebă de daică despre ea, aceasta îi spusă, că simțendu-se rău s'a dus să se culce, și de atunci a fi și adormit.

— Ce-i poate fi oare? întrebă de sine însuși și aleargă la ea gânditoare, demandându-i daicei, că la cas când o-ar întreba cineva să-i spună, că a mers să se culce. Atari lucruri is concese miresei, și până când mirele trebuie să-și petreacă până dimineața, miresei îi era iertat, ca după miezul nopții să se poată culca neconturbându-o nimene; las' să viseză încă odată despre frumoasa-i fetie.

Elena deschizând ușa dormitorului ce-l aveau comun și unde erau așezate paturile virginali lângă olaltă împodobite cu perini albe frumoasă; acolo era sorsa deja dormind. Fetița dormea cu mâinile pusă pe cap, având un vis neliniștit, pieptul grațios se vedea rădicându-se la fie-care respirațiune, buzăle-i de abia deschisă șopteau cuvinte neînțeleșe. Așa de bine puteai vedea cum se necăjește, cum ar voi să zică un cuvânt, să-și miște capul ori mâinile, și nu le putea. În urmă își întoarsă capul într'o lature acoperindu-și obrazul cu mâinile. După aceea începă a suspina și a plânge cu amar, încât lacrimile îi curgeau șiroaie pe perină.

Elena pusă pre gânduri se plecă spre ica întrebându-o lin: „ce 'ți este?”

„O, dă-mi pace zisă fetița dormind de jumătate, lasă-mă să mă mai visez cu el, dormind mai departe, însă fața-i tristă prinsă a să schimba în veselă, și surizind își întocmi buzăle spre sărut.

Un cuget rău îi plesni Elenei prin minte. Un cuget oreitor ca-și lumina soarelui pentru cei scoși din temniță, cu care se dedau numai pre încetul.

A stătut oare-câtva la capul sororei sale melancolisând și desbrăcându-și vîștmîntul de mireasă, pe cari le așeză pre un scaun mare cu spate (fotoliu). Era o noapte frumoasă și liniștită. În casă strălucua luna plină misterios. Elena deschizând fereasta se așază la ea privind pre regiunea minunată. Munții din depărtare par-că înnotau în negură arginție; în ar.pa de ceea parte a castelului decurge ospetul voios; însă aicea de abia se auzia câte un glas din când în când; pe sub fereastă șopteau lin undele Mureșului lovindu-se de fundamentul de marmore, razăle lunii trăgeau dungi arginții pe apă; zephyrul de primăvară se juca grațios cu pletele fetei.

Însă ce goală era pentru ea lumea aceasta! Ce gol i se arăta ei venitorul. A fi soția unui bărbat pre care îl iubește și soru-sa, și de care ea încă e inibită, . . . a vedea cum se vestezește și unul și altul, pentru-că soartea o-a aruncat pre ea între ei, și nici nu se poate spera ca oare-cândva să fie fericiți . . . a răpi o bucurie, care pentru ea e numai durere, și a o răpi dela aceea pre care atât de tare o iubește.

Anima așa îi bătea, așa îi era de strimtorată, — amețea.

Soru-sa șioptia prin somn și șoptirea îi era bucurie și rugare . . .

Undele Mureșului așa șopteau așa vorbeau, ca-și cum ar chicma între ele pre privitor . . . .

În momentul acesta din munții îndepărtați un vers doios de fluer se auza străbătând prin noaptea tăcândă și întunecoasă, atât de doios atât de trist zicea doina: „sboară rîndunică în fereasta iubitei mele.”

Fata își pusă numai decât mîna pre inimă, ca-și cum pre aceasta o-ar fi cutrierat doina. Ascultând și cu ochii țintiți în noaptea

întunecoasă se pleacă afară pe fereastră, doina suna din ce în ce mai trist și mai duios, ... inima i se strîntorea din ce în ce mai tare.... Undele albastre ale apei așa șopteau, așa hodorogeau, ... fata din ce în ce s'a plecat mai tare pe fereastră afară. ....

De-odată se trezi soru-sa ce dormi la azul unei căzături. Să scoală în pat înspăimântată. Să uită în jur, era numai singură; luna strălucia grațioasă în chiliă. Altul nu și-a mai putut închide ochii așa frică o-a cuprins.

Dimineața au căutat mireasa .... Nu o-au aflat nicăiri .... Tată-său, mirele și soru-sa înspăimântați o-au cercat în toate chiliile .... Nu o-au aflat .... Bătrâna îngrijitoare afirma, că au mers în dormitor, de unde nu s'a reîntornat. Vestmintele-i de mireasă într'adevăr erau pusă acolo pe un scaun.

— Imposibil esclamă fata ceea mai mică fugind înspăimântată la fereasta deschisă.

În lemnul ferestei se vedea spânzurând o riză din cămeșa-i albă... Mureșul acolo e de doi stângenți de afund și e foarte repede.

Undele șoptesc, hodorogesc, dar nu spun nimica.

Ce s'a întâmplat cu fata percută? n'a știut nimeni nici când. O-au căutat pretutindenea și neaflându-o au început a o căuta pe sub apă. Nici acolo nu o-a aflat nimene. De i-ar fi găsit barêm trupul, căci și aceea le-ar fi căzut bine inimilor întristate dacă o-ar fi putut înmormenta sub umbra lină a arborilor, și ar ști unde să meargă a-o deplânge?

Preste vre-o șesă săptămâni după aceasta întâmplare tristă niște pescari de armeni, aproape de opidul M.-Oșorhei au scos un cadavru din apă. I-au dat de știre numai decât lui Petki Farkas; acesta a și grăbit el însuși să vadă, oare nu e fica sa percută? Dorere însă, că nu mai puteai cunoaște trăsurile feței. Căci bidiganiile din apă tractează foarte rău cu locuitorii altor elemente. Lui Petki îi curgeau șiroiu lacrimile, văzând cât de îngrabă se nimește omul! Numai decât demândă să pună cadavrul într'un sicriu de plumb în oțet de vin, și plătind deosebitelor comune, pre ude avea de a trece, o dusă acasă și o înmormentă cu pompă mare.

Spre aceasta ocaziune tristă a adus căntăreți din Aiud, beserica era trasă în negru pre când au dus în ea mortul; iar cuvânt

funeral i-a ținut însuși preotul principelui, care a ținut o oară și trei pătrări; fiește-care a căpătat crep de doliu spre a-și pune pe pălărie, douăsprzece fete îmbrăcate în alb și cu părul despletit, o-au dus la groapă, înaintea cărora mergea cea mai tînără ducând pe o perină albă cununa de rosmarin; pe sicriu erau pusă vestmintele de mireasă și bertifa. La înmormentare au luat parte tineri și bătrâni din jur; nu, nu puteai vedea numai vestminte închisă de culoare sură și violetă. În urma sicriului vineau consăngenii cu pălăriile în mână, triști, lacrimile mirelui curgeau șiroiu, iar a părintelui fetei au fost săcat!

Doi afine conduceau pre sora repausatei, care abia putea sta pre picioare, și când voiau să sloboadă sicriu în morment să aruncă pre el plângând cu hohot, încât cugetai, că i se sfășie inima; așa încât au fost siliți a o duce cu puterea să șadă pre o bancă de marmure, până când vor slobozi sicriu în criptă.

Elisabeta în decursul acela cât au cântat: „te vom vedea în ziua învierii în raiu!“ numai au plâns și se înădușa nepotând a zice nici barêm un cuvânt. Privea cu ochii scâlțați în lacrimi cum se reîntorc din criptă, ca-și cum ar aștepta ca cineva să-i aducă îndărapt sora-i percută, însă văzând, că și tată-său și Bărczay se reîntorc fără de soru-sa, ca-și cum ar voi să creadă că aceasta e numai un vis, din care voiește a se trezi, țipș odată căzând jos afară de sine.

Bărczay, care stătea tocmai lângă ea, o rēdică amețită cum era, și sosind acolo dl Farkas voi a i-o așeza în brață.

— Rēmână acolo, zisă cu. abnegațiune dureroasă Petki; — acum numai pre aceasta o mai am, rēmână deci în locul soru-sa.

Bărczay o dusă în brațe pe fată până la căleasă, care a zăcut apoi după această întâmplare tristă, mai multe săptămâni. Bărczay nu s'a depărtat însă dela ei, până-ce nu s'a vindecat; și după depărtarea lui, Petki nici n'a făcut secret din aceea, că în locul celeialalte i va da pre aceasta de soție, după espirarea anului de doliu.

Anul de doliu trecea pe încetul, Bărczay ceea mai mare parte a anului o-a petrecut la casa lui Petki, convigându-se bătrânul, că n'ar fi putut afla un soț mai demn de unica-i fată.

Cununia s'a și întemplat după expirarea anului de doliu, ducându-și Bárczay acasă pe soția sa, pre care o iubia din toată inima, iar bătrânul Petki a avut bucuria nespusă în ginere-său și în fată-sa.

Visul Elisabetei așadar s'au împlinit ...
D'apoi a celeialalte? . . . .

(Finca va urma.)

Muurişiu Jókai.

MEDICINI POPORALE ROMÂNEȘTI.

Înainte de a începe cu descrierea medicinelor populare a și arăta modalitatea aplicării lor, fie-mi permis a atinge pre scurt credința tradițională a poporului în privința provenirii morbului.

Marele Hipocrat, fondatorul adevărat al medicinei (400 a. Chr.) afirmă, cumcă morburile se iscază mai mult din influințele esterne ale naturei. După densusul morburile se împărțesc în morhuri provenite *a)* din interiorul pământului, *b)* din influințele apei, *c)* din schimbările atmosferice de preste an și *d)* din stricățiunea aerului.

Românii noștrii — de-și așa-zicând preste tot sunt lipsiți de cunoștințele igienice — încă atribuesc provenirea morburilor împrejurărilor espuse de Hipocrat, (ceea-ce se va vedea din descântecele și medicinile de mai jos) dar cu adaogerea, că la toată întemplarea voința Dzēască lucrează în prima liniă.

Prelângă aplicarea unor medicamente de casă — eschizēnd în genere ajutorul medical — se crede cu toată posibilitatea cumcă pacientul, dacă are zile cu ajutorul Dzēesc se re'nsenătoșază.

Respectând tradițiunea, ei împart morburile: *a)* în ușoare, care se pot descânta cu apă și cu descantece *b)* în mijlocii, cari se curează cu ajun, post și rugăciuni *c)* în grele, cari rēcer aplicare de medicamente nemăestrite și *d)* în morhuri trimisē de Dzēu, ca pedeapsă pentru fără-delegile omenești.

Dzēu nevoind mōartea pēcātosului, — mai ales dacă se pocăește — s'a îngrigit pre anumite căi de mântuirea lui fizică și spirituală. Din acest motiv anumiți indivizi — mai ales muieri — cari au chieamarea și datorința morală de a sări într'ajutoriu pacientilor în toată vremea.

Aceasta s'a crezut și înainte lui Hipocrat și se va crede și până la venirea lui Gogmagog. Sē crede mai departe, că pentru încungiurarea primejdii etc, Dzēu a investit pre om, ca pre ființa ceea mai nobilă și mai perfectă a pământului și cu putere de tălmăcire a unor semne (arătări, imagini), cari ar prevesti starea normală, ori anormală a omului între toate împrejurările.

Nu e mirare deci, că credința de sus e împreunată și cu superstițiuni de tot soiul.

De sine se înțelege, că superstițiunile sunt împreunate și cu jertfe materiale costând de multe-ori și viața omului, precum demustră 2 casuri întemplate în anul curent în comuna Maier și Panciova. Casul întemplat în comuna Maier e următorul: Un econom — membru în comitetul comunal — cu stare materială bunicică, urmând sfatului unor burcășiță (țigani vagabunzi) probă a-și cura muierea morboasă cu descantece extraordinari. Pășind la acord cu una dintre țigānci, i-a și solvit anticipando 4 fl. v. a. Țigāncă i-a promis, că — cel mult în două săptămāni — i-i va cura muierea, dar după-ce descantecele în sēc nu e primit, doară nu-i va denega nici ajutorul în unsoare etc.

Din întemplare — la prima descantare — sārind lingura departe din oala maiastră a țigāncei, membrii familiei înfricāndu-se au pretins dela țigāncă rēnapoierea anticipațiunei. Țigāncă vēzēnd scurta, în o bună dimineața a luat'o la sārētoasa din comună.

Că câte fete și neveste contează la un viitor întraurit — în urma aruncării cu cărțile — poate nice țigāncă nu mai știe.

Casul din Panciova care a constat viața unui om, e următorul:

Un suboficier visānd în mai multe rīnduri, cumcă în cetate la un loc anumit se

afă ascunsă o comoară colosală, iș pusă în gând să o sape cu ori-ce preț.

Săparea comoarei era legată de următoarele condițiuni, și anume:

Cel-ce voiește a ajunge în posesiunea acelei comori, mai întâi de toate — ca să-i fie liberă desgroparea — trebuie să toarne pe pământul (de-asupra) comoarei câteva picuri de sânge chiar din inimă. Acuma putând săpa, va găsi mai întâi un fer, după aceea o cană cu apă vie și în urmă comoara enormă.

Nenorocitul suboficer în 12 April a. c. sara, descoperindu-și taina sa unui subaltern, isbuti a-l câștiga în favoarea sa. Feciorul urmând fidel mandatului superiorului său, se provăzù cu cuțitul cel mai bun al companiei și cu recuisitele necesari pentru săpare. Ajuși la locul desemnat, suboficerul fără multă gălceavă se culcă jos, și pretinde în ton demândător a i se tăia gâtul și a i se scoate inima spre a putea satisface condițiunilor visului său!

Esecutându-se mandatul cu conșciențiositate, soldatul începe a săpa tesaurii și din întemplantare găsește niște plumbi de fer — probabil de pre timpul turcilor. — Continuându-și lucrul, în urmă, o venă de apă din Dunăre îi pune stavilă, și îl face a crede, că nici superiorul său deja mort, iar nici comoara nu mai există.

Mercuri dimineața raportă ficiorul maiorului său celea întemplate, și se predă tribunalului militar din Belgrad.

Știința medicală de astăzi d'împreună cu conducătorii harnici ai poporului, se nisuieste a stîrpi cu desevîrșire credințele deșerte, și nu fără succes, căci o parte însemnată din popor dă de gol pre cel ce ar nesui al seduce cu astfel de probe necălite.

*

După acestea să trecem la tema noastră, la medicinile populare.

Muscele trimise de Dzëu pentru a se ocupa cu o parte din câmpia cea mare a câmpiei lui Hypocrat, în ziua de Sănziene (Nașterea lui Ión botezatorul în 6 Iuliu n.) provăzute fiind cu anumite vase, cutrieră cu diligență neobosită toate câmpiile, își adună cu deosebire flori, erburi etc. de tot soiul.

Florile adunate în ziua numită sunt de o calitate superbă celor adunate mai înainte

ori mai târziu, pentrucă, conțin grăsimi și dulceață în măsură mare.

Partea cea mai mare din florile adunate — după delaturarea tulpinei se fierb în stare crudă, dar totdeauna nădușit și în oală mare.

După-ce au fierb bine, estrasul lor în stare răcită se așază în glăji astupate imediat — pentru eschiderea aerului — ca să se poată conserva timp mai îndelungat.

Florile neferte se înșiră cu acul pre o ață și se uscă pre încetul la umbră. Aceste flori se folosesc — prelângă estrasul descris — în unele casuri, la pregătirea medicamentelor. Totodată se păstrează și florile deja fierbte ca deposit în rezervă.

Că ce soi de flori se adună și pregătesc în modul îndatinat, voi espune la pregătirea singuratecelor medicamente, unde am aflat cu cale a nota între parantezē și terminul științific în limba latină a fiecărei flori — spre orientarea ori-cărui on. lector al Revistei noastre. — Tractând aici morburile proprii, voi arăta — încât m'am putut înforma — *diagnosa, prognosa și tratamentul* fie-căruia. Aci trebuie să amintesc, că:

Persoanele cari m'au pus în plăcută poziție de a comunica cele presinte, mi-au descoperit, cumcă în toate boalele descrise mai jos, au obținut un rezultat mulțămitor și dacă cu tratamentul ce-l aplică — în diversē casuri — nu isbutesc, pacientul nu poate conta la alt ajutor.

Mi s'a spus apoi, că până acum există următoarele bube:

1. *Buba albastră.*

a) *Diagnosa.* Buba albastră se poate constata din împrejurarea, că mai întâi se arată — loc numit nu este — ca un fir de bob, iar dacă începe la carne, crește mare și să lățește rânind mereu. După acestca membrul atăcat începe a se umfla, iar buba prinzind rădăcină la os, aruncă — din mēduvă — zamă galbână. În cazul de pre urmă se deschide în membrul atăcat o gură ca un vîrf de fus.

b) *Prognosa.* Buba descrisă e mai fatală decât favoritoare, pentrucă în stadiul ultim se curează numai excepționalminte, pre-când la început se tractează așa:

c) **Tratamentul.** Cel morbos e oprit dela mâncări grele și aromate; trebuie să se abțină și dela folosirea beuturilor spirituoase (mai ales vin și rachiu tare). Dacă pacientul e pătimaș în benturi, i se poate concede din când în când a bea rachiu moale, dar totdeauna încălzit și îndulcit. Observând pacientul acestea, va mai folosi următoarea legătoare: Să va lua smântână proaspătă, care se ferbe lin — fără a se afuma. — Îndatăce începe a fierbe smântâna să pun în ea — spre ferbere următoarele flori:trandafir (Rosa albă), romoniță bună (Matricaria Chamomilla) și nalbu de grădină (Althaea rosea). — Când au fert acestea bine, se toarnă pe ele și puțină fărină de grâu, ca din toate acestea se capetăm un pap moale, care se acomodează pre o răză foarte curată lăsându-se a se răci puțin. După acestea se spală rana cu apă călduță, se pune pe rană floare de bostan (Cucurbita pepo), aplicându-se apoi legătoarea — în stare suferibilă. — Tot la 24 oare legătoarea se rănoiește. Că suferă sau nu legătoarea, se poate deduce din roșirea ori albirea ranei. Când legătoarea e de folos, rana albește și durerile alină; iar când nu, aceea devine roșie și durerile de nesuportat.

Credința. Buba albastră domnește în părțile acestea numai de vre-o douăzeci de ani. Ea se privește ca o pedeapsă Dzēească, după-ce un preot din Borșa (com. Maramureș) cam de 20 de ani înainte de asta a făcut alusiune la grassarea ei zicând unei moroșence: „pocăște-te și pocăiți-ve, că va trimite Dzēu hube rele asupra voastră, și a urmașilor voștri!

2. Buba vînetă.

- a) **Diagnosa** (nu se știe)
- b) **Prognosa** („ „ „)
- c) **Tratamentul.**

Legătoarea se pregătește din smântână ca mai sus; în smântână se pune puțin oleu bun (oleu de lemn, care se mîncă) un fir de busioc (Ocimum Basilicum) și floarea de vîzdoage pestriț (Dianthus Caryophyllus). Pe rană după-ce s'a aflat bine se pune floare de bostan și apoi se pune legătoarea cum s'a arătat la p. 1. lit. c.

Credința. În privința cauzei grassărei ei, nu este credință specială.

3. Buba albă.

- a) **Diagnosa** (nu se știe).
- b) **Prognosa** („ „ „)
- c) **Tratamentul.**

Legătoarea se pregătește din smântână ca mai sus; în smântână se pune ceapă, care mai înainte s'a fript, apoi flori de mazere albă (Pisum sativum) și flori de bob alb (Faba vulgaris). După spălarea ranei, se aplică floarea de bostan și legătoarea proaspătă.

Credința. Ceva special nu este.

4. Buba neagră.

- a) **Diagnosa** (nu se știe).
- b) **Prognosa** („ „ „)
- c) **Tratamentul.** Legătoarea se pre-

gătește din miere, în care — când fierbe — se pun flori de vioale albe (viola odorata), flori de trandafir alb (Rosa alba) și ne vîzdoage albe (Dianthus Caryophyllus alban).

Credința. Nu sunt credințe speciali.

5. Floarea sgaibe (Pokolvarvirág).

a) **Diagnosa.** Floarea sgaibe se poate constata din împrejurarea, că în timp de 24 de oare — de altă dată și mai curînd — membrul atăcat se umflă foarte tare, aruncându-se în o parte a lui o pată roșă de mărirea palmei.

b) **Prognosa.** Umflătura descrisă se tot mărește causînd dureri și chinuri grozave astfel că cel atăcat în cel mai scurt timp moare.

c) **Tratamentul.** Prelîngă mâncări ușoare și abținerea dela beuturi spirituoase, trebuie aplicată următoarea legătoare: După-ce ungem pata ceea roșă cu glob de camfor (kámforos golyó) sdrobim praf de pușcă și-l amestecăm cu miere și cu scrob (pap) de fărină de mălaiu făcut cu lapte dulce. Amestecătura numită fiind răcită o punem pe o cărpă curată și legăm membrul atăcat. Îndată-ce se încălzește legătoarea o schimbăm cu alta rece.

Credința. Causa provenirei morbului de mai sus nu se știe, dar se crede că aplicînd legătoarea caldă pacientul capetă tăciune și în scurt timp moare. S'a întemplat și cazul, că un pacient — în neștiința celor ce l'au curat cu legători calde — i-au căzut ambe călcăiele și la a 4-a zi a morit.

6. Sgaiba (bubă albastră, pokalvar).

a) **Diagnosa.** Sgaiba se poate constata din împrejurarea, că în anumită parte a cor-

pului să aruncă o bubă mică albastră, care o împreună cu dureri foarte mari.

b) *Prognosa.* În cas de necurare la timp pacientul moare.

c) *Tratamentul.* Individul pătimeșă să se păzască de mirosuri tari și ațîțitoare cum e usturoiul etc., căci mirosurile tari botește buba și o înfoacă în măsură mare. Ca medicină sigură aplicăm următoarea legătoare rece: zdrobim cu muchea securei și facem prav din simbure de nucă, alună, mac, untură — multă, — sau: prav de pușcă, miere, paingini vii și ceapă. Pravul căpătat din materiile amintite, îl punem pe o răză și îl aplicăm pre bubă schimbându-l mereu după-cum cere trebuința.

7. *Orbalțul (focul viu).*

a) *Diagnosa.* Orbalțul se represintă în formă de beșicuțe albe de mărimea linteii, și de regulă pe pulpile picioarelor.

b) *Prognosa.* Cel atăcat de orbalț suferă de o mîncărime de nespūsă de mare; scărpinându-se până la încruntare, orbalțul se lățește preste întregă pulpa piciorului cauzând dureri mai mult incomode decât periculoase.

c) *Tratamentul.* Orbalțul la început se poate cura cu următoarea legătoare:

Făcând scrob de mălaiu (fărină de mălaiu) cu lapte dulce, punem în el ceapă friptă. După acestea străcurăm amestecătura de sus și mai adaogem la ea argint viu — mercuriu — în cantitate mărișoră, aplicându-se astfel cu o cărpă pre membrul atăcat.

8. *Bube dulci (Spurcarea).*

a) *Diagnosa.* Bubele dulci se represintă în formă de beșicuță albă mai ales la copii pre buză pre față și pre cap. Ele conțin o materie puroioasă — apătoasă, care la atingere iasă pe sub scoarța formată pre esteriorul lor.

b) *Prognosa.* Bubele dulci iscându-se mai mult din iușimea sîngelui nu pot fi primejdioase decât rușinoase.

c) *Tratamentul.* După-ce încât e posibil — bubele sau sbicit cu o cărpă curată, se ung directe cu unsoare de păduchi. În alte casuri se amestecă smîntână proaspătă cu fărină făcută din piatră acră arsă și se ung; sau ungându-se numai cu oleu de nucă.

În cele mai multe casuri e mai potrivită legătorea arătată la orbalț.

9. *Buba neagră* (identică cu ceea de sub Nr. 4.)

c) *Tratamentul.* Să fierb în apă curată 9 cruci de busuioc (*Ocimum Basilicum*). (adecă 9 ramuri înrămurate câte cu 2 sau 3 crengi ramul). Apa fiartă — cu busiuc cu tot — se pune în un vas mărișor și apoi înferbântându-o din nou cu sgră — care se căpătă în fauriă — roșită în foc, se aborește membrul atăcat pînăcînd se poate suferi.

Mai în urmă se leagă cu iarba potchii (numele latinesc nu-l știu.)

10. *Luparița.*

a) *Diagnosa.* Luparița se ivește mai ales la mâni și picioare în forma unui fir de mazăre, de coloare albastră.

b) *Prognosa.* Membrul atăcat de lupariță țăpenind, pacientul devine neapt de lucru. Durerea se estinde prin vinele principali, cari se negresc.

c) *Tratamentul.* După-ce luparița se taie, numai decăt se arde cu lapis (apă tare) aplicându-se apoi legătoare ca la orbalț.

11. *Strunătoarea.*

a) *Diagnosa.* Strunătoarea se ivește mai ales — la copii — pe buricul degetelor și a estremităților în formă de beșicuță albă, care mai târziu se albește.

b) *Prognosa.* Strunătoarea nu e întru atât de periculoasă ca incooadă, după-ce împedecă băieții dela jucării.

c) *Tratamentul.* Când strunătoarea e destul de albastră, tragem prin dînsa un fir de bumbac albastru, care scura tot cuantul de puroi ce se află în ea.

12. *Șezutul de găină.* (espresiunea vulgară: cur de găină.)

a) *Diagnosa.* — Se ivește ca firele be mac într'un complex de mărimea unui $\frac{1}{2}$ de crucer mai ales pe estremități și față.

b) *Prognosa.* Morbul nu e periculos, fără după-ce cauzază mîncărime mare care așteaptă scărpinare, se rănește estinzându-se și usturând.

c) *Tratamentul.* Să curează cu unsoare amestecată cu argint viu și pusă pe hârtie albastră, se leagă pe bubă. Repetând

aceasta medicină de 3 ori buba se vindecă cu desăvârșire.

13. Faptul.

a) *Diagnosa.* Faptul iasă preste suprafața corpului în formă de beșici albe-roșietice de mărimea unui $\frac{1}{2}$ de cr.

b) *Prognoza.* Morbul nu e periculos, fără incomod, căci cauzază mâncărime ca de rîie.

c) *Tratamentul:* În unele casuri se curează așa, că făcînd foc de paie din cotețul porcilor — de care se culcă porcii — se ie o părechie de frînghii — legătoarea catrinței femeiești — și scuturându-se spre para focului, se atinge cu ele pacientul preste tot corpul de 3 ori.

În cele mai multe casuri însă se curează cu următorul descântec:

Demineată se scula
Demineată se lua
Pe cale pe cărare
Și pe drumul cel mare:
Pe calea lui Trăian
La apa lui Jordan.
Cântându-se, plîngînd, vătîndu-se
Cu glas mare, de tot tare,
Care 'n lume samăn n'are
Cu glas mare pe pămînt;
Cu lacrimi spre ceriul sănt.
Nime 'n lume nu-l aude,
Fără maica Domnului
Din porțița ceriului.
— Ce te cânti și dăolești, căiești, jăluești N.N.?
(aici se zice numele morbosului)

— Cum nu m'oi cânta
Cum nu m'oi dăola!
C'am dat în fapt infocat
În un fapt inferbintat,
— Nu te cânta, nu te dăula!
Că eu țic că țoi da,
Noșe foliuri de frunzări
Să-ți treacă de supărări:
Peri de mătă
Broască de pe uliță,
Peri de rac
Piele de gîndac *)
Cu ele te vei spăla,
De borîții **) lor
De scuipații lor.
Frumos te-oi limpezi
Mîndru te-oi curăți.
Ca pe un păun înrotat
Ca p'un argint curat,
Ca Dzêu când te-o dat.
Dela mine e descântecul
Dela Dzêu să-ți fie leacul!

Nota: Descântecul de sus se zice asupra unui vas cu apă neîncepută, în care s'a pus mai întăi puțină pită cu sare, atingându-se mereu apa cu iarba vîntului (*Agrostis vulgaris.*), sau cu laba găștei (*Leonurus Cardiaca.*). După-ce s'a isprăvit cu apa, apoi cu ierburile de sus se spală morbosul preste tot corpul, descântînd de 3 ori și asupra lui. — Apa se ia dela moară, ori din vîrtej, adecă din rîu, unde se învîrte apa.

(Va urma.)

Vasilii Rebrean.

D'ALE POPORULUI.

I. A m o r t u l u i . *)

Dinaintea astei căsuțe
Răsărit-o răsărit,
Răsărit-o 'n măr ș'on pîr.
Măru face mere bune,
De mi se coc într'o lună,
Păru face pară amară,
De se coace într'o vară.
La trupina pomilor
Est' un pat mare 'nchinat,
Din patru scânduri de brad.
Dar în pat cine-i culcat?

Doar (N. N.) hei mutată
Din lumea asta 'n heialaltă,
Unde n'o fost nici odată.
Pe su ie ce-i așternut?
Earbă verde și pămînt.
Dar cu ce-i acoperită?
Pînză albă peste față.

*) Șerpe. — **) Vomătura, vîrsare.

*) În Strei-George (Com. Hunedoara) îl cântă fetele și nevestele la fereastă afară în toată ziua de trei ori pînă e mortul neîngropat.

Dar la cap cine-i şedea?
 Şede cucu
 Jelnicu;
 La picioare o rîndune.
 Grăi neagra rîndunea
 Cătră cucu jelnicu:
 „Hai cuce să ne schimbăm,
 Să ne schimbăm porturile
 Să ne schimbăm glasurile!
 Grăi cucu jelnicu:
 Ba io neagră rîndune

Nici de port nu m'oi lăsa,
 Nici glasu nu l'oi schimba,
 C'al meu glas pe unde umblă,
 Sunt voinici cu plugurile
 Fete mari cu speile;
 D'a tîu glas pe unde umblă,
 Nici un bine n'o făcut
 C'o luat maice dela fi
 Ş'o rămas fi pustii;
 Ş'o luat fi dela măicuţă,
 Şi le-o lăsat jelnicuţă.

(Strei St. Georgiu).

Georgiu Rain.

II. Descântec de potcă.*)

S'au luat Maica preceastă
 Cu sêcure de aur;
 S'au dus la mărul de aur,
 Să taie mesele vesele,
 Furcuţele păharêle.
 S'au pus într'o zi de vară
 La masă cu îngerii,
 Cu sfinţii, —
 Au mâncat şi s'au uspatat.
 S'au uitat pre drum în sus,
 N'au văzut nimica.
 S'au uitat pe drum în jos:
 Au văzut pocitorii codrului,
 Pocitorii vîntului
 Pocitorii apelor,
 Asia vineau de fruză strugeau,
 Iarba rumpeau.
 „Unde vă duceţi voi

Pocitorii codrului
 Pocitorii vîntului
 Pocitorii apelor?“
 „Noi de ducem la omul acela:
 Cu cuţitele să-l despiciăm,
 Cu furcuţele să-l înţăpăm
 Cu carnea să ne uspatăm
 Cu sângele să ne adăpăm.“
 „Vă întorcu eu cu cvîntul meu,
 Şi a lui Dumnezeu.
 Vă duceţi în Marea Roşiă;
 Că este un lipan roşu
 Vă duceţi,
 Cu cuţitele-l despicaţi,
 Cu furcuţele-l înţepaţi;
 Cu carnea vă uspaţi
 Cu sângele vă adapaţi.“

Taian Moldovan.

MIHAI VITÉZ CSOKONAI.

(Urmare.)

Când însă şi-a gătat lucrurile, şi i-au fost banii în mână, eugetă una şi în loc de Dobriştin se duce la Pesta. O sută şi una de causă l'au atras aicea. Nu de mult s'a arădit o mişcare, prin care Pesta deveni centrul ţării şi a literaturii. Aici au fost tribunalele, universitatea a concentrat o grămadă

de învăţaţi, Kármán aici şi-a arădit revista sa de mare însemnătate, şi aici s'a înfiinţat şi prima societate maghiară teatrală; însă cu primăvara anului 1795 a intrat stragnarea.

* Se cântă morbului pe nemâncate luna, marţa şi joia demineaţa.

În conjurarea — s'au mestecat mulți dintre scriitori, Kármán din lipsa părtinirii și din cauza unui morb, ce l'a împresurat n'a continuat mai departe revista începută, societatea teatraliștilor încă era aproape de dismembrare. — Csokonai totuși a văzut multe nouă, a sperat mult bine. A făcut vizită la bătrânul Dugovics, care cu așa mare foc îndeamnă pre tânărul poet, cât acesta îl laudă prin versuri.

Își caută și protector ca să-și poată eda opurile, căci aceasta dela căderea lui Kazinczy în prinsoare a rămas nedusă în deservire; dar înzădar s'a ustenit.

Într'acestea trece vremea, banii încă îsu cătră gătenie, de aceea scrie o epistolă în colegiu și escuzându-se prin bolnăvire, își cere delegația și pe sărbătorile rusalelor. A cugețat că banii ce-i va câștiga acuma, va supleni suma necesară. După rusale s'a și dus acasă și de-și adună banii cu multe greutate, își neglege însinuarea, nu umblă în togă, și așa se poartă, că pe 20 iunie iară-l citează înaintea scaunului școlastic. Csokonai a presimțit urmările și apoi ne mai având voie de a se mai supune de nou legilor școlastice înainte de ședință cu patru zile după rugăciunea de sară, într'o vorbire lungă își ie rămas bun dela tinerime, erupând în tânguirii pasionate asupra persecuării sale. Sincritabilitatea s'a nendestulită cu sine însuși și cu lumea i-a dictat vorbirea aceasta, și a părăsit colegiul pentru totdeauna. Eară scaunul școlastic a ezis sentința asupra lui: că se eschide din școală și nici testimoniu nu capătă.

Libertatea a fost gata și Csokonai numai acum a început a cugeta, ce va să facă. Prima idee firește se re'ntoarce la amorul său de demult, la poezie; dar înzădar își cearcă vr'un Mecenat, ear el n'are bani ca să-și poată eda poeziile. Așa nici lumea nu-l cunoaște, și și el trăiește în miserie, numai de pe o zi pe alta. Trebe să caute după vre-o știință, ce-i va câștiga pânea de toate zilele, căci ori și cât a ștudiat pân' aci, dintr'aceea nu poate să trăiască. Își ie dară rămas bun dela poezie și merge la Sáros-Patak, ca să înveță științele juridice dela Acsandru Kövy. Aici si-a petrecut anul școlastic 1795/6. Cultura mai înaltă, vestea de poet, maniera de vorbire numai decât l'au făcut plăcut înain-

tea tinerimei, și s'a ținut cine a potut ajunge în apropierea sa. Dar Csokonai s'a rătras mai tare ca și pân' atunci. Amărându-se prin esperințele trecutului, și svėrgolindu-se cu viitorul, de multe-ori i-a învins spiritul său nobil un dispreț al lumii, o misantropia nepusă. La început a învățat cu diligență mare științele juridice, dar mai târziu și aceste tot așa de uscate i se par, ca-și teologia, și din ce în ce începe a le neglege. Alți zăi a avut, acelora le-a jertfit și mai departe. Și l'a cuprins eară dorința aceea, care deja nici în Dobrițin nu l'a lăsat în pace, să se odihnească. El însuși n'a știut, unde, dece, dar a trebuit să meargă. A zis, că merge la Lőcse pentru esercearea limbei germăne, și deja la începutul lui septemvre îl aflăm în Bicske din cott. Albei la un amic al său, Samuil Kovács, rector de școală, ear în octomvre e în Pojon.

Aicea s'a pornit cu multe speranțe. În dieta de aici a fost adunată floarea țării, dela acăreia patriotism interesare a așteptat foarte mult. În 1-a novemvre și pornește o foie poetică sub titlul: „Diéta i Magyar Muzsa“ (Musă dietală maghiară) în care și-a edat poeziile de mai înainte și cele scrisse cu ocaziunea aceasta; dar foaia-i numai al 11-lea număr l'a putut ajunge. Dieta se disolvează și cu ea și speranța lui de a-și pute eda operele

Și ncoale i s'au fost sporit binișor poeziile. În publicarea din 1874 amintește eposul „Batrachomiomachia“, pre care după Blumauer o-a travestat din Omer, „Tempedoi“ o comedie din Terențiu și multe alte poezii originale și traduse, mai cu samă din limba italiană, și în fine disertațiuni, arii musicale, provăzute cu note. E de știut, că Csokonai a jucat tare bine pe clavir și laută. Încă în Dobrițin a scris și elevii i o-au și predat'o, comedia „Gerson du Malchereux“, și alte multe poezii mai mărunte. În Patak, Bicske mai ales traduce, acuma și din franțuzește, — și-și corege operele de mai demult.

Direcțiunea poeziei sale i o-a creat jurstările. Nu numai în școală, dar și în afară, de aceea cultivau în literatura alor toate poezile cu mare aplicarea poezia descriptivă filosofantă. Pre Csokonai l'a atras la aceasta și spiritul său aplicabil la meitațiuni, și mai

departe și studiile; înzădar îi sfatuește Kazincezy să cânte sântimintele inimii, pentru aceasta încă n'a sosit ocasiunea. Celalalt element al poeziei lui Csokonai este vioiciunea. Odată cu ușurimea studentului privește viața, de altă-dată erumpe cu hohot învăluit cu amar asupra noîndestulirei cu sine și cu lumea. În descrierile-i meditative a făcut de l'au admirat pentru cugatele-i profunde, iar prin poeziile-i viale și-a câștigat popularitatea.

Csokonai s'a reîntors fără voie și năcăjit la Bicske, dar nici aici n'a rămas mult. Austria, silită de ostile frăntuzcești, în primăvara anului 1797 o-a provocat pe nobilimea maghiară de a se pregăti de surecție. Pe anul 26-lea au fost denunțat-o adunarea surecțională în Komárom. Pre Csokonai l'a răpit însuflețirea generală, și așezându-și speranța în noroc, a mers la Komárom, unde și-a edat vr'o câteva poezii patriotice ocazionale. Aceste poezii numai decât l'au făcut cunoscut și plăcut în tot orașul. Așa de mai multe-ori a umblat la casa lui Joan Bédi, a căruia femeică Juliana Fabian, deja era cunoscută de poet bunîșor, și avea corespondință cu vestitul Gvadányi. Aici convine cu fica unui prăvălier din Komárom, cu fica lui Petru Vajda. Numele i-a fost Julia, iar el în poeziile sale o-a eternizat sub numele de Lila.

La prima convenire se înamorează ferbinte în copila sveltă și blondină. „O-am văzut și 'ndată — a fost una a o vede, și a o iubi“, cântă el însuși. Esteriorul lui Csokonai n'a fost ceva atrăgător. Era de-o statură mai mult înaltă, decât mijlocie, avea un corp mai 'nainte virtos și tare, dar acum se vedeau pre el semnele noptăritului celui mult și a-le traiului neregulat; obrazu-i era malurat și brunet ca-și a mamei sale, përu-i castaneu des, lung și creț, mustețele-i rare, tonu-i bărbătesc, pronunțarea-i puțin gângăvitoare. Dar cu atâta mai frumos spirit s'a ogîndit din ochii săi vii și întunecos-albăstri. Pentru tînăra copila a fost tare lingușitor, că a putut cuceri pre favoritul societăților, pre poetul de mare reputațiune, — și nu s'a purtat față de el fără interesare. Csokonai prin epistolă i-a făcut cunoscut amorul, și prin soția lui Bédi a primit răspuns favorabil. Mai târziu încă-i

serie câteva epistole, din cari se răvarsă cea mai mare fericire și cel mai mare amor.

Dar nu rămâne numai lângă vorbă. Umblă-merge, ca să-și câștige modru de a trăi, și apoi să poată lua pre tînăra atât iubită. Primul cuget iară i se oprește la edarea poeziilor, prin ce și-ar pute câștiga bani și reputațiune. Merge la Peste, da cu editorii înzădar se târguește, s'adresază dară la doi bărbați escelenți, la Francisc de Koháry și Ladislau de Orczy, a căror strămoși încă s'au ocupat cu poesia. Csokonai a crezut, că nepoții acelora batăr se vor interesa de el. Le descrie starea deplorabilă a limbei naționale: Domnii noștri isu chiemați, ca să facă posibilă deșteptarea, până nu-i târziu. Dar iară înzădar „a bătut la ușa îndurării.“

Acuma dară se întoarce la darnicul domn al Keszthely-ului, la contele Georgie Festetic, care acolo a fundat un institut minunat agronomic, iar afară de aceea a participat mult și în ajutorarea arădicărei gimnasiului reformat din Csurgó. Csokonai aude, că pre gimnasiul acesta îl măresc cu o clasă, și a fi lipsă încă de un profesor. La ocuparea aceasta nu l'au atras aduceri aminte plăcute; însă ce n'ar face el acuma numai, ca să-și poată dobândi idealul! Contele îl iubește, ma și speranță i-a dat, deci Csokonai s'a grăbit a duce vestea bună. Dar precând cu primăvara anului 1798 s'a reîntors la Komárom, sântimintele fetei s'au răcit față de el. Părinții mai 'nainte n'au știut nimic despre relațiunea lor, și când s'au informat despre aceasta, într'o așa coloare l'au descris pe poetul vagabund, încât copila s'a plecat înaintea sfatului părintesc și deveni credința unui negustor de lemne. Tot sufletul îl cuprinde durerea, în amorul său ferbinte nici nu-și poate blăstăma soartea, fără îi dorește fetei: „Fii așa de ferică, încât eu nici să nu-ți viu în minte.“

Csokonai părăsește Komárom-ul, iară fata se mărită, mai târziu și a doua-oară. Însă în continu a fost ocupată de memoria poetului; a trăit în bătrâneță îndelungate, și după moarte lângă cartea de rugăciune au aflat biografia lui Csokonai și „doinele Lilei.“

Dacă Csokonai poate lua pre Lila sa, se poate că în cercul vieții familiare ar fi trăit mai departe, așa însă relația aceasta numai pentru poezie i-a fost fructiferă. În fericirea

s'a de nouă luni își scrie cea mai mare parte a poeziilor de amor, pre care mai târziu le-a adunat la olaltă sub titlul „doinele Lilei.“

Depărtându-se din Komárom s'a aruncat încoace-încolo prin ținuturile meridionale de dincolo de Dunăre. A fost în Tihany și în Fűred, își petrecu mai mult timp în Csököl la familia unui amic al său; după aceea merge mai departe, la Kaposvár, Pécs și între societăți viale se năsuște a-și uita necazurile. De aici întorcându-se se oprește în Nagy-Bajom și la casa lui Ștefan Sárközy, vice-comitele Somogy-ului petrece aproape un an, până în maiul anului 1799. Sárközy a fost un bărbat foarte erudit și pre Csokonai l-a iubit tare

mult. Și acesta încă totdeauna și-a adus bucurios aminte de zilele, ce le-a petrecut aici, unde adese-ori se adunau bărbații împrejurului și ai comitatului întreg. Csokonai deveni așa zicând aproape un poet de curte la casa lui Sárközy, în care Csokonai și-a aflat nu numai un amic bun, dar tot odată și cel mai mare protector. Un profesor al gimnasiului din Csurgó depărtându-se pentru a face studii în străinătate, până la un timp l'a supliniit părintele din comuna vecină, iar după abdicerea acestuia la recomandarea lui Sárközy i-a ocupat catedra Csokonai.

(Va urma.)

Joan Raf.

„UNGARIA“ DUPĂ 8 LUNI.

N'ar trebui să vorbim despre noi. N'am scris, n'am făcut noi nimic din cauză, ca să secerăm laude. Nu venăm noi după popularitate, nici la unguri, nici la români. Precum am mai zis: noi scriem, pentru-că avem cugete și ne cade bine. Noi scriem, pentru-că suntem dători a lamuri niște lucruri. De 25 de ani tot măgarul ne-a împrășcat, tot mișelul ne-a lovit; ma încă și redactorii vagabunzi, curentați ai Tribunei și-au ținut de datorie a ne mânji cu tină, căci ei numai a mânji știu. 25 de ani am suferit mult, am căpătat multe lovituri; am fost micșorat chiar și de aceia, cari din aerul temniții încă au gustat; de mulți, cari n'ar fi demni să vadă lumina lui Dumnezeu. Tot ticălosul a fost mai mare, mai demn, mai lăudat decât noi. Tot calicul, tot vagabundul era mai român, mai naționalist, mai făcător de bine pentru poporul român. De două-zeci și cinci de ani mult venin s'a strecurat în inima noastră, nu în contra poporului român, ci în contra ticăloșilor ai poporului român; și de mult venin avem

d'a ne mântui, nu de a strică, ci de a folosi poporului român; ca să vadă lumea ce terorism a domnit și domnește între noi; ca să vadă poporul nostru pericolul care-l amenință din partea aceasta.

Nu maghiarii ne maghiarizază, ci ne maghiarizază politica nenorocită a mai marilor noștri; terorismul șovinist românesc, curentul nostru de politică națională. Aceste ne amenință, aceste îi aruncă pre mulți români în brațele altor națiuni. Noi după suferințe de 25 de ani ne-am susținut naționalitatea. Dar sunt mulți cari trecând printre suferințele noastre își lapădă nația.

Ce să facă altceva? A vorbi c'un ungar, a merge în teatrul unguresc, a a fi prietin c'un ungar, a juca un ciardaș, a ne uita pe o fată maghiară; a trăi câtva în societate maghiară, a ceta cărți ungurești, a vota și a lua parte în treburi politice, științifice sociale ungurești; sunt niște crime, pentru care ești espulsat dintre români. Te ocărește, te terorizează, te chinuiește, te pișcă și ești proscris. Nu capetați știpendii, dacă

le ai le pierzi; nu capeti posturi nici la bisericile, nici la școlile române, nici la alte institute românești, după ce poți fi prost, superficial, fără caracter, dar nu poți fi nici într'o atingere cu unghurii. Iată toți amplexiații români și toți aceia cari au ajuns la oare-care poziție în țara noastră, fie în posturi de stat sau private, sunt siliți a-și băga capetele la olaltă, ca oile; ei nu ved nu aud, se mirolesc unul pre altul; nu învață mai mult și pentru acea cultura, fineța socială între noi nu poate face progres. Rămânem neciopliți, de multe ori duri, după ce rămânem cu cultura, pre care o-am câștigat în școlile din Năsăud, sau în colibe din Tordateza învățând în școlile piariștilor din Cluj. Fetițele române le trimitem în școlile superioare din România, sau Ungaria, unde câștigă o cultură mai înaltă; apoi vedem că cultura socială a fetițelor nu se potrivește cu a feciorilor nici decum. N'avem drept?

Toți aceia, cari caută împrejur în societățile unghurești, sunt espulzați pentru totdeauna. Ce vor face acești proseriși? Să vor face și să fac unghuri, pentru-că stările, ideile noastre greșite nu recunosc romanitatea acelora, cari pot fi prietini cu unghurii; nu recunosc existența unui partid între români, care voiește a trăi în bine, în rău cu unghurii susținându-și legea și naționalitatea română. Românul poate fi rus, grec, neamț, țigan, poate avea simțeminte antiromânești în favoarea grecilor, turcilor, rușilor, nemților — toate 's cu cale și bine făcute, — dar cu unghurul nu poți da mâna. Pre aceasta cale se topesc apoi mulți români. Nu face nimic, numai ura și dușmănia să fie susținută între unghuri și români.

Da, avem multe de vorbit și după esperințele și suferințele de 25 de ani le vom spune toate fără nici o frică, în interesul poporului român. După o tăcere de 25 de ani pe terenul jurnalistic românesc, am fundat Ungaria că să avem un organ la mână, cu mari jertfe; nici nu credem ca să le putem suporta. N'am cerut dela popor nici bani, nici încredere; n'am pretins nici barēm să ne cetească cineva. Ni-am făcut o luntre în care singur plutim, fie ce va fi; n'a fi mare pagubă dacă vom dispărea între valurile mării. Națiunea română astăzi lasă plângă asupra coștiugului lui Balteș, Căsuțan, Lucaciu și Coroian, de a căror fapte strălucește tot poporul și toată cultura noastră! Sărmană națiune română la ce ai ajuns!?

Înainte de opt luni, când cu luntrea noastră am părăsit țermurii mării și am început a pluti pe marea viforoasă, cu mici cu mari s'au apucat ca să ne răstoarne. Nu ne-au putut... astăzi după opt luni tot mai trăim. Între blăstămuri țigănești, lovituri crâncene, calumnii neomenești, am cormănit luntrea cu puterea adevărului, cu tăria simțului binevoitor pentru românism. Suntem în mijlocul mării, în jurul nostru întunerec, nu știm unde ne va fi sfârșitul.

Însă suntem mângăiați, suntem molcomiți. Vedem rază, care ne dovedesc, că avem de trăit și avem pentru ce să trăim. Pân acum în lupta noastră toată tăria ni o-a împrumutat conștiința noastră de acum înainte ne va întări în luptă și convingerea, că sunt oameni, cari ved și cari simțesc, nu cu noi, însă nu-s pătimași nu-s orbi.

De opt luni încoace în toate zilele primim scrisori, acărur autori ne

încurăjază. Jurnalistica română, care la început după lătrăturile Tribunei ni-a aprins paie pe cap, s'a liniștit și se uită cu alți ochi la noi.

Dintr'aceste scrisori vom pune sub ochii cetitorilor câteva, ca să se poată convinge cât efect a avut Ungaria după opt luni.

I.

București 3/15 april 1892.

Onorate Dle Professor! Am citit cu multă satisfacție, bărbăteasca întempinare ce a-ți făcut prin jurnalistică la memoriul tinerimei române împrăștiat prin Europa, relativ de starca trecută și prezentă a Românilor transcarpatini. Întempinarea aceasta este o lecțiune pe cât de sinceră pe atât de puternică pentru întreg Romanismul și o oglindă fidelă a adevărului despre viitorul lui în Europa.

Vederile D.-Voastre, Onorate Domn, se potrivesc, din fericire, în totul cu ale noastre: de sunt deduse din fapte certe și basate pe logica cea mai sănătoasă. Pericolul din toate părțile pentru Romanism nu e actualmente decât Slavismul. Românul, cu Ungurul, cu Turcul și cu Albanezul, au interes comune sub Balcan și Carpați, îi așteaptă aceeași soartă! Ei trebuie în consecință, să se iubească, să fie uniți și să lucreze în concordanță pe teren pacinic, dar sigur, și cu multă diligență și hesitațiune în toate răporturile lor cu Slavismul. A ne lăsa curentului slavice este a merge de bună voie la perire! Știe toată lumea că Rușii, după-ce au luat Bassarabia, au închis îndată școlile române, și i-au lăsat pe Români fără limbă, ca să nu mai existe ca nație; și aceasta drept recunoștință, pentru-că i-au scăpat de eminentele pericol dela Plevna! Bulgarul după-ce căpătă independința prin brațele române, închiseră imediat școlile Românilor, cari acolo sunt azi înmormențați ca nație! Tessalia sub Turcia avea școli române; sub Grecia, Românii fugiră și fug mereu în Turcia, adică ortodoxul Român fuge dela orthodoxul Grec și găsește asil și traiu uman la păgânul de turc! Azi Slavii și Grecii, învieți de erialaltăeri, își dispută împărțirea Macedoniei și Albaniei. Sub Ungaria și sub Turcia școlile,

limba și nația Românilor, au fost și sunt reșpectate; iar sub Slavi și Greci au fost și sunt persecutate, închise și înăbușite, în numele crucei pravoslavnice! Ce ne mai trebuie dar dovezi mai sigure spre a ști cari ni sunt amicii și vrăjmașii și cu cine trebuie să fim și să mergem în viitor? Și tocmai tinerimei române nu-i e permis să-i scape din vedere acest adevăr patent și să apuce căi greșite; ea, care are în mână o istorie mult mai completă și mai clară de cum aveau bătrânii. Nu e adevărat, că sforăsc Slavofili, că, adică, tunul rusesc a bubuit adesă-ori pe marginea Dunărei în interesul Românilor. Din toate rebelele ținute la Dunăre între Rus și Turcu n'a eșit nici odată vr'un bine pentru Români: ele au folosit esclusivamente numai Sârbilor, Bulgarilor și Muntenegrenilor; iară Români au rămas totdeauna cu lacrimi pe obraz, cu pătulele și pungile goale, cu teritorul mutilat, cu jaful în tote mijloacele de esistență! le trebuiau mai mulți ani până să-și revină ceva în fire. Toleranța Turcului și a Ungurului, porecliți barbari de Slavofili, n'am văzut'o și n'o găsim la Slavi și Greci, atât de îngâmfați în ortodoxism. Visul pentru Balcan, al oamenilor ce conduc destinele Regatului Român este greșit plănuit: e favorabil numai Slavismului. Tot așa vis au avut ei și pentru Români din Bassarabia, Bulgaria și Tessalia, și vedem, că nu s'au învățat încă minte. Vor independența Macedoniei isolate; nu țin samă, că aceasta o voiește și Slavismul, care formează majoritatea în Macedonia și care va predomina și va înghiți cu totul pre Români, ca în celelalte provincii; sau că nu ved realitatea lucrurilor, sau că vor să facă cu știință trebile Slavilor. O Albano-Macedonie unită este destul a nu mai lăsa pre Slavi să mai înainteze în Balcan. Aceasta în armonie cu imperiul Otoman ca suveran, în unire Regatul Român și cu protecția marelui imperiu Austro-Ungar, ar fi o adevărată confederație balcanică contra Slavismului, care așteaptă momentul oportun ca să ne împartă. Politica slavă a căpătat multă trecere și în Constantinopole cu bulgarul Derviși-Pașa, care a adus pagube enorme Imperiului Otoman de când, din nenorocire, a căpătat o influință atât de mare pre lângă Majestatea Sa Sultanul prin înrudire! Suntem așa-dar în marginea pră-

pastiei! Pe charta Slavilor, Albano-Macedonia e împărțită deja între Bulgari, Sârbi și Muntenegreni; ei așteaptă numai semnalul, ca să năvălească și să le ocupe, spre a îndeplini de fapt acest ucigaș plan! Iată dar, de ce ar trebui să se ocupe bărbații politici, jurnalistică și tinerimea din Regatul Român în momentul de față; iară nu să poarte grija de Românii din Ardeal, cari sub regimul activ și energie ungar, au un viitor mai bine garantat ca cei din Regatul Român, dacă acestia se vor lăsa în apele slavice!

A-ți făcut Onorate Domn un mare bine romanismului cu pledoaria D.-Voastre, care va deștepta pre mulți români din somnul nepăsării, afară, se înțelege, de încăpăținării slavofili. Propagați dar moreu dreptele D.-Voastre principii politice printre Românii din d'acolo ca să nu cadă în cursule slave. Mai scrieți și pe aici articole, ca cel de acum, că mult efect de îndreptare vor aduce.

Finesc Onorate Domn Profesor, cu o sîrîngere de mână frățască și felicitându-vă călduros pentru dreptele vederi sociale și politice. Cu altă ocasiune Vă voi mai scrie.

Scrisoarea publicată ne-a venit dela un bărbat eminent, care în capitala României e precunoscut. Acum să dăm loc comunicatului Unirei, din Blaj (nr. 19.).

II. „Ungaria.“

În parlamentul din Paris se află totdeauna câte o bancă, în care șed acei deputați, pre cari cei mai mulți dintre ceilalți îi încungiură fie din cauza principiilor, fie din vre-o altă cauză. Banca aceasta francesul cu umorul său o numește: infernul parlamentului.

Am pute zice, că „Ungaria“ dlui Grigoriu Moldovan din Cluj în parlamentul ziaristică noastre ocupă banca aceasta, infernul acesta al parlamentului.

Sunt deja vre-o câteva luni decând a început a apărea „Ungaria.“ Dintre ziarele române unele au criticat-o foarte aspru încă dela început și au și batjocorit-o, altele au ignorat-o cu totul, și numai puțini au fost cari au combătut-o, ce e drept, însă în termeni mai

blânzi. Cu toate acestea dl Grigorie Moldovan nu s'a disgustat nici cât de puțin, ei își continuă odarea foiei sale și mai departe și nu-și ascunde de loc speranța, cumcă ideile sale vor trebui să triumfeze între Români mai curînd sau mai târziu. Dînsul ca profesor de limba română la universitatea din Cluj ocupă un oficiu important; organul lui „Ungaria“ este scris în limba română de un român. Că oare unește-se cineva sau nu cu principiile și părerile, ce le desvoaltă și apără dînsul în organul său, este o întrebare, la care poate răspunde ori și cine după plac. Într'un studiu literar însă asupra ziaristică noastre politice din motivele de mai sus nu poate fi ignorată, fiind și ea un produs al literaturii noastre politice, care în istoria luptelor noastre va trebui să fie amintit.

Principiul, basa și fundamentul politicii dlui Grigoriu Moldovan în organul său „Ungaria“ este împăcarea și înfrățirea Românilor cu Maghiarii pre temeiul stărilor actuale. Deosebirea dară între organul dînsului și între organele partidului național român nu zace în diversitatea scopului. Căci și partidului național român și organele lui politice doresc din inimă împăcarea și înfrățirea cu Maghiarii, și o și accentuează cu diferite ocațiuni arătând și avantajele, ce ar isvori dintr'o atare împăcare și înfrățire nu numai pentru Români, ci și pentru Maghiari. Ci deosebirea întăia zace în aceea, că partidul național și organele lui sunt convinsă, că pre basa stărilor actuale politice împăcarea și înfrățirea aceasta de mult dorită nu e cu potință.

A doua deosebire între organele partidului național și între „Ungaria“ este, că cele dintăiu vîd în însuși purtarea guvernelor maghiare pedeca ceea mai mare, ce stă în calea împăcării și înfrățirii acesteia, pre când „Ungaria“ vede pedeca în conducătorii politicii române.

Este destul a indica numai deosebirile acestea pentru a cunoaște spiritul domnitor în coloanele „Ungariei“, și fără de a o fi cîtit vre-odată. Este același spirit, ce a domnit și în alte foi românești, cari s'au pus pre terenul dlui Grigoriu Moldovan, în „Patria“

de pre la 1872 și în „Viitorul“ dela 1884: în conștiință nice „Ungaria“ dînsului nu va fi scutită de decepționarea acelor. Și acelea au eugetat serios și sincer, cumcă învinovățînd politica românească pentru neînțelegerile dintre Români și Maghiari vor căștiga inima guvernului pentru niște postulate cât se poate mai moderate ale Românilor. Și totuși nici un guvern n'a voit să știe absolut nimica de aceasta, ci a mers fiște-care pre calea s'a mai departe. Din care cauză toți acei Români în scurt timp s'au convins despre zădărnicia planului lor și s'au rētras de pre arena politică. Ca și „Ungaria“ s'au pus și Români aceștia pre terenul stărilor actuale, dară ca minim au pretins esecutarea conștiincioasă a legii despre naționalități. Și totuși politica lor înaintea guvernului n'a avut nici o trecere, iară înaintea Românilor nu și-a putut căștiga nici o popularitate. „Ungaria“ însă nu pretinde pentru Români nici barēm esecutarea legii despre naționalități, despre care de sigur și ea convinsă, că e numai o literă moartă, scrisă nu spre a fi esecutată ci spre a mulcomi îngrijirile Europei.

Cum va pute să căștige „Ungaria“ vre-odată popularitate între Români?

Ori ce politică fără opusețiune rămâne sterilă. Greșelele, abuzurile și scăderile, ce pot veni în viața politică, dacă nu există nici o opusețiune, nu pot eși la iveală, și de aceea nu pot fi nici delaturate și sanate. Pentru aceea suntem de părere, că o foaie opozițională nici nouă nu ne-ar strica, ba din contra o atare foaie ar face, ca politica noastră să devină mai curată, mai desinteresată mai matură și mai conștie de sinc. O asemenea foaie opozițională însă cel puțin în parte trēbue să stee pe un teren comun cu politica, căreia îi face opusețiune. Când însă aproape toți Români, cu mic cu mare sunt nemulțămîți, mai mult sau mai puțin cu stările actuale, iară „Ungaria“ susține sus și tare, că Români n'au nici o cauză de a fi nemulțămîți; când toți români simțesc, unii mai mult alții mai puțin, loviturile guvernului, iară „Ungaria“ susține, că guvernul nu lovește în nimeni; când toți Români se vaietă de durere, iară „Ungaria“ saltă de bucu-

rie: atunci apoi cutezăm a zice, că „Ungaria“ a trecut preste marginile unei foi opoziționale, și la limpezirea politicii noastre nu poate contribui aproape nimica.

Este adevērat, că nu odată s'a întēplat în scurta viață a „Ungariei“, de a m trēbuit să-i dăm dreptul, când a demascat căte o scădere din viața noastră, când a tras mască depre căte un caracter ambiguu, care voiește să joace rolă între noi, când a tras atențiunea asupra unor împrejurări necunoscute sau trecute cu vederea, din care mai evident esē la iveală vitalitatea noastră decăt din vorbiri și articoli infocați. Și toate aceste pot contribui mult la deșteptarea noastră politică. Spre aceasta însă au lipsă să fie cunoscute de public. Cunoscute însă nu pot să fie dintr'un organ, care din capul locului s'a pusu pre un teren, despre care e imposibil să-și căștige ceva popularitate chiar și mai răstrînsă. Iată pentru-ce zicem, că „Ungaria“, deși am dori, să poată si deși dorește și dl Gregoriu Moldovan, totuși nu poate contribui aproape cu nimica la limpezirea politicii noastre.

Pre lângă acestea însă „Ungaria“ și din alte motive credem, că nu-și va pute căștiga trecere și popularitate între Români. În cesțiunea cultului bărbaților noștrii mari a „sēmizēilor“ noștri, s'a pus pre un teren foarte străin de modul românesc, de eugetare și sēmțire de până acum. Ca și la alte popoare, ce se află în epoca primitivă a desvoltării, s'a întēplat și la noi, de unii bărbați sunt prețuiți mult mai mult decăt ar merita, pre cānd alții meritați sunt sau puțin prețuiți sau desconsiderați sau poate chiar urgisiți și desprețuiți. Amintim între altele numai de curioasa împrejurare, că pre cānd Bărnuț este ridicat până la cer, pre atunci episcopul Lemeni este scoborît până la infern, deși puținii dintre Archierei români au avut cultura cea frumoasă și inima cea mare și iubitoare de poporul sēu ca archiereul acesta, care cu cultura și inima sa altor națiuni din patrie le-ar fi făcut onoare. Până cānd însă opiniunea publică în lucruri de acestea s'a format după istoria unui om tînēr de 24 de ani ca Papiu Ilarian, până atunci lucruri de aceste nici nu s'au putut încujura. Progresul în cultură va chiari-fica și lucrurile acestea, și pre încetul toate

vor ajunge în echilibru și alvia lor firească. Când „Ungaria“ însă crede, că p. es. suvenirul lui Axente și Iancu se va pute înlocui vre-odată la Români cu suvenirul lui Vasvári, atunci ni se pare, că a nimerit dincolo de țintă. La așa ceva nu se poate ajunge prin progres și lumină, ci numai printr'o inversiune a simțului național comun. Căci chiar și dacă se va arăta și proba, că lupta Românilor din 1848 a fost greșită, conducătorilor de atunci nu li se va pute imputa nici odată, că n'au purtat luptă din motive curate naționale românești, cari lui Vasvári i-au fost cu totul străine. Analog stă lucrul și cu Șiağuna. El o pusățiune foarte onorifică în istoria curat națională nu va avea poate nici când. Și în aceasta e posibil să aibă drept „Ungaria.“ În istoria besericei românești gr. orientale însă numele îi va esista, până va esista și ea. Fie un popor cât de desvoltat, el totuși într'un mod oare-care instinctiv este capabil, vorbind preste tot, a cunoaște pre cei ce-l iubesc și aduc jertfe pentru el. Mai greșoște la început, mai șchiopătează prețuind prea mult pre unii și prea puțin pre alții. Este însă cu neputință, ca toate privirile sale să și-le îndrepte fals și să iubească tot de cei ce nu merită și să ignoreze pe cei ce merită. Aceasta însă voiește să o probeze „Ungaria“, și pentru aceea nici nu credem, că îi va succede vre-odată, pre lângă toate că dispune de un frumos aparat științific și de o abilitate frumoasă polemică și dialectică.

„Ungaria“ are în fiește-care număr și parte literară bine redigată și interesantă. Cei ce nu cunosc literatura maghiară, pot profita mult din partea aceasta, și chiar și cei ce se interesază de limba și literatura română. Cu una însă ni se pare că „Ungaria“ merge prea departe. Și aceasta este, că ascrie prea multă valoare dlui Maiorescu și direcțiunii inaugurate de dînsul. În unul din numerii viitori ne vom lua libertatea de a arunca puțină lumină preste valoarea dlui Maiorescu și a direcțiunii lui literare; când apoi cred, că nici „Ungaria“ nu ne va contradice, după ce ne vom basa pre fapte notorie.

La articolul „Unirii“ avem d'a observa următoarele:

Récumoaștem: Revista noastră nu e paradis nici pentru netrebnicii naționaliști, nici pentru demagogii noștri, a căror mână scociorește totdeauna în buzduariul poporului. Oare ce s'ar alege din aceasta lună, dacă omul n'ar purta frica iadului? Infernul adevă este o necesitate plausibilă, a cărui frică îl mântuește pre om și-l îndeamnă la lucruri dumnezeiești. N'am avut în gând să facem prin Revista noastră servitii iadului părtinind păcate, vițieri sociale-naționale; silindu-ne a arăta, că golătatea e avuția, întunerecul e lumină, păcatul e virtute și minciuna e adevăr, noi am sbiciuit și vom sbiciui păcatele, ca poporul român să se mântuiască.

Încoalea „Unirea“ nu ne-a înțeles întru toate. Noi nu suntem uricașii „Patriei“; nici ai „Viitorului“. Aceste foi, după părerea noastră, mai mult au stricat împăcării cu ungurii, decât însuși Tribuna ar strica într'o sută de ani. Aceste foi a șezut în două luntre. C'un picior a stat pe constituțiunea patriei, cu celalalt pe punctele sibienilor. Totodată au fost și cu nădraji și cu cioareci. Noi n'avem în gând să purtăm nădraji. Noi voim să fim români: „să dăm ce e al împăratului împăratului și ce e alui Dumnezeu lui Dumnezeu.“ Noi voim ca constituțiunea să nu fie atacată nici într'un mod de noi; să fim necondiționat constituționali. Și dacă vom fi drept patrioți în interesul strict al cuvântului, dacă ne vom lăpăda de demagogii României, de suvenirile absolutistice austriace, de legăturile cu anarhiștii, resvrățitorii, oamenii de disordine ai Europei, dacă afară de hotarele patriei nu ne vom depărta, nici ne vom ciopli alți idoli, decât fericirea patriei dulcea; atunci pe terenul constituțional să ne alipim de ori-ce

partidă constituțională, care în romanitatea noastră mai tare ne va sprigini.

Post'am noi vr'odată constituționali? Înțeles'am noi vr'odată una cu ungurii? În 1848 ori de atunci cândva? Noi n'am probat încă nici pentru un moment a merge a mână cu oare-care partidă constituțională? Fîrește nici „Patria“, nici „Viitorul“ n'a putut câștiga pentru români nimic.

Noi zicem una: N'avem drept d'a conta la marimozitatea ungurilor p'cătuiind în contra legilor și constituțiunei ungurești. Să probăm de a lucra p'un teren cu ungurii. Să probăm a fi constituționali. Dela 1848 ducem o politică rea, anti-constituțională, de tot nemțască, care e basată pe minciunile, pe făgăduirile vane ale nemților din 1848, cu cari ne-au sedus. Și noi tot socotim că făgăduirile, promisiunile ale nemților din 1848 se vor esconta, precum mulți dintre unguri cugetă la aceea, că bancnotele lui Kossuth odată se vor schimba cu bune. A trecut baba cu colacii. Trăbue să ne cugetăm pentr'un viitor. Trăbue să ne croim altă soarte, să ne lăpădăm de politica rea pentru români, cu care ne-au tot ameuțit nemții în favorul regimului, sistemul nemțesc. Nemții au ameuțat popoarele din patriă unul pre altul; ne-au ameuțat, ca pre niște câni, să ne lătrăm unul pre altul; noi am urmat politica aceasta și sub regimul constituțional.

Să probăm dară odată a fi constituționali, patrioți buni. Atunci dacă nu vom putea trăi ca drepi români, după datinile și moravurile noastre; dacă cineva ne va sili să ne lăpădăm legea, limba; dacă dovezile noastre de patriotizm și constituționalizm lung timp ar fi vane — atunci noi încă ne vom duce la București, ne vom tângu,

că Ungaria nu e pămîntul libertăților, al egalității. Nici nu putem cugeta la atare ceva. Dacă azi nu suntem atacați în privința asta, nu putem fi nici în viitor.

Ce a putut face o „Patriă“ un „Viitor“ în două luntre, când politica românilor a fost anticonstituțională? Nici noi nu vom pute face nimic. Nici nu voim noi a face; facă poporul. Deșteptese poporul; noi ne vom sîngui a-i da dovezi, că politica lui de azi e greșită, e nenaturală, e coruptă și mai nainte de toate e illoială, e învilită cu fleandurile nemților, al absolutismului negru.

Audă ori-cine: noi nu ne amegim cu efectele lucrării noastre. Veninul ranei noastre s'a străcurat în sângele trupului; cu arderea, înfierarea ranei nu ajutăm nimic. De o cură mai radicală am avea lipsă; de un timp mai lung. Noi ardem rana cu ferul înfocat; n'avem putere d'a aplica altă cură. Cura radicală ar trebui întrodusă în școalele românești și pre amvon.

„Unirea“ ne dă drept în multe. Laudă foiei, că are atâta tărie d'a vorbi așa precum vorbește. Așa ar trebui să vorbească jurnalistica noastră. Aibă păreri, aibă tărie de a-și esprima părerile. Nu a fi în șolda urei și de a nega orbiși toate; de a zice: cerul și soarele nu-i de-asupra noastră. Însă „Unirea“ mult p'cătuieste când numele lui Axinte îl pune într'un rînd cu numele lui Jancu. Jancu și înaintea noastră e mare om. El a fost bărbat întreg cu sîmț, cu iubire, cu minte, cu caracter, cu vederi politice europene. Axinte e ura întrupată. El a urit pre pruncul din leagăn, pe virgina dinaintea altarului pentru-că au fost unguri. Axinte a aprins și a jafuit Aiudul, pentru-că

a fost oraș ungurese, fără nici o vină. Axinte a fost un lup, care în turnă și atunci face pagubă, când e sătul, Jancu a fost un miel, care nu strică nimărui.

Am avea încă multe de observat, însă lăsăm și pre altă dată.

III.

Să dăm cuvântul acum Calicului (nr. 4):

„... eu țin, că Moldován Gergely e mai bun rumân decât mulți din ceice meru umblă cu programul partidului național în proșap.

„Moldován Gergely, acest archeolog al păcatelor noastre naționale, prin „Ungaria“ sa, într'un an ne-a făcut mai mult bine, decât Tribuna în 7 ani prin cultul unor virtuți naționale, cu care, durere nu ne putem lăuda, că le poședem. De aceea suum cuique.“

Accastă declarațiune încă plăteste ceva, dupăce vine de sine, de măgan. Ce să credem? Copii și nebunii adevăr vorbesc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Foia „Bună Credință“ din București (nr. 124) ne aduce vestea că oarecare conferențiar la Atheneu s'a fi ocupat de foia noastră, mai ales cu articolul de frunte din nr. 7. Zice:

„Iată un paragraf unde conferențiarul condamnă purtarea d-lui director al revistei, „Ungaria“:

Revista „Ungaria“ No. 7, Redactor Grigoriu Moldovan, din Cluj, cuprinde un articol de frunte intitulat „Unitatea Românilor“, prin care D. Gr. Moldovan profesor la Universitatea ungurească din Cluj, vrea să dovedească că Românii de dincoace de Carpați au totul de la cei de dincolo!

„Românismul, zice, de care astăzi sunt pătrunși Românii de dincolo de Carpați a purces de la noi, de la Românii din Ungaria, cari în tot timpul au poșezut o cultură mai înaintată, drept națională. Originea noastră de viață romană a fost proclamată de Bonfin, istoricul ungurese.

„Limba romană întei la noi s'a introdus în biserică (1643), cărțile bisericesti la noi

s'au tradus întâi pe românește. Literatura națională, simțul național la noi s'a descoperit mai întâi, pânăcând în principatele românești toată viața era greacă, slavă. La noi cu toți am fost Români.

„Noi am rupt legăturile cu Orientul slav, grec și ne am asociat cu Roma (1697), cu mama Românismului; am arătat direcția spre Apus, trimitând pe feciorii noștri la școlile, din Roma (1740); când am depus fundamentul învățămîntului român (1754), când am înființat școlile naționale în Blaj. Noi am început a cultiva limba dulce a moș-strămoșilor (1780, Șincai); noi am depus fundamentul istoriei române.

„De la noi și-au împrumutat principatele românești toată avuția lor națională: învățămîntul (Lazăr), ideea de unire a principatelor (Șincai) de îndepedentă (Kossuth); noi am fondat Academia română: oamenii noștri au ținut discursuri splendide despre naționalism (1867); și mai nainte de toate a noastră e „ieia de unitate“ cu care astăzi „liga“ din București se fialește, se mindrește într'un mod spăimântător.

„D. Moldovan vorbește de „idealul român“! etc. etc.“

Foia bucureșteană citează mai multe părți din articlii nostri fără-ca să ne dee desluciri, că conferențiarul necunoscut ce află de condamnat în articlii nostri. Am spus ceva neadevăr? Am falsificat doară istoria, trecutul rumânilor? Suntem curiosi a ști ceva sigur. Căci dacă am spus adevăruri, atunci nu suntem de condamnați; dacă am înșirat minciuni lângă olaltă atunci aceleă ar trebui dovedite, arătate.

*

Am mai putea zeci de scrisori publica în favoarea și în contra noastră, dar lăsăm. Nu voim a abusa dând publicului scrisori confidentiale. Noi cu rezultatul de pân'acum suntem îndestuliți. Dacă „Ungaria“ va avea viață, ne vom strădui a slugi numai și numai dreptății, adevărului, simțului patriotic, constituțional. Ave-va munca noastră

oare-care rezultat? Nu știm. Nici nu ne vom supera, dacă n'a avea. Ne vom simți cu totul mulțumiți prin conștiința noastră, că bine am vrut să facem.

Dumnezeu să fie cu noi cu toți, cci-ce voim binele patriei și al poporului român.

(—)

GAVRIL BAROSS

(Născ. 6 Iunie 1848. † 9 Mai 1892.)

— *Trăsuri mdrunte.* —

Ministrul de comerț și comunicație a răposat în Budapesta. Un vultur falnic a căzut pe neașteptate din înălțimea amețitoare.

Nu de mult i-am auzit falfăitul aripilor sale și națiunea îi admira înălțimea sborului său. — Azi, zace mort, cu aripilei sdruncinate; din sinul său a încetat focul însuflețirii pentru lucru; privirea ageră nu scrutează mai mult după direcțiuni, după idei nouă. În doliu adânc stă națiunea în jurul catafalcului, națiunea maghiară. Aceea l-a omorât, ce i-a fost idealul în decursul întregii sale vieți: lucrul, nici când nu și-a îmbrățoșat un om cercul său de activitate cu o însuflețire mai mare ca și el. Numai un lucru a fost în care n'a știut ținea cumpetul: activitatea spirituală. Distragere, odichnă, recreare... acestea concepte nu le-a cunoscut și nici n'a voit a le cunoaște. Aceia, cari au fost în jurul său, l'au admoniat cu iubire, că un organ așa puternic ca al lui încă pretinde odichnă și că activitatea neîntreruptă în urmă trece sau în apathia sau în exhaurare totală. Un sfătuitor al său pentru mai mare ponderositate i-a citat zisa renumită a lui Goethe: spiritele mari pretind și distragere mare și că cine nu-și știe petrece, nu e în stare nici a lucra în adevăr. La aceasta răspunsă zîmbind:

— E drept, că și Goethe a fost ministru însă... n'a fost ministru de comunicație a maghiarilor. Să 'și fi început el activitatea sa numai între așa împrejurări, cum mi o-am început eu, știu, că n'ar fi odichnit; sau dacă da, atunci n'ar fi scris pe F a u s t.

De altmintrelea dacă era vorbă de odichnă, de comun zicea:

— Am odichnit deja de ajuns. Când m'am născut în 1848, toată lumea a fost într'o febrilă. Eu atunci n'am făcut altceva fără am odichnit. Până atunci până când am fost trimis la școală, n'am făcut nimic și... nu voi odichni de ajuns în mormânt?

Acum deja se odichnește și somnul lui nu-l conturbă mai mult sgomotul trenurilor, zurăitul caleselor, larma groaznică a ciocanelor din diferitele fabrici.

El a fost un atare spirit, pre care ori și unde să-l fi pus, s'ar fi luptat la locul prim. Natura lui ambițioasă plină de șperanță a căutat și a aflat ținta pretutindenea. A aflat direcțiune nouă în cercul său de activitate, și a pornit pre o atare cale, pre care înainte de el nimenea n'a umblat. Cercul său de activitate mai mare publică a fost jurnalistica.

Când a fost în anul 1869 subnotariu onorar comitatens la judecătoria din Trencin și în anul 1874 protonotar și președinte la scaunul orfanal, a observat, că nu numai cu fapta ci și cu cuvântul trebuie conduse agențele, a întemeiat foaia „Vágvölgyi lapok”. Articlii, cari au apărut în acest jurnal, au îmbrățoșat toate cestiunile sociale, dar s'a ocupat mai virtos de defectele amplotiurei comitatense. Nu o idee a dus îndeplinire dintre acele mai târziu, pre cari le-a accentuat pe atunci, dar nu o idee a și părăsit dintre acelea, pentru cari s'a însuflețit atunci. Câte odată în cercul amicilor săi, și-a reamintit acestea ilusiuni de odinioară și zicând cu mare resignațiune:

— Ideile tocmăi așa își au juneța sa, cași viața omenească. Ideile mele își au tre-

cutul lor și cu durere esperiez, că acelea au fost mai frumoasă atunci, ca acum. Însă acum isu mai folositoare, și acesta e lucru principal. Zău e daună mare, că nu se poate întruni totdeauna iluziunea cu realitatea, adică: frumosul cu folositorul.

De altmintea a fost un om pre care îl puteai capacita. De multe-ori și-a nimicit lucrul unei săptămâni întrezi, dacă cineva i-a documentat, că e pe cale greșită ori în parte, ori întreg.

Contrazicerea însă trebuie să întrunească în sine ponderositatea adevărului necondiționat căci de altmintea a fost necruțător față de acela. El a fost adeptul necondiționat al adevărului, să își fu avut acela originea ori și dela cine, chiar și dela inimic. Ma, pre acești din urmă (inimici) i-a iubit mai mult.

— Din două motive iubesc atacul — zicea câte-odată, când era vorbă de acelea atacuri, cu cari era din când în când surprins, — prima-oră, căci mă bucur de adevăr, la care are drept și mă bucur, dacă pot a-l refuta, dacă n'are drept.

Foile vieneză l'au atacat foarte când a introdus reforma tarifei lucrurilor de vânzare. În fiește-care zi apăreau atacuri mai nouă și mai vehemente.

Într'o conferință confidențială fu întrebat, că ce ține despre torentul acestor atacuri?

— Le întrebuițez spre folosul meu — răspuns — căci în acelea ved constatat aceea, că am lucrat corect. Aceia nu privesc cu ochi buni, că interesle noastre progresază; dacă le-ar lăuda atunci aș fi lucrat după gustul lor, aceea însă ar fi din partea mea tradarea patrii mele. Apoi dară mai bine injure-mă: aceea 'mi causază mie numai bucurie.

Ne aducem aminte de neenumărate atari trăsuri generale, care toate dovedesc despre caracterul lui distins și despre seriositatea lui înaltă. Acel zău mare care l'a avut el față de idea lucrului, apare mai vârtos din aceea, cum era el îndatinat a-și petrece sărbătorile, când fiește cine se lasă în brațele dulci de dulce far niente.

Întemplantarea a fost la crăciun. Lui Gavril Baross i-au anunțat în oarele de după prânz, că în fabrica centrală au sosit un trans-

port nou de locomotive, dar s'a ivit aceea dubietate, că acelea nu corăspund întru toate condițiunilor de transport și că nici nu funcționează regulat. Pre Gavril Baross acest lucru l-a neliniștit foarte și noaptea târziu, când nici nu cugeta nimenea, a mers la gară și până în miezul nopții a tot probat la locomotive. El însuși a îndeplinit locul de mașinist mâ-nând astfel mașinele, ca-și ori-ce mașinist censurat. Numai după aceea s'a re'tors, după-ce s'a convins pre deplin despre perfecțiunea lor. Așa a sărbătorit Baross, omul lucrului. Când însă cei din jurul lui, și-au dat espresiunea acelei opiniuni, că barēm la Crăciun ar putea odihni, le-a răspuns:

— Cu nimic nu putem lăuda mai bine pre Dzău, ca prin muncă. Mai bine e îndestulit el (Dzău), ca-și când mi-aș bate pieptul zicând: „Pater peccavi.“ Apoi ce-mi atinge odichna mea, eu voi odichni așa, după cum îmi va plăcea.

El a fost inimicul pronunțat a tot luxul. Nimic n'a urgisit mai tare decât pre bărbații cari umblă mult după toilette. Aceasta trăsură caracteristică își află espresiunea potrivită în următoarele:

Dintre espusețiunile din țară a protegiat foarte cu sacrificii materiale pre ceea din Timișoara. După deschiderea solemnă a espusețiunii, a rugat nobilimea mai înaltă, că să-și schimbe veștmintele grele de decoare cu altele mai ușoare de sărbătoare. Nobilimea mai înaltă s'a opus acestei rugări.

— No, lasă că îi voi face eu să asude în acestea veștminte — îi șopti unui increzut al lui — și-și începă călătoria sa, care în căldura topitoare de vară ținu 4 oare. Nobilimea era aproape să amețască, dar Baross nu voia să înțeleagă.

Espunătorii au sacrificat mai mult; fieștecine are drept a-și comunica cu mine dorințele și pretensiunile sale. — Acesta i-a fost răspunsul prin care s'a abătut dela obiect.

Și a umblat neîntrerupt toată espusețiunea; cătră fiește-care esponent adresă câteva cuvinte însuflețitoare și tot lucrul nou îl ascultă cu cel mai mare interes.

El nu s'a ostenit, dar totuși după un timp i s'a făcut milă de cortegiul ostenit și flămând ce-l urma și astfel și-a întrerupt lustra.

La banchetul ce a urmat după aceea a luat parte și și-a dezvoltat ideile sale în toată serioasă. De altă dată nu l-au prea văzut la banchet. Într'un mod ostentativ încungiura petrecerile sociale, și respingea într'un mod coplesant, dar hotărîtor ori-ce invitație.

— Nu sum amicul (dinum-danumului) banchetului — zicea — o noapte petrecută între pocale de vin mă obosește mai tare, ca o zi de muncă. El a fost un atare duce a cui n'a fost cuvîntul „înainte“ ci „după mine!“

În toate lucrurile a umblat înainte și încât i-a conces puțința omenească, partea cea mai grea a lucrului o-a îndeplinit el însuși.

Când s'a desbătut chest'unea referitoare la supraveghiatorii industriei, un membru al consiliului de industrie a vorbit foarte călduros, propunînd instituirea unei stațiuni de supraveghetor superior, că — precum e îndatinat aproape pretutindenea în străinătate — prin acela să se facă uniformă activitatea supraveghiatorilor industriași. Argumentațiunea aceasta o-a ascultat cu interes ministrul și astfel a răspuns:

— Nici la noi nu e superflu un atare post, însă deja e ocupat.

Toți îl priveau cu mirare.

— Dar în proiect nu e vorba de aceasta!

— Nici n'are loc acolo — răspunsă ministrul.

— Apoi cine e acela totuș — întrebă propunătorul — pre care îl și putem investi deja cu acest oficiu ponderos?

— Eu în sum — răspunsă energic ministrul — deoarece voiesc a mă informa despre toate, cu cari stă în legătură dezvoltarea industriei. Și voiesc a și învăța dela oamenii mei, însă eu îi voi conduce într'o direcțiune unitară.

... În contra acestui lucru, se înțelege, nimene n'a putut avea nici o excepțiune.

Ce durere, că nici acest plan nu și l-a putut realiza!

Fîind dăruit cu o colosală energie pentru lucru, dispunînd de puterea geniului creator, mulți au crezut aceea, că e o natură rece, care pentru sîmțăminte mai fragede nu e acceptabilă. Cu toate, că cine l-a văzut pre el în teatrul național dimpreună cu familia-i (numai în teatru se presenta cu familia-i) cum privea zîmbetele, cari se reprezentau pe buzăle iubiților săi în decursul piesei, cine a fost atent la acel interes cald, cu care se poartă el față de tot lucrul care atîngea cultivarea națiunii, acela a putut observa și aceea, că în internul lui zace o inimă sîmțitoare și o blîndeță vioaic, care spre a produce emoțiune blîndă e în stare chiar într'un așa grad mare, ca-și spre exprimarea celei mai mari energii.

El a dispus de o cultură ce stă pe nivelul european. El și-a apropiat nu numai cunoștințele perfecte referitoare la tagma sa, ci și-a cîștigat cunoștință specială și în lucrurile referitoare la politică și cultură. În decursul timpului când a fost ministru de interne s'a dovedit că el e atît de espert în lucrurile teatrale, a fost atît de orientat în organizațiunea teatrului și relațiunile literare, ca nici unul din membrii casei deputaților.

O lumină mare s'a stîns prin moartea acestui om și totodată și o idee mare: idea lucrului.

Însă aceasta lumină s'a stîns numai la aparință; memoria lui va lumina totdeauna și se va sculpta neperitor în inima națiunii. El a fost începătorul, cine va urma după el, înaintea aceluia drumul e netezit, nu trebuie să-l urmeză. El a stat la nivelul timpului în înțelesul strict al cuvîntului, care a înțeles vocea timpului și pretensiunile-i mai de căpetenie.

A fost bărbat, cu inima unui bărbat, care nici când n'a retirat de acolo de unde și-a pus piciorul și toată ambițiunea năsuinții și a lucrului său și o-a cercat în bună starea și înflorirea națiunii.

Numele lui va fi în etern în numele celor gloriificați.

„PLEVNA INTERNĂ.“

(Observări polemice.)

Ne tremură condeii în mână, nu de frică ei de mânie; ni rușine, că suntem de-o viță cu mulți dintre cei din România; ni rușine de blăstămățiile lor ce le fac spre stricarea noastră.

Noi cei ce în patria noastră am fost totdeauna cei mai fideli, mai loiali către tron și patrie, astăzi suntem rebeli, trădători, illoiali, necredincioși. Oamenii noștri zilnic colindă prin București, sunt într-o atingere sinceră cu anarhiștii Bucureștilor. Un Coroian, un Lucaciu, Albini, Axinte și toți aceia, care astăzi se află pe deasupra noastră, în București se consfătuiesc despre treburile noastre, despre politica noastră, și despre măsurile ce vor fi luate ca să fim învingători. Din București ni se isprăvesc astăzi toate treburile naționale, din București ne dau poruncă, că care dintre noi să fie ținute bun român: un Babeș, un Mocioni, un M. Roman, un Cosma etc. toți trêbue spânzurați. Acolo staționează guvernul nostru; noi aici în patria noastră suntem numai nește esecutori, esecutorii hotărârilor celor din București. Ni rușine! S'a poruncit conferinții din Sibiu, că să se așterne „împăratului“ memorandum, și iată consilierii din „Regele Uff“ unisono strigă: „O, acesta e bun, e bun!“

Și iată când noi ne ducem cu memorandumul acesta subsuoară și îl prezentăm „împăratului“ în numele poporului român, atunci vin anarhiștii României și față de capul statului unguresc ne dau a'te sfaturi.

Zilele trecute a apărut un articol în „Buna Credință“ (nr. 124), care lovește cu o brutalitate ne mai pomenită în persoana Maiestății Sale rogele nostru. Nu-l reproducem articolul, după-ce reproducerea lui încă ar fi o crimă de lesa Maiestate. Iată cum ne învață:

„ . . . . . vom arêta cetitorilor atitudinea puțin. . . . . pretinșilor cavaleri de Habsburg. Totodată vom aduce fraților noștri de preste Carpați o dovadă vie despre rădăcirea lor în privința linguișirei către Tron. Le vom arêta că lupta trêbue îndreptată împotriva Capului Statului, pentru motivul, că el și Casa Habsburgică e ocultul propagator a neînțelegerilor dintre naționalitățile din această împărăție.“

D'apoi eugetați voi, în a căror inimi n'a prins încă rădăcini dinasticismul, alipirea către tron, cari ati fost dedați cu alungarea voivozilor parveniți, cu voivozii armeni, sași, greci, cu Potcoveștii etc., cumcă noi în privința asta suntem de o pănură cu voi? Nu ne cunoașteți! Iată „elementul de ordine în Orient“ ne învață a lucra în contra Capului Statului, după-ce după învățătura lui Slavici: „Românii față cu regele lor n'au nici o datorință.“ Aceste-s învățăturile „elementului de ordine în Orient?“ La acești oameni umblă „marii“ noștri la școala din București? Dela acești oameni să învățăm noi, poporul român din regatul unguresc, iubire de patrie, alipire către tron?

No, românilor! Mergeți cât de mulți la împăratul cu memorandum, rugați-vă lui de drepturi naționale! Aceia cari vă conduc sunt prietenii, buni ai „Bunei Credințe“. Cum să nu ne dee nouă Împăratul drepturi? dacă nu de bună voie, de frică . . . . . Vom zice: „Dă-ne, că din contra te lovim!“ Așa; cu intimidări, cu forță ar voi să ajungă memorandumul lor . . . rezultat!

Domnilor, dacă D.-Voastră mulți dincolo de Carpați sunteți prin facere de disordine în serviciul muscalului, lăsați-ne ca noi aici în patria noastră să servim românismului!

*

Cetim în Romanul (nr. 7 maiu):

„Ziarele din Rusia au început a se ocupa din nou de chestiunea secularizării mosiilor românești din Basarabia de către Rusia. Din parte-ne rugăm guvernul să declare ce o adevărat din toate aceste sgomote. O interpelare în unul din corpurile legiuitoare n'ar face rău.“

Adecă „o“ interpelare, (numai una și altă nimic) „n'ar face rău.“ Este vorbă de desproprierea românilor din Besarabia de către statul rusesc. 114 de comune românești vor fi plătite cu ruble, locuitorii transportați în alte părți ale imperiului, împărăția prin lume. Și Romanul să îndestulește cu „o“ interpelare“ care n'ar face rău! Unde-i Liga? Doarme? Unde-i rămâne memoriul în contra rușilor? Românismul e atacat!

O sută și șază-zeci de mii de români sunt espulsați din satele românești! O propagandă în favorul lor în Europa, domnilor ligieni! Nu tot bauchetuiți cu sârbii, cu grecii, — lăsați din congresă . . . la lucru! căci iată 160.000 de români pier la spatele voastre până-când voi vă uspătați în numole romanismului! No, — scrieți, că trebue lucrat în contra Capului rusesc; dați sfat basarabienilor ca să apuce furci, coasă, precum ne dați nouă, cări n'avem pentru-ce să revoltăm.

Nu vă mișcați? Oare în serviciul romanismului sunteți voi? Ne temem, că o cunoașteți sunarea frumoasă a rublelor! Sau vă temeți! Dle Lupulescu! Care știi a minți și a calumnia (vezi raportul ligian pag. 109—110) cu atâta bărbăție, fii bărbat în favorul romanismului atacat în Basarabia!

*

„Dracul șede cu tine la o masă, dar cu coada răstoarnă caréle,“ zice românul. Tribuna e fața dr. cului, coada ei din România răstoarnă caréle la noi. Prietenii ei ne învață a lucra în contra tronului, ea fața dracului, cu noi la o masă, ne dă nouă și ungarilor lecție despre loialitate, credință cătră tron. (Vezi numărul 98). Slavici, coada dracului, capul tribununiștilor, zice că românii față cu regele n'au nici o datorință. Tribuna fața dracului zice, că cei ce umblă la școală dela noi la București la Slavici și la Buna-Credință, sunt prototipii loialității.

No românașule, dacă nici după atâtea înțelepciune și lueruri drăcești nu vei fi fericit apoi nici-odată.

*

Tribuna (nr. 90) iată cum ne învață:

„Nu! Nu, nimic să nu luăm din ce poartă timbrul unguresc! Cultura lor este falsă, obiceiurile lor sociale, electorale și politice mai ales, sunt în contradicție cu morala.

Ținându-ne departe de ei, combatem tot ce vine din parte-le, combatem o școală rea ce vrea distrugerea noastră.

Numai astfel vom sta sus și mândri, numai așa ne vom păstra însușirile bune, care strămoșilor noștri le-a fost o cetate atât de tare vom rămânea Români voinici.“

Noi așa știm că strămoșii noștrii în Ungaria înainte de tribununiști au trăit într'o frațietate cu ungurii; cumcă chiar traiul acesta

ni-au mântuit biserica și școala în trecut. Dar să fie astăzi altcum. Să nu primim nimic dela unguri, ce poartă timbrul unguresc. Așa ne învață foaia „comitetului“, „partidului național românesc.“ Ce zice „Unirea“ din Baj (nr. 19)? zice că:

„Principiul, basa și fundamentul politicii dnei Grigoriu Moldovan în organul său „Ungaria“ este împăcarea și înfrățirea Românilor cu Maghiarii pe temeul stărilor actuale. Deosebirea dară între organul densusului și între organul partidului național român nu zace în diversitatea scopului. Căci partidul național român și organele lui politice doresc din inimă împăcarea și înfrățirea cu Maghiarii, și o și accentuează cu diferite ocațiuni arătând și avantajele, ce ar isvori dintr'o atare împăcare și înfrățire nu numai pentru Români, ci și pentru Maghiari. Ci deosebirea întâi zace în aceea, că partidul național și organele lui sunt convinsă, că pe basa stărilor actuale împăcarea și înfrățirea aceasta de mult dorită nu e cu putință.“

Organele partidului național după afirmările Tribunei nu vreau nici o împăcare cu ungurii. Nu le trebue regele, nu constituțiunea, nu nimic ce poartă timbrul unguresc. Tot ce e unguresc este în contradicție cu morala, așa spune Tribuna. Și noi românii din statul unguresc pretindem ca ungurii să ne iubească pre noi, să ne dea drepturi, ca să-i putem spânzura de limbă pe lemnul cel mai de aproape. Aerul în țara ungurească e unguresc; da pentru-ce trăiesc cei dela Tribuna cu el? Pentru-ce nu-și aduc cu cofa aer românesc, să nu fie siliți a trăi din bună-voința ungarilor.

Doamne! Până când ne vei sbiciui prin oameni fără cumpăt, plini de pizmă și ură?!

*

„Buna Credință“ din București (nr. 126) întreabă:

„Ce constituție, ce liberalism mai poate fi în Ungaria, ce bun simț elementar macar, ce cultură mai pot avea Ungurii, când presa celorlalte naționalități e persecutată și sugrumată, când ziariștii români și slovaci umplu pușcăriile, când chiar femeile române sunt batjocorite în public pentru că își vorvesc limba lor maternă etc.

La noi presa e liberă. Tot omul poate scrie în ori-ce limbă ce vrea; nime nu i împedează în scriere. Apoi nici nu le vom duce după liberalism, după drepturi civile în Ro-

mânia. Trăim însă într'un stat consolidat, în care trebuie să fie ordine. Tot omul între hotărârile țării după înțelesul legilor e răspunzător pentru faptele sale. Statul e tare și-l ajunge pre cel ce păcătuște prin presă în stat. Dar nu-i poate prinde pre cei din străinătate când aceia tipăresc în contra ordinii publice, în contra regelui etc. comunicate, care ne poate vătămă bunul simț patriotic. Aceștia fără răspundere păcătușesc pe teritoriul hotarului nostru; statul are drept de a le opri la hotărâre tipăriturile păcătoase.

Țimpul din București zice (nr. 89):

„Campanie de minciuni. Nu e țară în lume în care ziare să înregistrează cu atâta ușurință știrile cele mai puțin fundate și mai absurde, ca țara noastră.

Pentru demnitatea presei noastre regretăm că suntem siliți a face pentru a suta oară aceasta constatare.“

Iată morala Tribunci. Toate cele zise despre ziaristii români și slovaci, despre femeile bățjocorite etc. sunt minciuni. Actualminte nici un ziarist nu-i închis, și nici nu-l va ajunge norocul îngrabă nici pre unul să fie martir. Adecă nu-s umplute pușcăriile cu ziaristi, ci capurile ziaristilor în București sunt umplute cu pușcării.

*

Ne cioplim sfinți ciudați și neserbători naționale despre care poporul nu vrea să știe nimic.

Cere poporul pâne? Îi dăm sfinți. Cere cultură, părtinire, muncă de la noi? Îi dăm proteste. Cere băieților săi știpeidii, ajutor? Răspundem: „Da n'ai memorand?“ Îi dăm sfinți, ca Balteș și Lucaciu.

Trăbue să vorbim și despre serbătorile din 15 Maiu. Jurnalele noastre sunt pline de foc și de însuflețire cu prilegul de 15 Maiu. Tribuna zice (nr. 101):

„Din negura vremurilor grele, în care se sbătea poporul român, ziua de 3/15 Maiu răsărisă cu un mândru soare. Și sunt atât de calde și de luminoase răzlele mândrului soare, că și azi, după aproape un jumătate veac, ne încălzăse încă și luminează calea atunci aleasă. Nu deșteptare din somn letargic, ci înviere însemnează 3/15 Maiu! S'au sdrobit atunci lanțuri, din ferul căror s'au făcut arme: se lupte slavii, pentru-ca să devină viteji!“

Omul ar cugeta că după o atare politică și după lupte glorioase, după aceste vi-

teji, românii ar fi fost câștigat drepturi, libertăți, bunuri etc. Din contră, — în 15 Maiu au luat românii jugul nemților, jugul absolutismului, în care au fost fără drepturi. — Sărbătoarea din 15 Maiu o-au făcut clericii esaltați, eschiși din seminarul g. cath. pentru disordinile făcute, în butul episcopului Leményi. „Ios, căne bătrân!“ îi strigau cei orbiți de răzle „libertății!“ D'apoi oare 15 Maiu să fi fost ziua de libertate pentru noi? Căci noi, așa știm, în 15 Martie s'au eliberat de unguri toate popoarele Ungariei de jugul iobăgiei. În ziua de 15 Martie sau făcut din români oameni liberi, cetățeni egal îndreptățiți. Pentru-ce s'au adunat românii în Blaj la 15 Maiu? Să zdrobească lanțurile de unguri deschise ca să facă arme, să lupte eliberații, pentru-ca să devină slavii neamțului; ca clericii eschiși să arete cât de ascultători sunt ei față de episcopul lor strigându-i: „Ios, căne bătrân!“ Toate cele cerute din programul din 15 Maiu de unguri au fost pentru români votate în 15 Martie, așa dară cu două luni mai înainte. Nu-e drept?

Inc' un sfânt pentru români. Pe Gazeta o mânăcă bătrânețele. În nr. 97 scrie:

„Eri și azi avurăm deosebita plăcere a saluta în mijlocul nostru doi oaspeți distinși slovaci din Turot-St.-Mărtin, pe dl Svetozar Hurban Vajansky literat și redactor al ziarului „Narodnie Noviny“ și pe dl I. Capko, mare comerciant. Iubiții noștri oaspeți, cari au sosit pe neașteptate, au întâmpinat o călduroasă primire în sinul nostru. Azi au vizitat între altele gimnasiul român, biserica dela sf. Nicolae, biserica evanghelică ș. a. Regretăm. că n'au putut petrece mai mult timp în Brașov și dorim, ca visita dlor să fiă de bun augur pentru viitoarele noastre raporturi cu frații Slovaci.“

Apoi dacă vrea Gazeta oare-care prietinie cu frații noștri slovaci, pentru-ce se bucură așa tare de dl Hurban, de Capko de oamania cu tostul necunoscuți inaintea poporului român? Slovacia au pățimit de foame; ungurii, presa și societatea ungurească au jertfit lor preste un milion. Gazeta de la aderenții Hurbăneștilor numai 61 fl. 60 kr. (Vezi: nr. 58 al Gazetei). Nu cu gura, cu fapte trăbue bună-voința documentată. Dar totuși avem cu un sfânt mai mult.

BIBLIOGRAFIE.

Ni s'au trimes următoarele tipărituri:

— Institutul de Chirurgie sub directia prof. Assaky: *Lucrări originale*. Anul 1891—92. Vol. II. București, Lito-tipografia Carol Göbl. 1892.

(O tipăritură lăscuroasă, care lito-tipografiei Carol Göbl și industriei române îi va aduce multă cinste. Lucrarile sunt scrise de mulți învățați: Dr. Marcel, Assaky, Kiriac, Calalb, Romano, Bărdescu, Petrascu, Andriescu, Tzonciu, Carnabel, P. Popescu, Moschuna, Drugescu, Tatușesc, Crivetz, Oardă. Institutul de Chirurgie prin editarea acestor lucrări face multă onoare științei române.)

— *Román nyelvtan*. Irta Dr. Alexi György. Budapest, 1892.

(Int e gramaticile de soial acesta ocupă primul loc. Să poate că în numărul venitor ne vom ocupa mai pe lung de lucrarea lui Alexi. Prețul cărții nu se știe.)

Numai despre tipăriturile acele vom face amintire în rubrica Bibliografiei, care se vor trimite Revistei noastre.

 Posta redacțiunei.

X. Lugoș. Mulți dintre bănațeni cetesc Revista. Nu ne fălim cu lucruri ce nu le avem; nu vorbim în numele poporului, precum vorbește Tribuna; nici nu ne răzâmăm „pe masele poporului” precum se razâmă marele Balș; vorbim în numele nostru și ne răzâmăm pe puterea și credința noastră sufletească. Nu zicem c'avem mii de cetitori și o popularitate colosală, fălească-se cu lucruri neesistente aceea, cari n'au nici nume, nici principii afară de ura în contra constituțiunei patriei. Totuși, din mila bunului Dumnezeu, trăim și soarele ne încălzește și pre noi.

G. H. București. Lăsați-l să fugă. Fuga-i rușinoasă, dar e sănătoasă. S'a espedat.

H. Touzis. Bordeaux. S'a espedat doi numeri. Cu ceialați nu pu'em servi.

S. S. D. București. V'am trimis patru numeri. Foaia nu ne vine regulat.

Th. I. V. P. București. Numerii 1—5 nu s'au mai aflat. Noi încă am rescumpăra numărul cu 50 de cruceri. Doi numeri s'au espedat.

F. O. București. Dl. Jon Lupulescu n'a făcut un paș la apelul nostru din numărul 7. Dl. Lupulescu mai bine voește a-l suferi epitetul de „mincinos”, decât să câștige pentru Liga unității 100 franci dovedind barêm o afirmare din cele înșirate în Răportul ligian despre noi.

V. R. Maier. V'am trimis răspunsul în scris. Dacă ați putea aștepta ar fi bine!

D. Graț. Nu ne pasă. „Marii” nostri v'au tras pe sfoară. Da de ce li-ați dat minte sibienilor. Iată ei se vor duce la „impăratul” cu elaboratul vostru și voi ve-ți rămânea cu buzele umflăte. Da din banii adunați ce s'a ales? Așteptăm câțva timp, apoi ne vom pronunța și 'n privința asta, căci ma-

terialul și banii adunați au fost ai tinerimei; „antoluptătorii” sibieni n'au putut dispune asupra acelora.

O. P. Sibiu. Acela care zice, că afară de părerea lui nu este în lume altă părere bună și folositoare, e mai prost decât prototipul prostii. Acela care zice, că poporul român numai și numai cu părerile lui Lucaciu se poate mântui, e măgar încălțat. Oare-ce s'ar alege din neamul omenesc dacă n'ar cerceta oamenii după adevăr prin toate părțile ale pământului; nu s'ar strădui a ajunge la cel mai bun, la cel mai correct. Oare Lucaciu să fie pentru noi Mesia? Căci dacă zicem că afară de părerile lui nu-s alte păreri bune pentru noi, apoi atunci îl trebuie să fie Mesia pentru noi, pre care noi românii îl așteptăm de o mie de ani. Oare națiunea română astfel de „Mântuitori” asteaptă, cari bine știu lucra cu „intențiunile”, bine știu vorbi cu gura, dar nimic nu fac pentru binele poporului român?! Mântuitorii adevărați nu s'au bătut cu crucea, n'au lovit cu crucea în capul deaproapelui lor. Domnul Lucaciu nu mult face din cele sfinte; crucea pentru el e o armă; el reverenda neagră o poartă pe din lăuntru s'eu, care nu-i țesută din iubire, ci din ură. Acestia-s Antichristii pentru noi, nu Mântuitorii!

F. P. H. Brașov. Noi putem sta strîmb, că vorbim oblu. Rusinească-se accia, care stau oblu și vorbesc strîmb.

M. B. Făgăraș. Balșeș? E un nume, precum le numim și pre alte animale: Ciaco, Silai, Bodor etc. altă nimic. Hia! A fi mare naționalist și a lucra, a face bine pentru popor sunt lucruri de tot controverse la noi. El încă se înșiră între prototipii prostii, cari n'au păreri, totuși sunt convinși că afară de a serio memoranduri româniei n'au nici o altă datorință.

T. Brașov. Slavici, care când era cu Căsalțan în fruntea Tribunei, își bătea peptul că el e patriot, iubitor de patrie etc., acum și-a cules catrafusele și s'a în pămîntenit în România. Ducă-l dracul cu toți aceia, cari la noi se fac martiri, își ciuntă membrele, ca să poată culdui cu mai mare rezultat în România. Și Slavici s'a ciuntat, s'a întemnițat la noi în lupta mareață contra ungarilor; apoi rute s'a șters de la noi, că să-și iee leafa pentru serviciul făcut. Acesta ar fi patriotismul, naționalismul „anteluptătorilor” noștri? Dacă la noi e românismul în pericol, datorința oamenilor ar fi a sta în loc, a ținea lupta până, la pânza albă, iar nu a lua la fugă, ș'apoi din tufele României a imprăștiie prin presă mii de mii de insulte în contra ungarilor, românilor, tronului, regimului. Acești oameni zidesc la fundamentul Plevnei interne a României. Căci ardleanul nu merge de la noi pentru ochii frumoși ai regelui Carol, ci pentru un traiu mai lesne, bani mai mulți, leafă mai mare; nici pentru a lucra pentru viitorul regatului român, ci pentru bani mulți, mulți, precum a făcut un Babeș și alții. Slavici e prototipul lacomilor, răsvrătorilor, oamenilor de disordine. Nici un român nu plânge după el la noi, nici un român care-l cunoaște, nu se bucură de el în regatul român. Rumânași de dincolo — feriți-vă de cei ce se ciuntă!